

Besede in dejanja

Spet dražje

Cene na drobno so se maja v Sloveniji v primerjavi z aprilskimi zvišale za 2,9 %. Letošnji maj je bil povprečno za 12,6 % dražji kot lanski, nižje so bile le cene za nekatere vrste sadja in cene nogavic. Najbolj so poskočile cene zelenjave, ki bila v primerjavi z lanskim majem dražja za 31,2 %, svežega mesa — za 38,8 %, mesnih izdelkov — za 32,1 %, tobaka — za 23,8 %, pohištva — za 20,7 %, kulture — za 26,8 % in komunalnih storitev — za 38,6 %.

Gostinstvo je zvišalo cene za 19,9 %, življenjski stroški za štiricelansko družino pa so bili za 11,6 % večji kot v istem mesecu lani.

Delo — 31. VI. 1970

Kavarnica Čalabračak

Niška kavarnica Čalabračak je leto dni obratovala, čeprav ne bi smela, ker ni bila registrirana pri ustreznem sodišču. Ves ta čas je večina osebja gospodarskega, občinskega in okrožnega sodišča mirno zajtrkovala v tej kavarni. Kaj je tu narobe? Nič, saj so zajtrkovali v odmoru in ne med delovnim časom.

Ljubljanski dnevnik — 5. VI. 1970

»Borec« 150.000,

Upravni odbor sklada za pospeševanje založniške dejavnosti v Ljubljani je razdelil denar za slovenske družboslovne in leposlovne revije. Vsi zneski so v resnici enaki kot lani, četudi so se medtem za kakih 15 odstotkov povečali stroški izdajanja revij. »Borec« dobi 150.000 dinarjev, »Dialogi« 180.000, »Goriška srečanja« 35.000, »Problem« 305.000, »Prostor in čas« 120.000, »Sodobnost« 230.000 in »Teorija in praksa« 420.000 dinarjev.

Večer — 9. VI. 1970

V temi se lažje skrije

V pomenku ob najnovejši tihi podražitvi vodarine za 300 in kanalizacijskega prispevka za 400 odstotkov, je Marjan Marinc, avtor radijskih iger, režiser in radijski jutranji »stop rdeči semafor«, z velikim zanosom vzkliknil: — To je dobro! Le pomislite, kako nam sedaj po kopanju naraste cena! — Ni dobro, se oglasi nekdo iz družbe. — V žepu bo večja tema! — To je dobro, pripomni tretji. — V temi se lažje skriješ...

In tako naprej — kajti vsaka stvar ima svojo senčno in sončno plat. Ljubljanski dnevnik — 4. VI. 1970

S trebuhom za kruhom...

Po statističnih podatkih je bilo konec leta 1969 na tako imenovanem začasnem delu v tujini 499.896 Jugoslovancev. Realno število zaposlenih Jugoslovancev pa znaša več kot 700.000. Do tega podatka pridemo, če delavcem, ki so se zaposlili v tujini prek Zavoda za zaposlovanje, dodamo še člane njihovih družin in tiste, ki so se zaposlili po privatni liniji. Pri tem pa ne smemo pozabiti še dejstva, da imajo evropske dežele v načrtu še uvoz okoli 200.000 novih delavcev in tako res nismo več daleč od nerazveseljive in konec koncev žalostne resnice, da bo v začetku leta 1971 delal v tujini vsak dvajseti Jugoslovane. Večernje novice — 11. VI. 1970

»Mrtve duše« so jim pomagale

Iz Beograda prihaja vest, da so se nekatere gospodarske organizacije, ki niso najboljše poslovale, znašle tako, da so na plačline semane vnesle imena ljudi, ki jih ni, ter tako prišle do vsot za izplačilo polnih osebnih dohodkov.

Pa pravijo, da se »mrtve duše« ne vračajo!

Delo — 8. VI. 1970

Mačvanski partizanski odred včeraj in danes

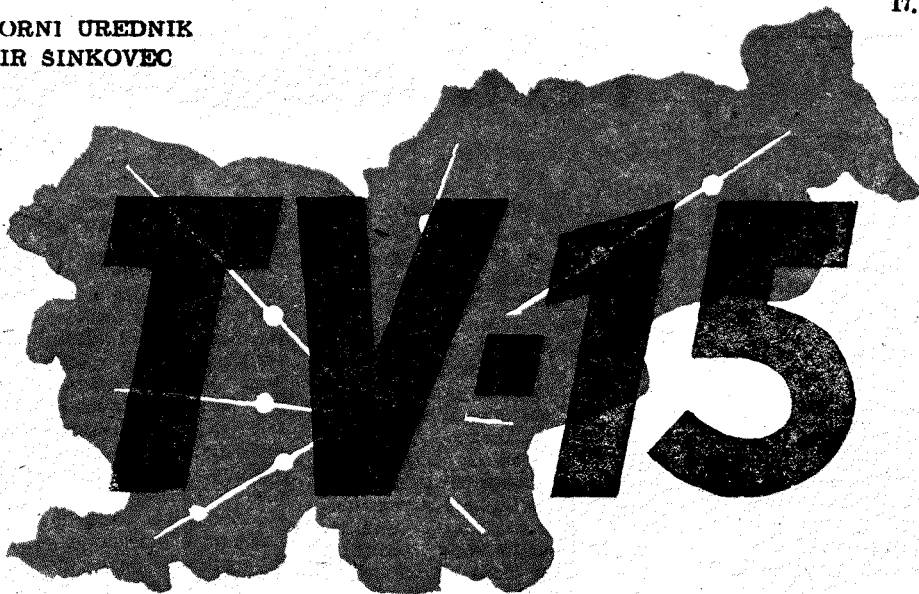
Na letni skupščini ZB občine Loznica je eden izmed delegatov dokazal, da je Mačvanski partizanski odred do začetka leta 1942 imel 1200 borcev.

Po evidenci socialnega zavarovanja v Sabcu je trenutno 2000 še živih upokojencev, ki so svoje pravice utemeljili kot bivši borci Mačvanskega odreda — in to od leta 1941!

Močna povojna okrepitev znanega odreda. Ljubljanski dnevnik — 5. VI. 1970

GLAVNI UREDNIK
FRANCE SUSTERŠIČ

ODGOVORNI UREDNIK
ORTOMIR SINKOVEC

LETO VIII.
ŠTEV.: 25
17. VI. 1970

CASOPISNO IN GRAFIČNO
PODJETJE

DELO

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomsčeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki.
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica.
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIS«
- štirinajstdnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITO REPEC«

GLASILO ZZB NOV SLOVENIJE IN ZRVS SLOVENIJE

S SEJE ZVEZNEGA ODBORA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

V ospredju razprava o predlogu za pokojninsko in invalidsko zavarovanje

OBETA SE SREČANJE PREDSTAVNIKOV ORGANIZACIJ BORCEV VSEH DEŽEL

Prihodnje leto bo skupščina, kot kaže, sprejela nov zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Stari, ki je veljal od leta 1965, je namreč pokazal nekatere nedoslednosti, poleg tega pa se je med tem časom precej spremenil gospodarski sistem, s tem pa tudi gibanje osebnih dohodkov.

Zaradi starosti, pa tudi zaradi slabega zdravja kot posledice vojnih naporov je vedno več borcev v pokoju, ponekod že nad polovico. V prihodnjih letih jih bo še več. Zaradi tega je novi zakon o pokojninskem zavarovanju zanje življenjskega pomena. O njem razpravljajo po raznih forumih in skupščinah, tudi predsedstvo zveznega odbora ZZB je razpravljalo in svoj predlog dalo v razpravo zveznemu odboru ZZB na seji, ki je bila 8. junija v Beogradu. Člani odbora so pred tem dobili 22 tipkanih strani gradiva, ki naj bi jih seznanilo s predlogom. Ko bi predlog sprejel, naj bi ga zvezni odbor ZZB poslal zvezni skupščini v razpravo. Ta predlog skupščine lahko upošteva ali pa tudi ne. Zato predlog še ni zakon, za kar ga mnogi smatrajo, če ne poznajo načina sprejemanja zakonov ali če ne bero časopisnih poročil dovolj pazljivo.

Iz obširnega gradiva za razpravo, to je iz predloga predsedstva ter iz razprave na seji zveznega odbora ZZB, povzemamo nekaj najnovejših misli:

Predvsem bi bilo treba v novem zakonu o pokojninskem zavarovanju odpraviti razlike med »stariimi« in »novimi pokojninami«. Razlike niso rezultat dela, ampak zunanjih vplivov, drugače rečeno — razvrstitvenja dinarja. Novi sistem naj bi bolj točno določal način usklajevanja pokojnin z morebitnim padanjem vrednosti dinarja, obenem pa družbo tudi za tako usklajevanje obvezoval. Pa ne samo to: po novem zakonu naj bi pokojnine usklajevali tudi s splošnim naraščanjem življenjske ravni. Na primer: če je ključavničar v letih 1960–1970 zaslužil toliko in toliko — denimo, da so ga upokojili leta 1970 — v naslednjih letih pa so ključavničarji in tudi drugi zaposleni zaslužili več, naj bi nekaj tega dobil tudi upokojenec.

Nadalje se je zvezni odbor izrekel za načelo, naj bi pokojnine borcem odredjali po enotnih merilih za vso državo, republike pa bi lahko razen tega določenim slojem s svojimi predpisi ali zakoni dodajale. Zakonodajca za borce naj bi bila del splošnega pokojninskega zakona. Novi pokojninski zakon tudi ne bi smel zmanjšati dosedanjih pravic borcev.

Stališče zveznega odbora je, da ugodnosti, ki bi jih vseboval novi zakon tako, kot so jih tudi prejšnji, niso privilegij borcev, ampak pravično plačilo družbe za njihovo delo. Mnogi so namreč

zaradi udeležbe v vojni slabega zdravja, razen tega pa se tudi niso mogli izsolati.

Zanimivi so tudi nekateri predlogi republiških in pokrajinskih odborov. Skoraj vedno izražajo stopnjo gospodarske razvitosti in razvoja osvobodilne vojne.

Po hrvaškem predlogu naj bi vsi borci imeli pokojnine večje od dosedanjih 85 odstotkov od pokojninske osnove. Spomeničarji naj bi obdržali dosedanjih 100 odstotkov, borci iz 1941 brez spomenice naj bi dobivali 95 odstotkov, od 1942. leta 92 odstotkov, od 1943. leta 90 odstotkov,

tisti iz leta 1944 pa 88 odstotkov; 86 odstotkov pa naj bi dobivali tisti, ki so vstopili v NOV leta 1945. Ženske in tisti, ki so vstopili v NOV mlajši od 18 let, naj bi imeli enako svojstvo kot borci pred 9. septembrom 1943. Glede borcev iz 1941 brez spomenice in borcev iz 1942 je hrvaškemu predlogu zelo podoben črnogorski. Makedonija predlaga tudi za borce po 9. septembru 1943 možnosti za upokojevanje ne glede na starost. Slovenija predlaga za vse invalide od I. do X. skupine pokojninsko dobo 35 oziroma 30 let. Invalidom od I. do IV.

skupine naj bi šteli kot leto zaposlitve 16 mesecev, tistim od V. do VII. skupine pa 15 mesecev. Srbija predlaga usklajevanje pokojnin glede na padanje vrednosti dinarja po predvidevanjih že ob začetku leta, tore za vnaprej. Bosna in Hercegovina predlaga, da bi v primeru, če bi stroški za pokojnine preobremenjevali gospodarstvo, tudi borcem izplačevali manjše pokojnine kot 85 odstotkov...

Zvezni odbor je sprejel tudi sklep, naj bi letos v Jugoslaviji priredili srečanje predstavnikov organizacij bivših borcev vseh dežel ne glede na politično usmeritev. Razumljivo, da se tega srečanja ne bi udeležili predstavniki organizacij, ki so fašistično usmerjene.

Kot vodstvo organizacije, ki se šteje za družbenopolitično, je zvezni odbor razpravljaj tudi o predlogu družbenega plana razvoja SFRJ za razdobje 1971–1975. Zavzel se je za nadaljnje zmanjševanje razlik med razvitimi in nerazvitimi, torej za pomoč nerazvitim da dohite razvite, toda v skladu z načeli reforme. V nerazvitih predelih naj bi za začetek gradili obrate za pridobivanje surovin, saj imajo po večini prav nerazviti predeli velika naravna bogastva.

V naslednjih točkah dnevnega reda je zvezni odbor razpravljaj o organizacijskih in tehničnih zadevah. Sprejel je predlog sklepnega računa zveznega odbora za lansko leto, predlog o spremembi in dopolnitvah sklepov o finančnih sredstvih za delo zveznega odbora, pravilnik o nadomestilu potnih in drugih stroškov pri potovanjih v tujino ter o izpolnitvi komisije za bивše vojne ujetnike ter komisije za vojaške vojne invalide. Odločil je tudi naj bi komisija za prošnje in pritožbe, ki je delala pred kongresom, postala stalna, ter spremenil poslovnik za delo zveznega odbora glede na priprave za vseljudsko obrambo toliko, da je vnesel vanj člen o pripravah za delo v vojnih razmerah. MP

Pred svečanostjo v Barletti

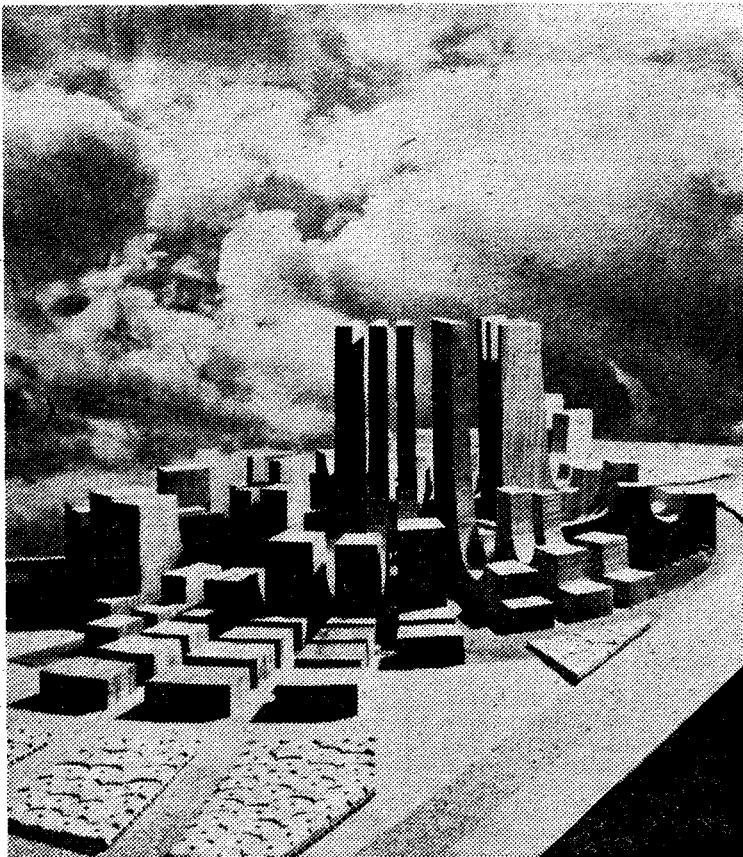
NA SVEČANEM ODKRITJU SPOMINSKE KOSTNICE
BO GOVORIL PREDSEDNIK ZVEZNEGA ODBORA
ZZB NOV JUGOSLAVIJE MARIJAN CVETKOVIČ

Barletta, prijazno obmorsko mesto s 65.000 prebivalci v bližini Barija, je bilo po sporazumu med jugoslovansko in italijansko vlado izbrano kot kraj prve spominske kostnice jugoslovanskih borcev, ki so v drugi svetovni vojni umrli

na ozemlju Južne Italije, Sicilije in Sardinije.

Kot je znano, je bila tudi na področju Južne Italije od 1941. leta dalje vrsta zloglasnih fašističnih zaporov in koncentracijskih

Nadaljevanje na 2. strani

Spominska kostnica v Barletti pri Bariju, ki bo svečano odkrita 4. julija letos, je izdelana po idejnem načrtu zagrebskega akad. kiparja Dušana Djamonje. Spomenik sestavlja 24 stiliziranih elementov in grobnica. Na vratih grobnice so imena 1.331 umrlih partizanov, političnih zapornikov in internirancev, vojaških ujetnikov in beguncev na okrevanju. Kostnica stoji na glavnem pokopališču v Barletti, nedaleč od morja, s pročeljem proti Jugoslaviji.

Dogodki tedna

● Predsednik republike Josip Broz Tito je bil na slavnostni seji makedonske akademije znanosti in umetnosti imenovan za njenega častnega člana. Ob tej priložnosti je tovariš Tito v svojem govoru poudaril, da je ustanovitev makedonske akademije znanosti in umetnosti pomemben dogodek v družbeno političnem in kulturnem razvoju makedonskega naroda. Akademija je sad dolgoletnega političnega in oboroženega boja. Predsednik Tito je prvi častni član te najmlajše jugoslovanske akademije. Častno diplomu mu je izročil njen predsednik Blaže Koneski.

● V Beogradu so se dogovorili, da bodo zvišanje stanarin, napovedano za 1. julij letos, odložili do konca leta 1970. Dogovorili so se tudi, da bodo cene kruha in mesa spreminjali le izjemno, presežke v proračunskih dohodkih pa bodo imobilizirali. Zaradi dosedanjega precejšnjega zvišanja cen za ogrevanje iz mestnih in blokovskih kotlarn in v gospodinjstvih bodo proučili možnosti za znižanje prometnega davka za gorilno olje. To so nekateri sklepi iz posveta predstavnikov zveznega izvršnega sveta, zveznih organov uprave in predsedstva stalne konference mest.

● Švicarski volilci so na referendumu zavržili amandma, ki je predvideval, da bi se v Švici število tujih delavcev zmanjšalo za 300.000. V Švici dela sedaj blizu milijon tujcev, polovica od teh so Italijani. Jugoslovani so v Švici 25.000. Predlagatelj amandmaja so trdili, da vlada ne obvlada več politike zaposlovanja, ker je bilo na 5,5 milijona Švicarjev zaposlenih milijon tujcev in je le-teh v nekaterih panogah med zaposlenimi 40 do 60 odstotkov.

● Predstavniki socialnega zavarovanja Jugoslavije in Zvezne republike Nemčije so podpisali sporazum o postopku za določanje pokojnin našim delavcem, zaposlenim v ZRN. Sporazum določa tudi izplačilo že določenih pokojnin. Sporazum sta obe strani ocenili za pomemben pri uresničevanju pravic naših delavcev. Z njim bo mogoče dosledneje uresničevati konvencijo o socialnem zavarovanju, ki sta ga že prej podpisali Jugoslavija in ZR Nemčija.

● Po seji zahodnonemške vlade so sporočili, da je ZRN pripravljena, da se začne s Sovjetsko zvezo pogajanje o odpovedi uporabe sile. Se ta mesec bodo pripravili smernice za pogajanje. Vlada se je odločila za pogajanje, potem ko je poslušala poročilo o misiji Brandtovega poslanca Egona Bahra v Moskvi.

● Izkupiček deželnih volitev v Italiji daje naslednjo podobo: leva sredina se je konsolidirala s tem, da je okrepila njeno levo krilo, socialisti, socialni demokrati in republikanci; KPI je obdržala dosedanje število glasov, desnica — liberalci in monarhisti — so nekaj izgubili v korist neofašistov. — V tržaškem pokrajinskem svetu so dobili Slovenci štiri (doslej tri svetovalska mesta); levi center pa ima v pokrajinskem svetu dva glasova večine, s čimer je odstranjen na stalna nevarnost, da proglase komisarsko upravo.

● Vojaška junta, ki jo sestavljajo trije vrhovni poveljniki argentinskih oboroženih sil, je odstavila dosedanjega predsednika republike Juana Carlosa Ongania in prevzela oblast v državi. Proglas o odstavitvi predsednika so podpisali vrhovni poveljniki vojske general Alejandro Lanusse, vrhovni poveljnik mornarice admiral Pedro Gnavi in vrhovni poveljnik letalstva general Carlos Alberto Reyes. Junta je uradno sporočila, da bo vojska le začasno upravljala državo. Obljubljala je nove volitve, obnovitev nekaterih ustavnih svoboščin in določitev novega državnega predsednika, ki bo morda Ortiz Basualdo, zdaj predsednik vrhovnega sodišča in konservativni politik.

● V Peruju ocenjujejo, da bo potrebnih najmanj 230 milijonov dolarjev, da bi delno obnovili tisto, kar je uničil katastrofalni potres. Za natančno ocenitev škode pa bo treba več časa. Perujska vlada je doslej sama prispevala 20 milijonov dolarjev v sklad za pomoč prizadetim krajem. Mednarodno banko za razvoj je zaprosila za posojilo 35 milijonov dolarjev, pri mednarodni banki za obnovo in razvoj pa prosi za 150 milijonov dolarjev. Pomoč pa že prihaja iz številnih držav! tudi Jugoslavija je določila znatno pomoč. Skrajno začudenje pa je povzročilo dejstvo, da organizacija ameriških držav OAD še ni priskočila na pomoč.

● Za 25 milijonov sestradancev v severovzhodnem delu Brazilije niso doslej storili ničesar. Napadu lačnih ljudi na mesta sledijo epidemije, kot so kuga, tifus in podobne bolezni. Brazilski časniki objavljajo pretresljive fotografije ljudi, umrlih zaradi lakote, ki jih sedaj trgajo hijene.

● Na pripravljalnem sestanku neuvrščenih držav v New Delhiju je bilo sklenjeno, da se voditelji držav neuvrščenih držav sestanejo na konferenci v Lusaki septembra in da se dva dni pred sestankom na vrhu sestanejo zunanji ministri neuvrščenih držav. Na konferenco neuvrščenih na vrhu, ki se bo verjetno pričela 8. septembra v Lusaki, bodo povabljeni zastopniki 47 držav, to je vseh držav, ki so bile povabljene tudi na pripravljalni sestanek v Dar Es Salamu. Zastopniki 16 držav, udeleženi na sestanku v New Delhiju, so priporočili, da se na konferenco v Lusako povabijo tudi zastopniki Trinidada in Tobaga in ki sta se na pripravljalnem sestanku udeležila kot opazovalca.

● V Benetkah so se sestali obrambni ministri osmih držav NATO. ki razpravljajo v okviru odbora za atomsko načrtovanje NATO. Sestanku je predsedoval generalni tajnik NATO Manlio Brosio, prisotni pa so tudi najvišji vojaški poveljniki zaveznitva. Razpravljali so o atomski doktrini zaveznitva, o strateški uporabi atomskega orožja v primeru spopada, o krepitvi atlantske flote in o drugih vprašanjih, med katerimi tudi o prisotnosti ameriških sil v Evropi.

● Iz Jordanije poročajo, da je Aman odrezan od sveta, da so palestinski komandosi streljali na kraljevsko palačo, pozneje pa na kolono, v kateri je bil tudi kralj Husein. Kljub sporazumu o premirju se nadaljujejo spopadi med jordanskimi četami in palestinskimi komandosi.

● Izraelski zunanji minister Aba Eban je navedel pogoje, ki bi jih Izrael postavil v primeru neposrednih pogajanj z arabskimi državami. Poudaril je, da bi Izrael vztrajal pri navzočnosti Izraela v Jeruzalemu, na Golanski planoti in v Sarm el Seiku. Izrael pa bi moral dobiti tudi kopensko zvezo med Sarm el Seikom in Ellatom.

● Veliki svet najstarejše in najmanjše republike na svetu San Marino (15.000 prebivalcev) je ratificiral sporazum o neširjenju jedrskega orožja in se tako zavezal, da za svojo armado 180 ljudi ne bo nabavljaj jedrskega orožja.

Pred svečanostjo v Barletti

Nadaljevanje s 1. strani

taborišč, kot na Trematih, v Tratinju, Materi, Pisteciu, na Siciliji, na otoku Ustica, otokih Lipari, na Sardiniji in v Asinari, kjer so v nečloveških mukah trpeli in umirali naši ljudje skoraj iz vseh predelov naše države. Vsa ta množica jugoslovanskih političnih zapornikov in internirancev se je začela po kapitulaciji Italije osvobajati in združevati najprej v Cabonari pri Bariju in nato v Gravini, kjer so se organizirale prekomorske brigade in enote za končne boje proti nacističnim hordam v Jugoslaviji. Ze oktobra 1943. leta je delovala v Bariju jugoslovanska baza, prva vojna misija litove Jugoslavije, ki je med drugim organizirala transport več kot 10.000 naših ranjencev z zavezniškimi letali na zračni letališči v bolnišnicah (S. Ferdinando, Andria, Grumo Appula, Altamura, Gravina, Taranto, Monopoli, Brindisi, Trani, Bari i.d.r.). Samo iz Slovenije je bilo prepeljanih na to področje na zdravljenje več kot 2000 težkih partizanskih ranjencev in bolnikov. Na jugu Apeninskega polotoka (provinca Lecce) pa je bilo tudi več deset tisoč naših ljudi, zlasti starejših in otrok, predvsem iz Hrvaškega primorja, dalmatinskih otokov in Črne gore. Tu so zaradi prestanih grozot vojne, bolezni in onemoglosti umirali zlasti starejši ljudje in otroci.

Predlog za trajno ureditev grobov in grobišč umrlih Jugoslovancev med drugo svetovno vojno v Italiji je 1959. leta posredoval tedanji Glavni odbor ZB Slovenije Zveznemu odboru ZB Jugoslavije in sicer na podlagi poročila posebne komisije iz vrst bivših političnih internirancev, ki so obiskali nekatera bivša glavna taborišča in zapore v Italiji. Zvezni odbor ZB Jugoslavije je predlog poslal tedanjemu predsedstvu jugoslovanske vlade, ki je naložila pristojnim sekretarjem za zunanje zadeve in zdravstvo ter socialno politiko realizacijo predloga. Od 1960. leta dalje sledi vrsta organizacijskih ukrepov, na podlagi katerih je bil aprila 1964. leta podpisan sporazum med jugoslovansko in italijansko vlado, ki določa, da se na ozemlju Italije zgradijo spominske kostnice za jugoslovanske državljane, umrle v drugi svetovni vojni in v prejšnjih vojnah, in sicer v coni Bari (Barletta), Rimu, Anconi, Gonarsu, Trstu in Gorici. Leta 1968 je bil podpisan protokol o izgradnji prve spominske kostnice v Barletti, leta 1969 pa je bil podpisan sporazum, ki podaljšuje rok za izgradnjo drugih kostnic do 1974. leta.

Po skrbnih pripravah za izvedbo vseh del v Južni Italiji je prišlo do javnega natečaja za iz-

delavo idejnega načrta kostnice v Barletti in do dokončnega preverjanja vseh obstoječih spiskov umrlih naših ljudi. Tu so poleg zveznih, republiških, okrajnih institucij sodelovali tudi organi občinskih skupščin in občinskih odborov ZZB vse Jugoslavije (iz teh podatkov je razvidno, da je na teritoriju Italije padlo in umrlo med drugo svetovno vojno več kot 5300 jugoslovanskih državljanov.) Ko so bili storjeni vsi tehnični ukrepi, da se omogoči jugoslovanski delegaciji izgradnja kostnice v Barletti, je jugoslovanska delegacija ob vsestranski pomoči italijanske delegacije lani spomlad ugotovila na podlagi dokazov 1331 imen jugoslovanskih državljanov, ki so umrli na ozemlju Južne Italije. Ta imena bodo vklesana na spominski kostnici v Barletti. Žal pa za 463 naših borcev niso našli nikakršnih dokumentov ali dokazov, da gre večidel za tiste

naše ljudi, ki so bili v zaporih ali internacijah.

Ob koncu tega odgovornega dela je treba dati priznanje občini Barletti, ki je z največjim razumevanjem pripomogla k izgraditvi kostnice, kakor tudi vsem drugim občinskim in krajevnim organom oblasti na teritoriju Južne Italije. Občina Barlette je v duhu prijateljstva med obema državama dala pobudo za sklenitev pobratimstva z našim mestom Hercegnovi. Barletta pomeni v tem smislu nov člen v verigi pristnega sodelovanja in zblizevanja, prijateljstva med italijanskimi in jugoslovanskimi narodi.

Jugoslovanski borci, umrli v Južni Italiji, bodo dobili poslednji dom v kostnici Barletti, ki jim ga je postavila v znak večne hvalnosti Socialistična federativna republika Jugoslavija, kot je napisano na spomeniku.

S. R.

Odkritje nagrobnega spomenika komandirju Rašiske čete Stanetu Koscu

»Stojimo pred spomenikom človeka, delavca, borca, poveljnika in heroja, ki je žrtvoval svoje življenje za svobodo...«, je ob odkritju nagrobnega spomenika komandirju Rašiske čete in narodnemu heroju Stanetu Koscu dejal njegov soborec tovariš Novak. Bilo je to 6. junija na pokopališču v Smartnem pod Šmarno goro, kjer so se zbrali številni preživeli borci Rašiske, Moravske, Kamniške Mengeško-radomelske čete ter mnogi drugi, da se poklonijo spomenu junaka.

Stane Kosce se je rodil leta 1913 na Rašici. Izučil se je za ključavničarja. Bil je cenjen, spoštovan, dober in priden delavec. V Zgornjih Gamelnah si je zgradil skromen dom in si ustvaril družino. Zgodaj je doživel prva ponižanja in tako je že mlad sklenil, da se upre krivici in nasilju. Postal je član Komunistične partije in eden organizatorjev naprednega gibanja na tem področju. Leta 1940 so ga zaprli in odpeljali v koncentracijsko taborišče. »Z rdečim nagelnom v gumbnici in s stisnjeno pestjo v pozdrav se je poslovil od nas,« se ga spominja tovariš Novak. Vrnil se je v začetku vojne, postal član vojnega komiteja in glavni organizator ljudske vstaje pod Šmarno goro. »Stane pa ni bil samo organizator. Istočasno je zbiral orožje in se veselil vsake pridobljene puške in vsakega naboja. Nenehno je

spodbujal, se hudoval, karal, svetloval in usmerjal; vedno je bil na pravem mestu in nihče mu ni bil enak!«

Tako se je vse bolj bližal čas, ko je bilo treba prijeti za orožje. V drugi polovici julija so se bili zbrali v Tacnu na posvet. Stane je bil tisti, ki je prisotnim pojasnil načrt. »Izvedli bomo akcijo, vzeli orožje in odšli v partizane,« je ukazal. Tako se je tudi zgodilo! Dne 22. julija zjutraj je odjeknil strel, ki je naznanil, da se je pričel na Slovenskem organiziran odpor proti okupatorju in njihovim pomagačem. Stane pa je bil organizator prve partizanske čete — Rašiske imenovane — in njen prvi poveljnik. Sovražnik pa ni miroval. Spretno je razpredel svoje mreže. Požgal je Rašico, odpeljal prebivalstvo in napadel Rašisko četo. Stane je bil v teh bojih hudo ranjen in izdan. Odpeljali so ga v Begunje, ga zverinsko mučili in ubili. »Z vso zagrizenostjo smo se pognali v nove boje po poti, ki jo je bil hodil Stane; plamen vstaje se je razplamtel in dostojno smo se mu oddolžili za vse...«, je ob sklepu govora dejal tovariš Novak.

Potem ko je predsednik občinskega odbora ZZB NOV Ljubljana-Siška odkril nagrobni spomenik, je vojaška četa izstrelila častno salvo. To prisrčno slovesnost v Smartnem pod Šmarno goro je sklenil krajši spominski program, ki so ga izvedli učenci tamkajšnje osnovne šole.

Nagrobni spomenik narodnega heroja Staneta Kosca je delo arhitekta Vlasta Kopača in akademskega kiparja Boža Pengova — pobudnik in uresničevalec te skrbno izvedene akcije ob petindvajsetletnici osvoboditve pa je bil pripravljali odbor pri občinskem odboru ZZB NOV Ljubljana-Siška.

MS

Partizanska srečanja

Gubčevci, srečali se bomo v Trebnjem

Pred dnevi so imeli predstavniki občinskih skupščin in družbeno-političnih organizacij iz Trebnjega sestanek s predsedstvom odbora IV. SNOUB »Matija Gubec«. Na sestanku, ki so ga imeli na Catežu pri Trebnjem, so govorili o proslavi občinskega praznika, ki ga občina Trebnje praznuje 6. septembra. In ker ima Gubčeva brigada domicil v Trebnjem, je razumljivo, da je bil takšen skupen pogovor glede proslave zelo na mestu.

Proslava bo dne 6. septembra v Trebnjem, na kateri bo sodelovalo več izvajalcev. Ze dopoldne pa bo v Trebnjem tudi zbor borcev Gubčeve brigade. Na zboru bodo govorili o dosedanjem delu odbora te brigade ter izvolili novega. Zadnjič so se borci Gubčeve brigade sestali leta 1968 v Trebnjem ob 25-letnici brigade.

Seveda bodo vse nekdane borce Gubčeve brigade na to slove-

snost oziroma na zbor brigade še pravočasno povabili pisмено.

B. A.

Srečanje borcev Gradnikove brigade

Obveščamo vse nekdane borce III. SNOUB »Ivana Gradnika«, da bo srečanje in zbor brigade v nedeljo, 21. junija 1970, ob 9. uri, na Slapu pri Vipavi.

Ker odbor ne razpolaga z naslovi vseh nekdanih borcev, smarajte to obvestilo kot vabilo na srečanje.

Program srečanja obsega razgovor o problemih in stanju nekdanih borcev, razgovor in svečano srečanje s pripadniki garnizona JLA, ki so nosilci tradicij Gradnikove brigade.

Za hrano je poskrbljeno. Potni stroški bodo povrnjeni.

Dolžnost vseh borcev Gradnikove brigade je, da se tega srečanja udeležijo.

Odbor

3. SNOUB »IVANA GRADNIKA«

Polaganje vencev pred nagrobni spomenik narodnemu heroju Stanetu Koscu

Foto: NAC BIZILJ

Besede naših dopisnikov

BANJALOKA

Manifestacija bratstva in enotnosti

Ob gornjem toku reke Kolpe, tam kjer so zgodaj spomladi 1942 prvič prišli v stik slovenski in hrvaški partizani, je bila v nedeljo, 14. junija, veličastna manifestacija bratstva in enotnosti. Udeležila se jih je množica ljudi s hrvaške in slovenske strani Kolpe.

Začelo se je že ob treh zjutraj, ko so mladinske enote iz Delnic in Broda na Kolpi prekoračile to reko in obkrožile Banjaloko. Potem so ponazorili napad na to vas. Pri tem so posnemali napad, ki ga je izvedla 21. junija leta 1942 mladinska četa bataljona »Matija Gubec«. Komandir te čete je bil narodni heroj Zdenko Petranović-Jastrebo, ki je tedaj tudi padel. Napada se je udeležil tudi Kočevski bataljon. Po vaji so odkrili spominsko ploščo Zdenku Petranoviću-Jastrebju in Dragutinu Štimcu, nato pa je bila proslava. Preživeli borci mladinske čete bataljona »Matija Gubec« in Kočevskega bataljona so prejeli zastavo. Po proslavi pa so društva iz Delnic, Kočevja in Broda na Kolpi izvedla kulturni program.

Ali bo Loški potok ujel korak s časom?

Loški potok je med najpasivnejšimi predeli ribniške občine. Pred vojno je tod vladala velika revščina. Ljudje so se odseljevali. Nad sto in sto Potočanov je odšlo za kruhom po svetu — v Ameriko, Francijo in drugam. Opravljali so najtežja dela v gozdovih. Vsako zimo je do 400 mož in fantov gozdarilo v hrvaških gozdovih. Ljudje so bili vedno na robu lakote. Kraška zemlja je dajala skromne pridelke, tako da so številne družine živele le ob koruznem močniku, žgancih in ječmenovem kruhu.

Druga svetovna vojna je prebivalstvo zdesetkala. Velik je bil krvni davek prebivalcev Loškega potoka. Največja vas v tem kraju — Travnik — je bila skoraj do tal požgana. Po vojni so vas obnovili. V Travniku je zrasel sodoben lesno predelovalni obrat ribniškega podjetja INLES, ki zaposluje 130 članov delovnega kolektiva. To pa je v glavnem tudi

vse, ker vse druge dejavnosti v tem kraju nimajo toliko zaposlenih kot Inlesov obrat.

Dandanes ni v Loškem potoku revščine, kakršna je bila pred vojno. Tisti, ki doma ne zmorejo zaposlitve, so se zaposlili drugje — v sosednjih občinah in tujini. Toda večina bi se rada zaposlila doma. Z znanjem, ki so si ga pridobili, bi radi koristili domačemu kraju. Obstajajo pogoji za ustanovitev kovinskega obrata; pri tem računajo, da bi tak obrat odprlo v njihovem kraju ribniško kovinsko podjetje RIKO. Podjetje RIKO je pokazalo precejšnje zanimanje za tak obrat v Loškem potoku. Če bo prišlo do uresničitve, bo v obratu zaposlenih do 80 delavcev. Z nameravano razširitvijo obrata INLES v Travniku bodo odprli v petih letih novih 20 delovnih mest. Delavska univerza Kočevje pa namerava v Loškem potoku odpreti pletilski obrat. Tovrstni tečaj je bil že opravljen. Tudi nekaj pletilnih in tkalnih strojev ter prostore že imajo. Loškemu potoku in njihovim prebivalcem, toliko preizkušenim v zadnji vojni, se obetajo lepši časi. Vsi odgovorni ljudje na čelu s krajevnostjo si prizadevajo, da bi tudi njihov kraj ujel korak s časom, da bi gospodarsko hitreje napredovali in da bi imeli doma čini kruh doma. Pri tem računajo, da jih bo podprla tudi širša družbena skupnost, in sicer ne z miloščino, temveč s krediti, ki bodo omogočili uresničitev zastavljenih načrtov in s tem odpravili brezposelnost.

KAREL ORAZEM

Program potovanja v Barletto

Kot smo že poročali, prirejajo TT biro Ljubljana, komisija VVI pri RO ZZB NOV Slovenije in osrednji odbor prekomorskih brigad izlet v Bari in Barletto, kjer bo 4. julija odkritje spomenika padlim oziroma v južni Italiji umrlim borcem NOV Jugoslavije.

Odhod z vlakom bo 1. 7. ob 16.48. Naslednjega dne ob 9.45 prihod v Rim in namestitev v hotelu. Po kosilu ogled rimskih znamenitosti, ki se nadaljuje tudi 3. 7. dopoldne (ogled Vatikana in vatikanskih muzejev). Po kosilu odhod v Bari. Dne 4. 7. po zajtrku z avtobusi prek Tranija v Barletto. Po odkritju spomenika skozi Gravino, Altamuro in Grumo Apullo nazaj v Bari. Med potjo kosilo. Zvečer prosto do odhoda vlaka (okrog polnoči). Dne 5. 7. vožnja mimo Benetk in Trsta v Ljubljano (prihod ob 23.55).

Cena potovanja: samo 580 novih dinarjev. V ceno je vračunano: vožnja v posebnih vagonih II. razreda, gostinske storitve po programu, avtobusni ogledi, vodstvo in organizacija potovanja.

Prijave do 22. VI.

Vojaški vojni invalidi imajo doleten popust. Natančne informacije dobijo pri občinskih odborih ZZB oz. komisijah VVI.

Na izlet pojdejo zlasti svojci partizanov, katerim bo odkrit spomenik v Barletti, bivši partizani, ki so se med vojno zdravili v južni Italiji, bivši pripadniki prekomorskih brigad, vabljeni pa so tudi vsi drugi državljani.

Ne zamudite edinstvene priložnosti!

NOVA GORICA

Nov občinski odbor ZZB NOV

Prva seja novoizvoljenih občinskega in nadzornega odbora ZZB NOV Nova Gorica je bila takoj po končani letni skupščini 29. aprila. Tedaj sta bila v občinskem in nadzornem odboru izvoljena predsednika in tajnika odborov.

Druga seja občinskega odbora je bila v četrtek, 28. maja. Na njej so udeleženci obravnavali sklepe in naloge, kakor jih je po gradivu letne skupščine pripravila posebna komisija, obravnavali in sprejeli so letni proračun odbora ter določili sestav komisij, prek katerih bo občinski odbor delal v sedanjih mandatni dobi.

Sprejeli so dokument »Naloga občinskega odbora in krajevnih združenj ZZB NOV Nova Gorica«, ki v prvem delu — Splošne naloge in sklepi — zavezuje članstvo in vodstva organizacije za aktivno sodelovanje v zadevah gospodarstva, družbeno političnem delu, v reševanju važnejših zadev na terenu krajevnih skupnosti in tudi pri urejanju vprašanj članov borčevske organizacije.

V drugem delu so naloge porazdeljene po posameznih področjih dela in je iz njih moč zelo jasno razbrati začrtano smer delovanja novoizvoljenega občinskega odbora v tej mandatni dobi. Nekaj dni po seji je občinski odbor sprejel dokument razmnožil in ga razposlal vsem članom odbora ter vsem vodstvom krajevnih organizacij v občini. Vodstvom teh organizacij bo to zelo pomagalo pri sestavljanju njihovih letnih programov dela.

Občinski odbor, ki šteje 31 članov, se je na omenjeni seji takole konstituiral. Predsedstvo ima 11 članov, v okviru odbora pa

dela 9 komisij, v katerih so vključeni tudi razni strokovni delavci, čeprav niso člani občinskega odbora. S tako organiziranimi komisijami si je občinsko vodstvo ZZB NOV zagotovilo družbeno-politično širino in strokovnost ter kvalificiranost, ki je potrebna za urejanje posameznih zadev. Te komisije so: za izdajo mnenj za priznanja posebne delovne dobe

(8) in 9 terenskim podkomisij s po 5 člani; za biveše politične zapornike, internirance in deportirance (7); za socialno zdravstvena vprašanja (5); za vseljusko obrambo (4); za mednarodne stike in zamejstvo (9); za stanovanska vprašanja (5); za razvijanje in negovanje tradicij NOB (8); za prošnje in pritožbe (3).

C. Z.

Jesenjani pred spomenikom NOB v Zužemberku

Mnenja o zboru aktivistov v Dolenjskih Toplicah

Tudi jeseniška konferenca SZDL je organizirala prevoz udeležencev na Zbor aktivistov, ki je bil v nedeljo v Dolenjskih Toplicah. Udeleženci z Mojstrane in Hrušice so se pripeljali z rednimi avtobusi do bolnišnice, kjer so se združili s Plavžarji. Od bolnišnice sta odpeljala dva avtobusa, ki sta pobirala udeležence vse do Zirovnice. Le-tema se je priključil še avtobus z Blejske Dobrave. Vseh udeležencev je bilo 133. Nekaj jih je na zbor šlo tudi z lastnimi vozili.

Zanimalo nas je, zakaj so se občani aktivisti z Jesenic in okolice udeležili tega zborovanja ter kako jim je bilo všeč, kar so videli in ta dan doživeli.

Rezka Prešeren, predsednica komisije sekcije internirancev pri občinskem odboru ZZB, je dejala: »Organizacija prevoza in vse, kar smo med potjo videli, je bilo lepo. Udeležba na zboru je bila rekordna, mesto zborovanja pa je bilo zelo posrečeno izbrano. Zbora sem se udeležila zato, da sem se zopet srečala s tovariši, s katerimi smo skupaj delali v najtežjih časih.«

Jože Kersnik, zaposlen v železnici, je dejal: »Kot aktivist sem čutil dolžnost, da se udeležim tega zbora. Bilo je zelo lepo. Škoda, da nismo šli še na Bazo 20. Razu-

mljivo pa, da potem drugih krajev ne bi imeli časa obiskati. Zelo si želim, da bi naše organizacije še v bodoče pripravile kaj podobnega.«

Upokojenka Francka Bohinčeva je rekla: »Zbor mi je ugaljal predvse zato, ker je manifestiral vso veličino našega boja, ki ni bil zaman in nam je rodil sadove, ki jih danes uživamo.«

Ruža Štefe je pripomnila: »Zelo sem bila vesela, da je bilo med nami starejšimi tudi veliko mladih, ki so prišli s starši, ali pa so postali aktivisti po vojni. Posebno mi je bil pogodu govor tovariša Kardelja, ki je povedal vse po resnici, kako je bilo in je danes pri nas.«

Med udeleženci je bilo več mladih fantov in deklet, predvsem z Dobrave in Poljan. Tudi Anica Tušar, letošnja »miss« narcis iz pod Golice!

Mladinka Zvonka Mrak pa je dejala: »Mama je bila aktivistka. Ker je šla ona, sem šla še jaz! Zborovanje je bilo zanj pomembno! In kar je zanj, je tudi zame! Končno, saj šele mi mladi pravzaprav uživamo, za kar so trpeli naši starši! Bil je to tudi prijeten izlet in z mamo sva se v Toplicah celo kopali. Vedno bom rada šla, kadar bodo pripravili kaj takega!«

B. B.

Ob tabornem ognju

Novica, da je Notranjski odred dobil domicil tudi v Postojni, je razveselila ne samo nekdanje pripadnike tega odreda, temveč tudi mnoge druge ljudi, posebno tiste, ki jim je v Rapallu začrtana meja po Javornikih pomenila bridko bolečino, rano na lastnem telesu.

Ta rana nas je pekla več kot dve desetletji. Notranjci, ki smo ostali v mejah Jugoslavije, smo se z gnevom v srcu ozirali proti Javornikom in zdelo se nam je, da se dviga to pogorje pred nami kakor zid, čedalje bolj črn in grozeč — tam gori so Italijani zgradili venec podzemeljskih utrd in z njimi odrezali od nas zemljo, ki je bila za iredentiste in fašiste »terra italianissima«, odondod je rimski orel nenehno prežal na nas. Se teže je bilo pri srcu Notranjcem onstran tega črnega zidu, tistim v Brkinih, na Pivki in drugim, ki so bili odtrgani od matične domovine in ki so živeli v strahu pred fašističnimi birači. Stare sorodstvene zveze so se v tistih letih pretrgale, še pisati je bilo težko na drugo stran rapalske pregrade. Edina zveza med obema deloma Notranjske so bili preganjanci, ki so bežali v Jugoslavijo, pa tihotapci, ki so v temnih nočeh gonili konje čez mejo in med popivanjem po zakotnih gostilnah s hrupavo pesmijo izražali čustva zatiranega rodu.

Spominjam se tihotapca, ki mi je prizadeto pravil, kako je »tam čez«, kako fašisti zatirajo slovensko besedo in tradicije, kako zavedni ljudje trepetajo pred aretacijami itd. »Nikoli več ne bo naša ta zemlja, nikoli.« je dejal Iz njegovega glasu je odsevala temna bolečina.

Še hujša je bila ta bolečina spomladi 1941, ko so Mussolinijeve vojaške enote okupirale drugi del Slovenije...

Istega leta pa je v temi ponižanja vzkliklo novo upanje, ki ga je prižigala ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda. S tiskom OF, ki je prihajal prek železničarjev z Rakeke, se je začela v Postojni in okolici že jeseni 1941 širiti osvobodilna misel. V januarju 1942 je bila ustanovljena Pivška četa. Kmalu potem je bil osnovan Notranjski odred in omenjena četa je bila vključena v njegov Zidanškovo bataljon.

Začele so se uresničevati sanje, ki so se več kot dve desetletji zdele ljudem obkraj rapalske pregrade neuresničljive. Partizani so podrlji meje, narodnoosvobodilno gibanje se je širilo kljub bunkerjem in pajonatom. »Giovinezza« je čedalje bolj zvenela kot pogrebna

Kje so meje, pregrade...

koračnica. Stari očanci so se veselili, kako pojdejo spet »tja čez« k žlahti, mladi so se pogovarjali, v kateri vasi so lepša dekleta...

V drugi polovici oktobra 1942 je odšel čez Javornike na Pivko Loški odred. Javornik se je iz črnega zidu spremenil v goro zavetja: prek nje je držalo mnogo poti, ki so tesno povezovalе boreče se ljudstvo obeh delov Notranjske. Prek Sajevč Vodnega dola, Slavine in Juriš je držala zveza v Loško dolino; čez Strmico, Ravberkomando in Skocijan je potovala pošta proti Cerkljani in dalje na Dolenjsko, noter v glavni štab partizanskih enot in obratno.

In po kapitulaciji Italije... Ni čudno, da se je pesem »Hej brigade« tako hitro razširila med notranjskimi in primorskimi partizani. »Kje so meje, pregra-

de? ... Ne za nas ni pregrad in ne mej!« Mogočno so odmevale po naših vaseh te besede, kot bi jih bil pesnik vzel iz srca prav ljudem obkraj rapalske pregrade. Sicer so vedeli, da jih čaka še mnogo hudega, vedeli pa so tudi, da Postojna ne bo nikoli več Postumia, Knežak nikoli več Pontana del Conte, Ilirska Bistrica nikoli več Villa del Nevoso itd.

Za časa »tretjega« Notranjskega odreda so postale vezi še tesnejše. Izmed nešteti zgodovinskih podatkov tistih dni velja poudariti, da je v Postojni takrat delovala odlična obveščevalna služba, ki je odredu kakor tudi drugim enotam pošiljala dragocene podatke o premikih sovražnikovih enot in njihovi oborožitvi. Ti podatki so bili odredu dragocena pomoč pri obrambi svobodnega ozemlja pred sovražnikovimi vdori in pri napadih na prometne zveze.

Takole bi lahko nadaljeval in našteval še precej časa, toda povedati želim še nekaj drugega, kar »žulila« ne samo mene, marveč še marsikoga. Namreč to, da po osvoboditvi nismo znali nadaljevati tiste tesne povezanosti, ki se je izoblikovala med NOB. Včasih se mi zdi, da še vedno ni odpravljena meja po Javornikih, oziroma, da smo jo v zadnjih dveh desetletjih sami znova začrtali. Na to misel me naveda vrsta dejavnikov, med katere sodi tudi neustrezna upravna razmejitev.

Čas je že, da staro mejo — oziroma tisto, ki smo jo po osvoboditvi znova začrtali — zares odpravimo! K temu naj bi pripomoglo tudi nadaljevanje borbenih tradicij Notranjskega odreda s srečanji njegovih nekdanjih pripadnikov, kakršno bo 4. julija letos. Spodobi se, da pridejo na to srečanje stari in mladi Notranjci z obeh strani Javornikov!

FRANCE SUŠTERŠIČ

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

REZKA TRAVEN:

Ribniška četa

Nadaljevanje s prejšnje številke

Bivališče so si uredili v naravni kotlini »Pod velbom« na Travnici gori, kakor pravijo domačini tej kotlini.¹¹ Od prvih šestih partizanov v juliju 1941 se je partizanska ribniška skupina do septembra 1941 povečala na 15 borcev. Komandir partizanske ribniške skupine in nato Ribniške čete je bil Filip Tekavec, politkomisar pa je bil Janez Kmet.¹²

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je v pripravah za večje partizanske akcije v Sloveniji predvidevalo na območju kočevskih gozdov ustanoviti večjo partizansko enoto — bataljon. V zvezi s tem je prišel v Ribnico namestnik komandanta glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Aleš Bebler-Primož. Na Travnici goro ga je spremljal Jože Seško in pred njima so borci Ribniške čete zaprisegli.¹³

Na operativnem območju Ribniške čete v dolini med Veliko gorjo in Malo gorjo in od Velikih Lašč do Kočevja je bilo narodnoosvobodilno gibanje tako razvito, da so člani KPS lahko organizirali prek odborov OF zbiralne akcije v prehrani in obleki za borce na Travnici gori. Hrano za borce Ribniške čete so nekateri vozili kar z vprežno živino; Ančka Hočvar (poročena Jager) in Jože Zevnik iz Velikih Lašč sta pripeljala na Travnico goro s konji večjo količino živeža in drugega materiala, ki so ga pripravile terenske organizacije OF v rajonu Velike Lašče. Vinko Mihelič pa je organiziral na tak način nabavljanje hrane in obleke ter obutev za borce Ribniške čete na območju rajona Ribnice.¹⁴ Na območju rajona Sodražica pa je organiziral nabiralno akcijo član KPS Janez Fajdiga iz Sodražice.¹⁵

Na območju, kjer je operirala Ribniška četa, je članom KPS uspelo do jeseni 1941 ustanoviti rajonske odbore OF v Ribnici, Sodražici in Velikih Laščah, v katerih so bili poleg članov KPS

tudi bivši člani društva Sokol in Kmečkih fantov in deklet. Več kakor 30 terenskih odborov OF je aktivno sodelovalo v vseh akcijah Osvobodilne fronte; pri zbiranju hrane, obleke in tudi orožja ter denarja za ilegalce in partizane, člani KPS iz Ribnice in Velikih Lašč pa so sodelovali tudi pri sabotažnih in likvidacijskih akcijah skupaj z borci Ribniške čete.¹⁶

Terenski odbori OF, razpredeni po vsem teritoriju operativnega območja Ribniške čete, so omogočili borcem Ribniške čete redno preskrbo s prehrano in pravočasnih obveščanjem o stanju in premikih sovražnikovih enot. Ves čas, odkar je bila Ribniška četa na Travnici gori, od julija do 25. oktobra 1941, ni bilo izdajstva. Morda tudi 25. oktobra ne bi prišlo do spopada s italijansko patrolo na Travnici gori in razbitja čete, če bi bila Ribniška četa vedela za akcijo na Lož, ki jo je bilo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet zaupalo Šerčerjevemu polbataljonu Krimskega bataljona. Italijani, ki so sledili napadalcem vojaške postojanke na Ložu proti Travnici gori, kamor so se ti umikali, so nalezli na skupino borcev Ribniške čete ter jih napadli; padla sta dva borca, drugi pa so se razbežali.¹⁷

Direktivo glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet, da je treba pričeti z uničenjem prometnih in komunikacijskih naprav, so sprejeli borci Ribniške čete in člani terenskih partizanskih organizacij z razumevanjem in takoj pričeli s sabotažnimi akcijami.

S sodelovanjem terenskih in četne partijske organizacije Ribniške čete je bilo izvedenih več sabotažnih akcij na železniški progi od Velikih Lašč do Kočevja; uničene so bile električne, telefonske in telegrafске naprave. Ob strokovno izdelanih načrtih in predpripravah so bile akcije uspešno izvršene in ni bilo izdajstev.

Dne 13. avgusta 1941 so člani KPS celice Velike Lašče in Ribni-

ce ter borci Ribniške čete uničili oporni zid (škarpo) ob železniški progi med Ortnekom in Ribnico, v dolžini 4,40 metrov. Italijani so škodo ocenili na 3.700 Lir.¹⁸

Člani partijske organizacije Velike Lašče so tudi organizirali in izvedli uničenje dveh vagonov oglja v Mačkovcu nad Robom, last italijanske družbe Emona.¹⁹

V prvem obdobju obstajanja Ribniške čete so borci te čete napadli italijansko motorizirano patrolo na cesti v Jasnici pri Dolenji vasi. Italijani so nastopili z artilerijo in obstreljevali gozd, kjer so šli partizane, polne dve uri in pol. Pri samem spo-

Janez Kmet — Mirko politkomisar Ribniške čete

padu je bil ubit en Italijan, partizani pa so se umaknili brez izgub.²⁰

Kmalu po tem napadu borcev Ribniške čete na italijansko patrolo sta bila v Ljubljano poklicana četni komandir Filip Tekavec in politkomisar Janez Kmet, kjer sta se sestala na Mirju v neki vili s članoma poveljstva slovenskih partizanskih čet Alešem Beblerjem in Francem Leskoškom. Rečeno jima je bilo, da morata napeti vse sile pri pridobivanju ljudi v tamkajšnjih krajih in čim prej organizirati bataljon, hkrati pa sta bila imenovana za vodstvo predvidenega bataljona.²¹

Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je v zvezi z ustanovitvijo bataljona na Travnici goro poslalo večje število borcev iz Mokrške čete in novincev iz Ljubljane.

Student Zvone Tanko iz Ljubljane, ki je bil v Ribniško četo poslan s to skupino, pripoveduje: »Dne 24. septembra 1941 smo se izpred Mestnega doma v Ljubljani na Vodnikovem trgu odpeljali z avtobusom proti Turjaku: brivski pomočnik Alfred Klopčič-Fric iz Prevalj pri Lukovici, dijak Rado Macarol-Mac iz Ljubljane, krojaški pomočnik Savo Žigon-Znidar iz Ljubljane ter jaz. Izstopili smo pod vasjo Želimlje, nato pa peš odšli mimo Kureščka v Zalo v Šolsko taborišče. Tam so nam povedali, da smo uvrščeni v Ribniško četo.²² Isti dan, 28. septembra, so kakor skupina, ki o njej govori Zvone Tanko, odšli na Travnico goro tudi podoficir Branko Bokša-Brane iz Črmoža, krojaški pomočnik Alojzij Handler iz Stare cerkve pri Kočevju, frizer Stanko Kodrač-Stane primorski emigrant iz Ljubljane, dijak Stane Kodrič-Moto iz Škofje Loke, mornariški podoficir Stane Bole-Adolf iz Ljubljane, brezposelni Branko Marinič iz Ljubljane, Stane Repove-Bumbar iz Ljubljane ter študent Adolf Mlakar iz Celja in Stane Petejan-Sibirski, štajerski begunec iz Maribora; poslednja dva sta druge vodila na Travnico goro.²³

S prihodom novincev iz Zale je ribniška četa štela 24 borcev. Pred tem prihodom so iz čete odšli Tone Černač, Just Godnič in Mirko Gorše. Tone Černač in Just Godnič sta odšla na Primorsko v domače kraje, spomladi pa sta se povrnila na Travnico goro.²⁴ Mirko

Gorše je postal kurir med Travnico goro in sekretarjem OK KPS Jožetom Seškom in drugimi aktivisti v okrožju Kočevje, maja 1942 je postal borec Zapadno-dolenjskega odreda.²⁵ Oktobra pa je odšel po navodilih Franca Leskoška na politično delo Janez Hočvar iz Velikih Lašč.²⁶

Iz sodnega zaslizevanja izdajalca Stanka Petejana (bivšega borca Mokrške in Ribniške čete) je razvidno, da je Ribniška četa v svojem drugem obdobju opravila tudi več sabotažnih akcij.

Dne 9. oktobra 1941 so borci Ribniške čete odstranili in zažgali 8 električnih drogov med Sv. Gregorjem — Ribnico in Dolenjo vasjo ter s tem uničili električno napeljavno večje obsežnosti.

Istega dne so položili eksploziv na železniško progo med Velikimi Laščami in Ribnico z namenom, da bi poglivali v zrak tovorni vlak.²⁷

Vojaški referent pri rajonskem odboru OF v Sodražici Ivan Fajdiga-Janez je pripravil tudi načrt za napad na vojaško postojanko v Sodražici; akcija ni uspela — pri prihodu partizanov v vas so lajali psi in prižigale so se luči.²⁸

Italijansko poročilo o napadu na vojaško postojanko na Sodražico pa pravi, da so oboroženi uporniki poskušali 25. oktobra napasti kr. karabinersko vojašnico v Sodražici, toda napad se jim ni posrečil iz razlogov, ki niso bili odvisni od volje napadalcev.

V popoldanskih urah tistega dne so se pri kontroliranju terena na Travnici gori vojniki grenadirskega I. polka in vojaške postaje v Sodražici srečali s skupino 10 obo-roženih oseb, s katerimi so se spopadli. En napadalec je bil ranjen.²⁹

Janez Kmet in Filip Tekavec pa o tem spopadu med borci Ribniške čete in Italijani pravita, da sta bila tisti dan 25. oktobra namenjena v Novo Štifo nad Sodražico na sestanek s terenskimi aktivisti zaradi razgovora o ustanovitvi bataljona na Travnici gori. Z njimi so odšli tudi 4 borci Ribniške čete. Ko so se približevali gostilni na Travnici gori, so jih napadli Italijani. Teže ranjena Alojzij Handler in Anton Juriševič sta podlegla. Drugi pa so se porazdelili v dve skupini; prvo skupino, kjer sta še bila Benedikt Frakelj in Peter Peterlin, je vodil Filip Tekavec, drugo pa je vodil Alojzij Zajc proti Zigmaričam. Medtem ko je odšel Branko Bokša iz te skupine v Velike Lašče, sta odšla v Ljubljano poleg Alojzija Zajca tudi Alfred Klopčič in Savo Žigon. Drugi borci Ribniške čete, ki niso bili v teh skupinah, pa so odšli v Ljubljano.³⁰

Do napada na borce Ribniške čete na Travnici gori je prišlo zaradi zasledovanja borcev krimskega podbataljona — Šerčerjevega, ki so se po napadu na Lož 19. oktobra umikali pred Italijani. Nekaj dni pred tem dogodkom je padla v zasedo tudi skupina petih borcev ribniške čete, na poti proti Podpreski, kamor je nesla hrano in obleko borcem krimskega polbataljona — Šerčerjevega; padli so Darko Henigman, Stane Kodrič in Edi Petkovšek, ujeta pa sta bila ali pa sta se predala Alfred Mlakar in Stane Petejan.³¹ Pri zaslizevanju v Ljubljani sta izdala soborce Mokrške in Ribniške čete, katere so s pomočjo njih iskali v Ljubljani, mnogo od teh izsledili in tudi aretirali.³²

Medtem pa je prišel v Ljubljano tudi politkomisar Ribniške čete Janez Kmet, ki je o vsem tem dal poročilo glavnemu poveljstvu slovenskih partizanskih čet. Zgodaj spomladi 1942 je odšel Janez Kmet na Gorenjsko kot borec in nato na Koroško. Filip Tekavec pa je bil poslan na Kočevsko na Rog, da bi organiziral večjo partizansko enoto.³³

Zakaj je razpadla Ribniška četa, pripoveduje Janez Kmet: »Ribniška četa ni bila dobro organizirana v vojaškem smislu. Izvršila je sicer nekaj sabotažnih akcij in patrola te čete je enkrat iz zasede napadla Italijane na Jasnici pri Dolenji vasi. Manjkalo nam je izkušenosti in sploh vojaškega duha. Ob priliki obiska tov-

Beblerja poleti na Travnici gori smo prosili, naj nam pošlje kakega španskega borca, da bo prevzel vojaško vodstvo. Seveda takih španskih borcev ni bilo na pretek, pa smo ostali sami.

Velik sneg, ki je zapadel nena-doma in zelo zgodaj (22. oktobra), je bil prav gotovo važen faktor v zvezi z razpadom čete. Iz bogatih izkušenj, ki sem jih pridobil pozneje v partizanih na Gorenjskem in Koroškem vem, da so se v takih okoliščinah slabo obne-sle celo mnogo bolj izkušene enote. Prepričan sem, da bi v bolj »normalnih« pogojih razvoja čete in eventualno pozneje bataljona laže prešel tudi tisto izredno hudo zimo 1941-1942, kakor so jo prenesle druge enote v glavnem v zimskih taboriščih in ob manjših akcijah.³⁴

Najhujše za Ribniško četo pa je bilo, da sta bivša borca iz te čete Alfred Mlakar in Stane Petejan izdala Italijanom vse borce in tudi aktiviste, s katerimi sta imela kot partizana zveze v Ljubljani in Ribnici.

V zimi 1941-1942 so bili aretirani iz Ribniške čete Adolf Bole, Branko Bokša, Benedikt Frakelj, Janez Hočvar, Stane Klopčič, Janez Lovšin, Rado Macarol, Brane Marinič, Peter Peterlin, Stane Repove, Zvone Tanko, Alojzij Zajc in Savo Žigon. Od teh so bili obsojeni na smrt in ustreljeni Benedikt Frakelj, Janez Lovšin in Alojzij Zajc, drugi pa so bili obsojeni na več let zapor ali interniranja.³⁵

V Ribnici pa so Italijani aretirali Vinka Miheliča, Staneta Noseta in Ivana Selška, ki so bili po strašnem mučenju obsojeni na več let zapor v Italiji. Vinko Mihelič je bil po kapitulaciji Italije premeščen v nemško taborišče, kjer je pobegnil ter se priključil koroškimi političnim aktivistom; tudi Stane Nose je pobegnil iz italijanskih zaporov in se priključil italijanskim partizanom, Ivan Selšek pa se je priključil partizanom na Dolenjskem.³⁶

V Ljubljani pa so Italijani aretirali po ovadbi Stanka Petejana kurirja pri glavnem poveljstvu slovenskih partizanskih čet Jožeta Smrekarja z Brda pri Ljubljani. V zvezi s Petejanovo izdajo so Italijani iskali tudi intendanta pri glavnem poveljstvu slovenskih partizanskih čet trgovca Romana Goloba iz Volfove ulice v Ljubljani, ki se mu je uspelo pravočasno umakniti pred aretacijo.³⁷

Kljub razbitju Ribniške čete pa njen pomen ni bil majhen. V kritičnih mesecih prvega organiziranja partizanskih enot poleti in jeseni 1941 je že sam obstoj Ribniške čete dobro vplival na prebivalstvo kočevskega okrožja, zlasti pa ribniškega in sodražiskega območja. To se vidi tudi iz znatne politične in materialne pomoči borcem v obeh obdobjih obstoja čete. Z nje obstojem pa se je tudi ogroženo prebivalstvo, vključeno v narodnoosvobodilno gibanje čutilo bolj varno pred sovražnikovimi izpadi, ker je vedelo, da bi mu v takem primeru borci Ribniške čete lahko prišli v pomoč.

¹¹ Janez Fajdiga, u. v.

¹² Glej op. 10.

¹³ Glej op. 6 in Vinko Mihelič, u. v.

¹⁴ Ančka Jager, u. v. in op. 2.

¹⁵ Glej op. 11.

¹⁶ Glej op. 2 in 11.

¹⁷ Filip Tekavec, Pripombe k Ribniški četi rkps. v arhivu IZDG in op. 6 in 2.

¹⁸ Arhiv IZDG, fasc. 529/III in Janez Hočvar, u. v.

¹⁹ Ančka Jager, u. v.

²⁰ Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni Jugoslovanskih narodov (citiram ZD NOV) del VI, knjiga 1, dok. št. 53, str. 137 in Gradivo za Ribniško četo, rkps. v arhivu IZDG.

²¹ Glej op. 6.

²² Zvone Tanko, u. v.

²³ Glej Gradivo v op. 20.

²⁴ Glej op. 7.

²⁵ Mirko Gorše, u. v.

²⁶ Janez Hočvar, u. v.

²⁷ Sodnijski zapisnik zaslizevanja Stanka Petejana v arhivu IZDG, fasc. 268/II.

²⁸ ZD NOV, del VI, knjiga 1, dok. št. 219, str. 515 in op. 11.

²⁹ Glej ZD NOV v op. 28.

³⁰ Glej Gradivo v op. 20.

³¹ Glej Pripombe v op. 17.

³² Glej op. 27 in Gradivo v op. 20.

³³ Arhiv OK KPS.

³⁴ Glej Gradivo v op. 6.

³⁵ Glej op. 10.

³⁶ Glej op. 2.

³⁷ Glej op. 27.

Fotografija z vprašajem

Dne 25. marca 1944 so bile volitve v narodnoosvobodilne odbore v Beli krajini. Tega dne je tudi neznan fotograf posnel skupino partizanov na stopnišču hiše, kjer je bilo volišče. Ta hiša, ki so ji takrat pravili hiša majorja Müllerja in ki stoji na Stražnem vrhu, ob cesti, ki pelje iz Črnomlja na Mavren. Kdo so ti tovariši, ki so se postavili na stopnišče?

Pisma uredništvu

Je kaj takega dovoljeno?

V Ivančni gorici stoji lep zdravstveni dom, ponos kraja. Občani so ga zgradili s prostovoljnim delom in prispevki ob pomoči skupnosti pred šestimi leti. Dom je bil posvečen padlim za svobodo in je imel narodnega heroja Jožeta Kovačiča. Na njem je bila tudi plošča z imeni padlih in umrlih za svobodo, zraven pa je doprsni kip Jožeta Kovačiča. Zato so pred domom bile vedno tudi razne proslave.

Zaradi reorganizacije zdravstvene službe je postal zdravstveni dom Jožeta Kovačiča delovna enota zdravstvenega doma Ljubljana. Tedaj pa se je zgodilo, da so s pročelja doma sneli tablo z napisom »Zdravstveni dom Jožeta Kovačiča, Ivančna Gorica« in jo nadomestili z novo, na kateri piše samo »Zdravstveni dom Ljubljana — enota Ivančna gorica«.

Nikogar niso vprašali, če se s tem strinja, zlasti pa ne predstavnik borcev iz Ivančne gorice. Ali je dovoljeno tako postopati s spomeniki, saj zdravstveni dom lahko šteje kot tak? Mar ime heroja Kovačiča koga moti?

Zahtevamo, da uprava zdravstvenega doma popravi napako in nadomesti prejšnjo s tablo, z novo, ki bo ustrezala in kjer bo omenjeno ime heroja Kovačiča, tako da se bo vedelo, čigavo ime nosi zdravstveni dom, čeprav je samo delovna enota.

PROF. LOJZE SONC,
IVANČNA GORICA

Neizpolnjena pričakovanja

Po naravnih zakonih se s pomladjo prebuja novo življenje. Nič čudnega ni, če tudi človeško srce po dolgi mrki zimi začuti hitrejši utrip. Pomlad, že sama po sebi lepa, postaja še lepša ob spominu, da je pred 25 leti prav pomlad — čas prebujanja in vstajanja življenja — prinesla našim narodom po štirih letih krave okupacije, veličastno vstajenje in zlato svobodo. Prav v letošnji — jubilejni pomladi — smo pričakovali udeleženci NOE precej, saj smo mislili, da bo še enkrat zaživela tista ne pozabna slika zmagovite, srečne pomladi iz leta 1945. Res so se ob letošnjem jubileju zvrstile številne prireditve in slavlja, toda nobeno ni privabilo v življenje tiste lepote in gorečnosti, ki smo je bili li vajeni v prvih povojnih letih. Čeprav je bila takrat naša domovina opustošena so bila človeška srca spričo priborjene zmage in zlato svobode vriskajoča in prepolna kipeče sreče.

Težko je današnji dan pri srcu človeku takratnega kova, saj se mora h čez noč soočiti s stvarnostjo današnje mladosti in navlečanosti. Programi proslav in prireditve so sicer po kvaliteti neoporečni, toda čeprav so posvečeni spominu naše slavne štiriletno borbe in ljudske revolucije, le v

maločem spominjajo na tiste — za naše narode najlepše dni. Na partizanskih zborovanjih skorajda ni več opaziti uniformiranih udeležencev NOB razen redkih praporščakov. V petindvajsetih letih po vojni je bilo podeljenih mnogo odlikovanj. Vendar jih nosilci sramožljivo čuvajo v predalih. Kleno, porosna partizanska pesem se oglašala le še v zvočniku (če se!), zahvaljujoč tehniko, ki jo je otela pred pozabo še v tistih časih, ko je kipele iz vseh src in grl O vzklikih in ovacijah, ki so pretresale ozračje na partizanskih srečanjih in na akcijah v času nove domovine, ni več sledu. Pa hočemo mlademu rodu ohraniti tradicije NOB in spomin na veličastno ljudsko revolucijo in slavno zmago! Kako naj preide na mladega človeka val navdušenja in gorečnosti, če se je generacija, ki je vse to doživela in izvajala, povsem ohladila?!

Marsikomu so ostala v nepozabnem spominu partizanska srečanja: na Ostrožnem, v Dolenjskih Toplicah, na Okroglici in veličastna proslava 20. obletnice vstaje v Ljubljani. Ta množična srečanja so nam še uspešna približila vizijo zmagovite partizanske pomladi iz leta 1945. Letos — ob petindvajsetletnici, bi bilo pričakovati kaj podobnega, a žal — tega ni bilo. Osrednje proslave, ki bi predstavljale, la vsaj v miniaturi razočelenje izpred 25 let, nismo doživeli.

Pač! Morda je bil zamišljen kot osrednja proslava zbor slovenske mladine pod geslom »Svobodno Pohorje«. Prav gotovo ne gre podcenjevati zamisli in izvedbe. Akcija — napad na Lovrenc na Pohorju in njegova »osvoboditev« bo ostala udeležencem, Lovrencanom in vsem, ki so prišli od blizu in daleč opazovat borbeno sposobnost naše mladine v lepem spominu. Žal pa je le malce kritično oko lahko videlo tudi tisto, česar si ni želelo Slavne brigade pred 25 leti, po katerih so povzeli ime, na tudi lovrenški »osvoboditelj«, so v korakale po dolgi pohodih in težkih bojih v mesta trge in vasi s pesmijo, ki je izražala ponos, srečo in radost. Na tisoče mladih grl pa tega na Lovrencu ni zmoglo. Pa to je bilo samo pomikanje, ki ga je čutilo partizanski pesmi naklonjeno uho. Presenetljivo razočaranje je doživelo šele oko Mladinske enote v taborniških uniformah so predstavljale »saj kaj drugega kot približno podobno slovenskega partizanstva. Najrazličnejša pokrivala od klobukov, čepic, baretk in kdo ve še kakih rekvizitov niso mogla dostojno pokriti ali ukrotiti nemočih »frizur«. Dejstva da bi bilo edino dostojno in častno pokrivalo za slehernega udeleženca (tudi tabornika) TITOVKA s peterokrako zvezdo, pod katero so umirali partizanski borci po vsej Jugoslaviji (tudi na Pohorju) ni mogoče z ničemer izpodbiti. Vse je kazalo tudi, da so bila tla na

šolskem igrišču pred tribuno dokaj nemirna, saj številni mladi tudi med igranjem državne himne niso ujeli ravnotežja, da bi se spoštljivo umirili. Znašli so se šele med slavnostnim govorom predsednika Zveze mladine Jugoslavije, tako da so posedli in polegali po tleh Zagotovila njihovega predsednika, kako mladina ceni pridobitve naše NOB in ljudske revolucije, so mladim zbujača tudi precej dober tek! Ob koncu slavnostnega govora so tudi mladi zaplo skali (številni le zaradi bližajočega se konca, saj so vsebino govora gotovo preslišali). No, končno pa tudi 30 minut mine, čeprav jih mora mlad človek brez zanimanja predsedati pred slavnostno tribuno.

Lovrenška spoznanja pa niso bila edini tuš v letošnji jubilejni pomladi. Udeležencem NOB so se pričakovanja še marsikje izneverila. Tako tistim v Prevaljah, ki so ostali na dan zmage — 9. maja — nepovabljeni doma, čeprav je bila predvajana v čast praznika premiera slavnega filma »Bitka na Neretvi«. No, končno so le domeli, da je bil film predvajan po večini za funkcionarje političnega in družbenega življenja, borčevske vrste pa so bile tako in tako zastopane po funkcionarjih ZZB. Dejstvo, da je ostala velika prevaljska dvorana le polovično zasedena, mnoge borce in zaslužne sodelavce pa je prireditev »pozabila« povabiti je že težje razumeti, še težje pa se z njim sprijazniti.

Podobna pozabljivost je zalela tudi dravogradske območje. SZDL kljub opozorilom v časopisju ni poskrbela, da bi se aktivisti dravogradske občine udeležili zbora v Dolenjskih Toplicah. Morda je tudi ona sprejela stališče, da enaditvijo na letošnje prireditve le funkcionarji?

Vsiiluje se vračanje kako bo ma praznovali 50. obletnico. Tisti, ki se ne bodo medtem umaknili od muha in bodo verjetno obhajali bolj zase — v »ileonli«

VIKTOR ČEH

Postavili so jo ob zid, pa je zbežala...

Pavla Komel iz Bukovnice obhaja te dni 50-letnico življenja. Živi na svojem domu v Bukovnici pri Sempetru s svojim možem, sinom, snaho in malim vnukom. Je invalidka IX. skupine in prejema skromno pokojnino ter se počuti najsrečnejšo tedaj, ko jo obiščejo nekdanji borci Gradnikove brigade.

Se zelo mlada je v jeseni 1942 leta pričela organizirano delati za NOB. Bila je eden od glavnih poverjenikov v kraju Britof pri Bukovnici. Zbirala je hrano, obleko, denar, organizirala mladino in vlašane za NOB. To delo pa ni bilo lahko, kajti tudi tu je bilo nekaj ljudi, ki jim NOB ni bila po volji. Ze tedaj je bila povezana z Vilfanom, Beltramom in drugimi funkcionarji, katerim je dajala poročila in od njih sprejemala navodila. Ob polomu Italije je oblekla partizansko uniformo, za sabo pa je potegnila še

več mladih deklet. Hodila je v patrolo ponoči in podnevi, se udeleževala akcij, ki so bile leta 1943 zelo pogoste na področju Bukovnice, Bilj, Renč in drugih sosednjih vasi. Udeležila se je akcije na letališču pri Mirnu in tu prvič sodelovala kot bolničarka. Renčanske čete, nato se je spričo nemške ofenzive prek Vrtovina in Trnovega umaknila v Trnovski gozd. Tu je spet doživela napad Nemcev, pa ji je uspelo zbežati in s seboj odpeljati ranjenega partizana. Zopet se je vrnila domov in pričela ponovno organizirano delati pod vodstvom takratnega NOO, toda ne za dolgo. Februarja 1944 je bila izdana. Prijeli so jo Nemci in jo z drugimi vred odpeljali v Miren. Tu so jo skupno z moškimi postavili ob zid z namenom, da jo ustrelijo. Do večera je morala stati v vrsti, tedaj pa ji je uspelo zbežati in še istega dne se je priključila tretji četi Gradnikove brigade.

Le kdo od Gradnikovcev ne pozna bolničarke Pavle? Težko bi bilo naštet vse akcije in borbe, ki se jih je udeležila. Koliko ranjenec je sama zvelkala iz strelskih črt, strelskega ognja, in kolikokrat je bila tudi sama v smrtni nevarnosti! Njena bojna pot je vodila od četne, bataljonske do brigadne bolničarke. Leta 1944 je na lastno željo postala bolničarka jurišnega bataljona 31. divizije, kjer je bilo delo veliko težavnejše, bolj naporno in odgovorno. Jurišni udarni batalion se je gibal po nevarnejših krajih, kjer je bilo mogoče sovražnika srečati prav na vsakem koraku. Pavla ima iz udarnega bataljona veliko spominov, kako je iz samega ognja reševala borce, kako so se prebijali iz obkoljenih obročev. V mesecu marcu 1945 se je vrnila v Gradnikovo brigado in bila vse do konca vojne brigadna bolničarka. Dne 10. maja 1945 je bila na lastno prošnjo odpuščena iz JLA in se takoj na domačem terenu vključila v družbeno politično delo, kjer po svoji zmožnosti sodeluje še danes.

Pavla je redna naročnica »TV-15«, ki ji je od vseh časopisov najbolj všeč.

Borci Gradnikove brigade, znanci in prijatelji, ji želijo še veliko zdravih in srečnih let.

K. L.

o teh hrabrih borcih. V skupini, ki smo jo sestavljali borci Lackovega odreda, so bili tudi bivši komisar 2. bataljona Jože Duh-Silvester, njegov namestnik Jože Snoj-Piki, komandant bataljona Slave Razdevšek, koroški partizan Rudi Pudgar-Branko in jaz.

Že na dunajski železniški postaji smo doživeli prvo presenečenje, ko so nas pričakali domala vsi preživeli borci avstrijske »avantgarde«. Srečanje je bilo ganljivo, saj smo se razen s Hansom Grienbaumom, Fedijem Trönlörjem in Adolfom Macekom, ki so bili letos marca pri nas, z Johannom Scheichenbergerjem-Negrom, Johannom Steinerjem-Hanzijem in še drugimi srečali prvič po petindvajsetih letih. Lahko trdim, da se ti fantje niso prav nič spremenili, le da so postali pravi možje, ki danes zasedajo visoke položaje. Njihov vedri in iskreni značaj, ki je ostal neizpremenjen, pa prča, da se med partizani še vedno počutijo partizane.

Po kratki zakuski v moderni železniški postaji so nas odpeljali na svoje domove, kjer smo se malo odpočili. Ob osmi uri zvečer smo odšli na proslavo prvega maja. Ne da se z besedami opisati vsega lepega, kar smo doživeli ta večer. Po prireditvi so nas povabili v znano restavracijo »Grünenwald«, kjer je bila slavnostna večerja, znani »Sramel kvartet« pa nam je igral dunajske melodije. Drugi dan so nas odpeljali na ogled Dunaja, kjer smo občudovali predvsem Schönbrun z njegovo bogato in dragoceno preteklostjo. V nedeljo zjutraj smo se z avtobusom odpeljali v zloglasno taborišče Mauthausen, kjer so bile spominke svečanosti. Svojim očem nismo mogli verjeti, kaj vse se je dogajalo v tej tovarni smrti. Onemeli smo ob pogledu na plinske celice, vislice, krematorij, stražarski stolp z električno žico in podobnim. Videli smo mnoge fotografske dokumente, ki pričajo o zločinih. Nekega ruskega generala so na primer slekli do gola in ga na mrazu — 20 stopinj toliko časa polivali z vodo, da se je spremenil v leden stebel. Jugoslovani s 32.000 žrtvami imamo pred vhomom v taborišče postavljen prekrasen spomenik. Taborišče smo zapustili z vtisi, ki jih še dolgo ne bomo pozabili.

Po ogledu taborišča smo krenili proti dvesto kilometrov oddaljenemu Dunaju. Dan je bil lep in sončen, družba pa prijetna in vesela. V večernih urah smo se vrnili na Dunaj, kjer so nas gostitelji pospremili na železniško postajo. Prisrčno smo se jim zahvalili za vse lepo in jim obljubili, da to srečanje ni bilo zadnje. V znak tovarštva smo jim poklonili sliko v bakrotisku s tematiko narodnoosvobodilne borbe. Iz poslovnega govora bivšega komisarja tovariša Fedija smo doumeli, da bi skupina »Kampfgruppe Steiermark« srčno rada navezala tesne stike z vsemi Lackovci, posebno s štabom. Prek nas jim pošiljajo iskrene in tovariške pozdrave.

Ura se je pomaknila na pol enajsto in tudi vlak je že krenil s postaje, mi pa smo si še dolgo mahali v pozdrav. Človek je res lahko ponosen, da lahko naveže stike z ljudmi, ki so istih misli, pa čeprav govore tuj jezik in so daleč od nas.

MIRKO TRETJAK-ROMI

Pravna posvetovalnica

Pravice nekdanjih borcev za severno mejo

Dopisnik K. A. s Štajerskega se je obrnil na nas s prošnjo, da mu pojasnimo, kakšne so pravice borcev za severno mejo, kakšne posebne ugodnosti veljajo zanje glede zdravstvenega zavarovanja in glede pokojnine.

Naj njemu in vsem drugim zainteresiranim pojasnimo bistvene določbe zakona o borcih za severno mejo in predpise glede izvajanja tega zakona. Zakon, ki seveda velja le za SR Slovenijo, je bil objavljen že novembra 1968. O njem smo takrat tudi že poročali.

Prva ugodnost, ki jo daje zakon o borcih za severno mejo, je pravica teh borcev do zdravstvenega varstva. Za pravico do zdravstvenega varstva se zahteva, da je borec stopil v slovensko prostovoljsko vojaško enoto v času od 1.1.1918 do 1.2.1919. Prak-

tično to varstvo ne prihaja dosti v poštev, ker ima večina borcev za severno mejo zdravstveno varstvo že urejeno, ker so upokojenci. Tisti, ki so kmetje, in imajo zaradi tega kmečko zdravstveno zavarovanje, — to je po obsegu nekoliko manjše — pa dobe kot borci za severno mejo zdravstveno zavarovanje kmetov borcev.

Druga ugodnost, ki pripada nekdanjim borcem za severno mejo, so vozne olajšave. Pod enakimi pogoji kot veljajo za pridobitev zdravstvenega varstva imajo nekdanji borci pravico do ene brezplačne vožnje in dveh voženj s 75 odstotnim popustom na leto.

Tretja ugodnost je nadomestilo za letni oddih, ki ga lahko dobe tisti borci, ki izpolnjujejo pogoje za zdravstveno varstvo, bili pa so v bojih za severno mejo najmanj 6 tednov. Nadomestilo za stroške letnega oddiha izplačujejo občine.

Končno pripada nekdanjim bor-

cem za severno mejo tudi posebna republiška priznavalnica. Ta ne pripada vsem, temveč le tistim, ki so opravljali funkcije poveljnika ali organizatorja slovenskih prostovoljskih vojaških enot in obrambnih položajev. Podelitev republiških priznavačin je stvar republiške administrativne komisije pri IS SRS in nimajo z njo občine nobenega opravka.

Našemu dopisniku, ki je upokojenec in ima kot tak že zdravstveno varstvo, torej lahko grede le ostale ugodnosti: vozne olajšave, nadomestilo za letni oddih in ev. tudi priznavalnica, če za to seveda izpolnjuje pogoje.

Razen omenjenih koristi tem borcem kake druge ugodnosti ne pripadajo. Ni torej mogoče govoriti o tem, da bi bili nekdanji borci za severno mejo v ugodnejšem položaju pri pokojnini ali da bi zaradi tega dobili večjo pokojnino.

Obiskali smo »Kampfgruppe Steiermark« na Dunaju

Ze pred kratkim je naš list poročal o srečanju avstrijskih borcev »avantgarde« ali kakor se danes nazivajo »Kampfgruppe Steiermark« in borcev Lackovega odreda. Skupaj smo se borili širrom po Kozjaku, na tej in oni strani državne meje in vse tja do Kor. Alp, delili dobro in zlo, kot da smo rasli že od mladih nog skupaj. Tokrat smo bili gostje avstrijskih tovarišev in bivših španskih borcev. V pismu, ki nam ga je poslal tovariš Johann Grienbaum-Hanz, je rečeno med drugim, da nas vabijo na proslavo prvega maja, ogled taborišča Mauthausen in Dunaja.

Dne prvega maja smo nekdanji ožji sodelavci in borci avstrijskih partizanov odpotovali na Dunaj. Tovariš Ladislav Grat-Kijev, ki je bil med vojno zvezni oficir in je tudi vodil Avstrijce od Črnomlja prek Golice do Kor. Alp, je vedel med potovanjem mnogo povedati

OB 25-LETNICI OSVOBODITVE

TE VABIMO NA TOVARISKO SREČANJE

ki bo v petek 19. VI. ob 16. uri v turističnem domu v Polhovem gradu — igra jazz orkester LM.

Klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve — Ljubljana

ILEGALNE GRAFIČNE TEHNIKE V OKUPIRANI LJUBLJANI

Bunker „TTT“

PIŠE: IVAN STREKELJ

Petrač mu je dovolil, da lahko poizkusi narediti živilske karte.

Florjan je izvedel, da tiskajo živilske karte v Delniški tiskarni v Ljubljani. Toda s Fiksom ni sta mogla dobiti zveze, da bi došla klišee ali odlitke. Zato sta si pomagala drugače. France Merčun, ki je tedaj delal v tiskarni »Jereb« na Celovski cesti, je Florjanu prinesel vse potrebne črke za živilsko karto za kruh in moko. Vse potrebne odlitke mu je priskrbel Rudi Babnik, ki je delal v tiskarni »Merkur« v Ljubljani. Vinko Srnad pa mu je prinesel stavek za podtisk iz takratne »Narodne tiskarne« v Ljubljani. V kakih štirinajstih dneh so bile izdane prve krušne karte, toda samo krušne! Mesec kasneje pa so že izdelovali vse živilske karte.

Florjan je čedalje bolj hiral že večkrat se je onesvetil, zato je moral prenehati z delom, ker so mu moči do kraja odpovedale. Partizanski zdravnik dr. Neuberger ga je zdravil v privatnem stanovanju. Samo za silo se je pozdravil, ko ga je obiskal Fiks in mu rekel, da ga hudo pogrešajo: »Majda mi nekoliko pomaga in tudi sam stavim, toda kaj, ko pa sva samo priučena stavljenju! Veš, Florjan, da bi vsaj krušne karte ne zastale... Boš pa potem spet malo počival, da se boš pozdravil.«

Neprestano so se prižigale signalne luči: rdeča... modra... bela... Te luči so preteče opozarjale illegale na nevarnost.

Vodja grafičnega oddelka je prihajal z novimi naročili, vsakič se je bolj mudilo, tako da mnogokrat nista vedela, kaj bi vzela naprej. Signalne luči pa so se prižigale čedalje pogostejše, motile so ju pri delu, ki ju je stalno priganjalo. Dostikrat sta bila v skrbeh, da ne bi zamudila roka, saj jima je bil mnogokrat zelo odločno postavljen.

Ves natiskani material je Niko Stare-Miha odpremiljal na razne javke. Bil je zelo spreten in vsestransko iznajdljiv. Material je odvažal s trčikom, ki je imel dvojno dno. Mnogokrat je bil v zelo resnih škripcih, pa se je vedno spretno izmuznil.

Okupatorju je okoliha policije postajala sumljiva. Kvesturini so prišli v knjigovoznico, da bi izvedeli, zakaj je prišlo gradbeno podjetje v likvidacijo. Tudi za italijansko podjetje »Italba« so se zanimali. Samo knjigovoznico pa so radovedno ogledovali. Nihče jim ni videl v dušo, kaj pravzaprav hočejo oz. želijo.

Stanovalci sprednje hiše so nekaj zaslutili. Ko so posedali po dvorišču, je iz prostora, kjer je bil bunker, zamolklo bobnelo. Prihajanje in odhajanje jim je postalo sumljivo, mogoče pa jim je tudi kdo namignil, da se v okolici dogaja nekaj sumljivega. Treba je bilo spremeniti delovni čas in uvesti še strožje varnostne ukrepe, da bi ne prišlo do izdajstva. Posebno hišnik je bil precej radoveden, vendar ni bil videti nevaren.

Ugotovili so, da bi bil ropot tiskarskega stroja lahko sumljiv za mirno okolje. Zato so okoli stroja napravili lopo v obliki kabine ker pa tudi ta ni zaglušila vsega ropota, so med dvojne stene vložili stekleno volno. Tudi ta ukrep ni povsem zaglušil bobnenja v nočnem času. Ker je stroj stal na cementni plošči, je bilo treba prebiti cement okrog stroja, da ne bi prenašali tresljajev po celotni zgradbi.

Tudi merilec električnega toka je postal pozoren zaradi nenormalno velike porabe toka, posebno še, ker ni bilo v knjigovoznici nobenega stroja na električni pogon. Prepričevali so ga, da kuhalniki za ogrevanje kletke ves dan gore, toda zaman. Trdil je, da gotovo obstaja kaka napaka v napeljavi. Zato je Petrač priskrbel knjigoveški stroj na električni pogon. Odstopil ga je Jože

Zabjak, knjigovez v Dalmatinovi ulici. Ko je električni inkasant ponovno prišel kontrolirat števce, je videl v knjigovoznici električni knjigoveški stroj in je dejal: »Sedaj mi je jasno, zakaj tolikšna poraba toka, čudno pa je da stroja nisem opazil že prej!« Knjigovezi so namreč električni stroj namenoma poglani v tek, ko je prišel inkasant.

V nočnih urah, ko je bila popolna tišina, sta Fiks in Florjan večkrat prisluškovala italijanski govorici onkraj stene, kjer je moralo biti staovanje kakšnega italijanskega oficirja. Lahko pa bi tam tudi prisluškovali s kakimi aparati, kaj se dogaja na drugi strani zidu. O tem si nista bila na jasnem. V strahu in napečnosti sta pričakovala, kaj bo. Prepričana sta bila, da je tudi sosed lahko slišal zamolklo bobnenje tiskarskega stroja, zato sta morala ponoči prenehati s tiskom.

Težko si je misliti, kakšni občutki so ju obhajali.

Včasih sta šla ponoči zaradi zračenja v podstrešne prostore nad knjigovoznico. Ker je bilo drugod že vse mirno, je bilo mnogokrat slišati obupne klice in ječanje naših ljudi, ki so jih mučili podivjani kvesturini.

Težka je bila naloga, ki jo je partija brez pomislekov zaupala zvestim grafičarjem. Vedela je, da se ji ne bodo nikoli izneverili. Bilo ji je dobro znano, da med njimi ni omahljivcev in izdajalcev. Partija je v tej težki dobi spoznala njihove sposobnosti in prednosti, vedela je, da se ne boje napora in žrtev za našo stvar.

Tretji vodja grafičnega oddelka je postal Boris Kariz-Kartaš. Majda je odšla v partizane na Korosko, kjer je tudi padla. Zaradi svojega junaštva je bila proglašena za narodnega heroja.

PRVI ŽRTVI MED GRAFIČARJI

Petrač je delal neumorno. Njegovo delo je bilo obsežno, naporno, odgovorno in nevarno. Vse niti tehnike so se stikale v njegovih rokah. Okupatorji so mu bili stalno za petami. Zato svojega življenja ni mogel imeti urejenega. Potikal se je po raznih bunkerjih, jedel pa je pri naših ljudeh.

V tehničnem pogledu mu je mnogo pomagal tudi Anjo, ker je bil strokovnjak za strojne in električne naprave.

Petrač je vsak dan prihajal v stik z vodji sektorjev tehnike. Vsem je moral biti na tekočem. Dajal jim je nove, čedalje odgovornejše naloge, ki jih je dobival od višjih političnih organov. Vedno jih je opozarjal na budnost in konspiracijo. Povedal jim je, da je okupator poostil zasledovanje in preganjanje aktivistov osvobodilnega gibanja.

Bilo je 23. septembra 1942.

Petrač je okrog 11. ure nenadno vdrl v bunker. Fiks je ustavil tiskarski stroj, tudi Florjan je prenehal z delom. Težke slutnje so ju obhajale. Petrač je bil zelo razburjen, prestrašen in bled. Kar ni mogel z besedo na dan. Takoj sta zaslutila, da se je zgodilo nekaj strašnega. Petrač je uprl oči v Florjana in ga srepol gledal. Nenavadno je bil spreminjen.

V odsekanih besedah ga je pričel izpraševati: »Ali si ti morda komu zaupal, kje delaš?«

Florjanu ni bilo jasno, za kaj gre, in Petrač je to lahko razbral z njegovega obraza. Tudi Fiks je uprl oči v Florjana in ga srepol gledal. Nenavadno je bil spreminjen.

Nato je Petrač nadaljeval: »Z Babnikom sta si bila najboljša prijatelja, to dobro vem. Zato te bom jasno in določeno vprašal: »Ali si mu morda kdaj zaupal, kje delaš?«

Florjan mu je mirno in brez zadrege odgovoril, da je glede tega lahko čisto brez skrbi, vendar ga ni popolnoma prepričal. Nato je še dodal: »Babnik je lahko

sklepam, da delam v kaki ilegalni grafični tiskarni, ker mi je večkrat dajal grafični material. Vendar, mu nisem nikoli povedal ali namignil, da delam v ilegalni grafični tehniki »TTT« pri kvesturi. Nekajkrat mi je sicer rekel, naj mu zaupam, kje delam, toda tega nisem storil.«

Florjan je hotel še govoriti, da bi prepričal Petrača le-ta pa mu je segel v besedo: »Ali je res tako, kakor mi pripoveduješ? Če ni tako, če Babnik ve, kje delaš, moramo zaradi varnosti nemudoma zapustiti ta prostor.«

Florjan ni pokazal nobenega razburjenja ali presenečenja. Mirno je zagotovil Petraču, da se na njegovo partijsko besedo lahko zanesa. »Če te ne morem drugače prepričati, ti predlagam, da sam ostanem v bunkerju, dokler se zadeva ne razčisti, vsi drugi pa naj se umaknejo iz bunkerja in iz knjigovoznice.«

S to izjavo je Petrača prepričal in ga odvrnil od sumničenja, tako da se je Petrač pomirjen usedel. Zaupljivo se je obrnil k Florjanu in tudi Fiks pomignil, naj prisede. Videlo se je, da ga je ta zadeva zelo bolela. Globoko se je zamislil in pričel pripovedovati: »Tehniko v Šiški, kjer sta delovala Babnik in Ajdišek ter nekaj časa tudi Bojan Sekula, je pred dobro uro odkril okupator. Ajdišek je bil na begu ustreljen. Skoraj bi se bil že rešil, pa so ga okupatorjevi rafali pobili. Babnika in Turka so odpeljali na sodišče. Franc Golob jim je v zmešnjavi srečno ušel s kamiona.«

Od njiju bodo hoteli izsiliti razne izjave. Ne vemo še, kako se bosta držala. Zato je bil prej govor o tebi in o Babniku, zaradi konspiracije! Veš, Florjan, moral sem hitro ukrepti, da bi še tukaj ne bilo žrtev!«

Nato je Petrač vprašal Florjana, kaj misli, ali se bo Babnik dobro zadržal, in Florjan je dejal: »Tudi če ga bodo mučili, od njega ne bodo nič zvedeli. Mislim, da smo glede njega lahko brez skrbi, saj poznam njegov značaj.« Tudi Fiks se je strinjal s Florjanovim mnenjem.

Preden je Petrač odšel, je sočutno rekel: »Ubogi Lojze, skoraj bi bil že rešen, samo še skok prek ograje...« Bilo mu je hudo za vsako našo žrtev.

(nadaljevanje)

emi POLJČANE

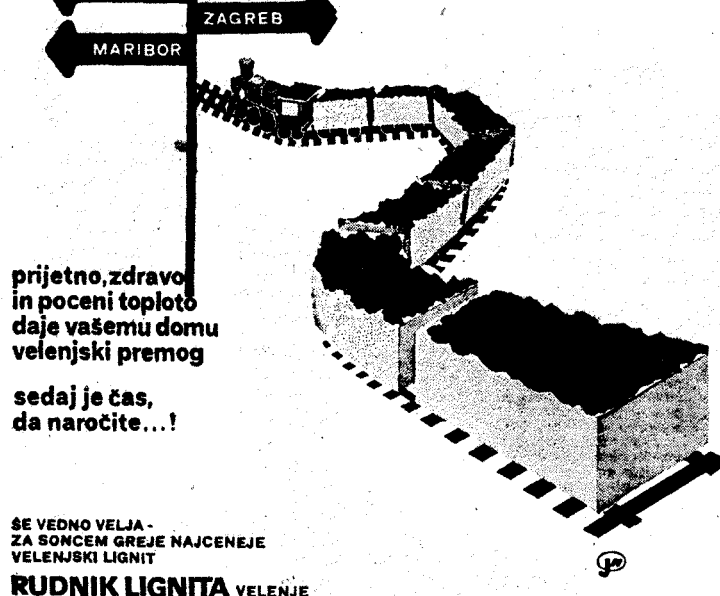
IZDELUJEMO

lestence vseh vrst in oblik
viseče svetilke
plafonjere
držajne matice vseh vrst in dimenzij
razdelilce in plošče različnih velikosti in vrst
skupinske zvočne tastature
s transformatorji

IZVRŠUJEMO

vse vrste elektro napeljav, montaže jakega in šibkega toka ter signalnih naprav
vse montaže strelvodnih naprav
vse storitve, spadajoče v stroko

PROTI ZIMI - PRIJATELJ ZA MRZLE DNI - VELENJSKI LIGNIT

prijetno, zdravo in poceni toploto daje vašemu domu velenjski premog

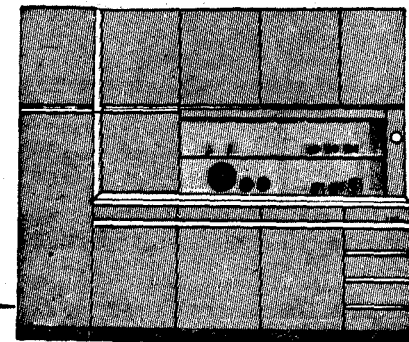
sedaj je čas, da naročite...!

SE VEDNO VELJA - ZA SONCEM GREJE NAJCENEJE VELENJSKI LIGNIT

RUDNIK LIGNITA VELENJE

V SODOBNO KUHINJO — SODOBNO KUHINJSKO POHIŠTVO

kredenca izpeljanke iz kuhinje VEGA 55

BISERI PRODUKCIJ 1969:

MODERNA URA LORD 71

MODERNA ŽENSKA URA LADY 71

Vse DARWIL ure z DAR-BLOCK: posebno vgrajena naprava, ki ščiti DARWIL uro pred udarci in tresljaji. Kupujte le službeno kontrolirane zlate proizvode pri Generalnem švicarskem zastopništvu: TRST - Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II, po svetovnih konkurenčnih cenah nudi največjo izbiro zlatega nakita v Evropi iz 14,18 in 22 karatnega službeno kontroliranega zlata, ki ga prodajamo s specialno garancijo.

Na zalogi imamo vedno preko 6000 delov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko vedno kupite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji. Servisi so organizirani v vseh večjih mestih Jugoslavije.

DARWIL

Kulturni obzornik

Knjiga o pevskem zboru „Srečko Kosovel“

Pri založbi Partizanska knjiga je pred kratkim izšla knjiga o pevskem zboru »SREČKO KOSOVEL«. To je že deveta knjiga iz Knjižnice NOV in POS, ki obravnava borbena pot borcev prekomorčev.

»Srečko Kosovel« je bil ustanovljen v bazah NOV v Gravini leta 1944. Sestavljali so ga pevski zbori primorskih Slovencev, ustanovljeni julija 1943 v Afriki. V ta osrednji zbor so bili vključeni pevci pevskega zbora iz Gravine in kulturne skupine X. SNOUB — Ljubljanske. Umetniški vodja je bil Rado Simoniti, politkomisar pa Ivan Jerman.

Avtor knjige je Ivan Jerman, sedaj ravnatelj Akademije za igralsko umetnost v Ljubljani. Pri pripravi gradiva so sodelovali Rado Simoniti, Smiljan Samac, Oskar Kjuder, Ivan Silič, Miro Lušček in še nekateri drugi. Iz knjige, ki obsega tristo strani teksta, slik, dokumentov in prilog, objavljamo del poglavja o tem, kako se je »Srečko Kosovel« pripravil za prvi koncert in kako je postal pevski zbor NOV Jugoslavije.

Ko je bil »Srečko Kosovel« po našem skupnem trudu, po mnenju njegovega dirigenta že toliko pripravljen, da bi lahko javno nastopil, so se začele neposredne, ne preveč preproste in v mnogočem zapletene priprave za njegov prvi koncert.

Bari je bil tedaj sedež angleške pa tudi naše vojaške oblasti. Razoroženi Italijani so sicer obdržali svoja društva, vendar se brez dovoljenja Angležev skorajda niso smeli sami ganiti. Vse javno življenje je bilo v še vedno trajajoči vojni pod strogim nadzorstvom okupacijske vojske. V Bariju je bilo za kulturne prireditve na razpolago dvojne gledališče: »Teatro Nicolo Piccini« in »Teatro Petrucci« in ki pa je bil za našo prireditev prevelik.

Organizacija koncerta je terjala precej dela. Poveljstvu naše baze je bil tak nastop, ki bi nas tudi s kulturne strani predstavil zaveznikom, vsekakor dobrodošel. Od zaveznikov smo tiste čase potrebovali in pričakovali vse mogoče, od kruha, zdravih obleke, do orožja in težkih bojnih strojev. Čeprav so nas načeloma priznavali za zavezniško vojsko in so tudi cenili prispevek našega boja proti skupnemu sovražniku, je bila taka drobna pomoč vendarle odvisna od dobre volje in tudi razpoloženja posameznih neposrednih komandantov. Ker je že naša dosedanja izkušnja potrjevala, da sta naša partizanska pesem in z njo združen neposredni stik ponavadi opraviča svoje, je bilo upravičeno pričakovanje, da bo tudi naš novi zbor naletel na ugoden sprejem pri vseh tistih, ki jim je bil njegov prvi nastop predvsem namenjen.

Naša vojna baza je dala za to na voljo vse svoje službe in tudi potrebni denar. Vso reklamo, tiskanje lepakov in sporedov in propagando je prevzel njen IV. oddelek, medtem ko je III. oddelek moral poskrbeti za navezavo stikov z angleškim poveljstvom.

Gledališče »Piccini« je upravljal društvo »Amici della musica«. Dne 21. avgusta 1944 smo temu društvu poslali prošnjo za najem gledališča. Ker pa to društvu ni moglo samo o tem odločiti, je bil potreben še obisk pri angleškem polkovniku, v čigar pristojnosti je bila ta odločitev. Predložili smo mu dobro premišljen in vsestransko predebatiran spored koncerta, ki so ga naše tamkašnje oblasti že odobrile, toda to dejstvo gospoda polkovnika ni posebno zanimalo. Šele ko je dobil vsa mogoča nadrobna pojasnila, ki jih je želel imeti, in ko smo spored še nekoliko modificirali, je odobril uporabo gledališča.

Naslovna stran tiskanega sporeda je bila v slovenščini, druga stran v angleščini in italijanščini, na tretji in četrti pa je bila dodana vsebina posameznih pesmi v angleščini. Prevoze v angleščino je pripravil Ciril Kosmač. V tehničnem pogledu je bilo torej vse v redu.

Med temi zaključnimi pripravami pa se je dogodilo še nekaj, kar je bilo pomembno za zbor. Dne 21. avgusta je namreč prišel na obisk v Bari tudi Edvard Kardelj. Med drugim je tudi poslušal poročilo skupščine o dosedanjem delu zbora. Podčrtal je dejstvo, da je to zbor predvsem primorskih Slovencev. Toda samo ta okvir se mu je vendarle zdel preozek, če bi ostal vezan samo na slovensko Primorje. Tako bi imel samo lokalni pomen. Zato bi ga morali dvigniti v širše jugoslovanske dimenzije. Naša jugoslovanska armada namreč dotlej še ni imela takega primernegega umetniškega telesa, zato naj postane prav naš pevski zbor »Srečko Kosovel« hkrati tudi uradni zbor naše celotne NOV. S to potezo je zbor že na samem svojem začetku odločilno prerasel ožji okvir in postal last vseh jugoslovanskih narodov. Odtlej bo vso skrb zanj prevzel sam vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije. Tako je torej zbor že na svojem prvem koncertu nastopil z novim zvnenim imenom kot vojaški pevski zbor NOV in PO Jugoslavije. To je bilo vse, kakor veliko Kardeljevo priznanje in zaupanje.

Koncert je bil naposled domemben za ponedeljek 11. septembra 1944. Tudi vse zadnje priprave so že tekale h koncu. Generalna vaja je bila v taboriščni jedilnici v Gravini in na njej ni manjkalo poslušalcev. Najdelikatnejši organizacijski delež prireditve, razdelitev sedežev posameznim osebnostim, je bil tudi že opravljen. Upoštevati je bilo potrebno mnogo komand in ljudi, razdeliti smo morali sedeže po rang-listah, da ne bi bilo nepotrebnih zamer in nerazpoloženja. Nad načrtom sedežnega reda se je sklanjalo mnogo glav, ki so tuhtale in iskale najboljšo rešitev za porazdelitev pisane družine. Da bi tudi javno manifestirali zaveznost, so dobili sedeže v glavnih ložah skupno naši, Angleži in Rusi, vmes pa je bil tudi kakšen Amerikanec. Visoki oficirji, med njimi ruski general Sokolov, so kajpak dobili svoje lože. Naši veljaki Juš Kozak, dr. Ferdo Kozak in dr. Božidar Lavrič so dobili svojo, dr. Robert Neubauer s svojimi zdravniki svojo, prav tako dr. Božena Sernečeva in še dva zdravnika,

ki pa sta ostala pri Angležih.

Da bi se enkrat preizkusili zbor pred širšim občinstvom, preden bi nastopil v Bariju, je 6. septembra bil organiziran še koncertni nastop v bolnišnici v Grumi. Nesporni uspeh tega nastopa je pomiril zbor. Spričo velike odgovornosti ni bilo za nobeno ceno mogoče tvegati le polovičnega uspeha.

Dan pred koncertom, v nedeljo dne 10. septembra, so zbor prepeljali iz Gravine v 60—70 km oddaljeni Bari.

Napovedani začetek za 20.15 uro se je nekoliko zavlekel, dokler se ni dvorana povsem napolnila. Ko so predstavniki naših in zavezniških poveljstev zasedli svoja mesta, je nastopil zbor.

Ob dvigu dirigentove roke se je zbor zazibal kot zlato žitno klasje ob pihanju vetra.

Prvi zvoki Juvanceve pesmi »Zemlja slovenska« so se zarezali v tišino pričakujoče dvorane in ob koncu izzvali močan aplavz. Vsi, ki so imeli z zborom neposreden ali posreden stik, so se oddahnili. In vsaki nadaljnji pesmi je sledil vsaj enak odziv iz dvorane. Posebno priznanje je dobil solist Marjan Kristančič, ki je v zborovskem premoru nastopil s Simonitijevim samosplovom »Bosa pojdiva, dekle, obsorej«. Zlasti močno pa se je stopnjeval aplavz ob angleški pesmi »Good night, ladies«, ki jo je spet zapel zbor, in se zaključil v gromovito ploskanje in vzklikanje po Simonitijevi himnični pesmi »Tito, Tito«, na besedilo Vladimirja Nazorja in v prevodu Smiljana Samca, s katero se je ta prvi koncert končal.

Po dvorani so odmevale ovacije, pomešane z glasnimi vzkliki: »Tito! Tito!« V ušesih je zvenel ostri ritem učinkovito zapete Borove »Hej brigade«, ki je potegnil za seboj v navdušen vrtnec uniforme vseh narodov in narodnosti, zastopnikov in predstavnikov raznih vojsk. Ves ta zanos je spremljal ubrani zvok Golobove harmonike. Simonitijeva harmonizacija makedonske pesmi »Bolem ni leži«, ki jo je zbor odpel v izvirni makedonščini, je postala ena najbolj priljubljenih točk sporeda tudi za naprej. Vidno pa je ogrela tudi tuje prav tako stara slovenska puntarska pesem »Le

vkup, le vkup, uboga gmajna«, na novo besedilo Mileta Klopčiča in v harmonizaciji Rada Simonitija. Venturinijeva »Mi smo ubožniki, mi smo izgnanci«, ki je bila tako po besedilu kot tudi po melodiji programska pesem vseh primorskih Slovencev, je govorila o trpljenju ljudstva v fašistični sužnosti, napovedujoč bližnje maščevanje za prizadejane in kličeč po svobodi, ki bo prišla v krvavi zarji. Vanjo so naši pevci vili toliko doživete bolečine, skupne revolucionarne volje in moške odločnosti, da je postala razumljiva tudi tistim, ki samega besedila niso mogli dojeti. Posebna odlika zbora je bila že na njihovem začetku, namreč v tem, da njegov vzrok ni nikdar, tudi ne v fortisimih, zabrisal razumljivosti samega pētega besedila.

Deževal je kup čestitk od vsepovsod, od preprostih vojakov do generalov, čemur so sledila številna vabila za nastope po zavezniških in naših bazah.

Uspeh je bil torej tu! Zbor je opravičil vsa upanja, ki so jih vanj polagali. Prestani krst njegovega prvega koncerta je dokazal, da je ta novi umetniški korpus veren in vreden predstavnik našega boja.

Župančičeve nagrade 70

V sejni dvorani mestne skupščine je bila na predvečer obletnice Župančičeve smrti, slavnostna podelitev nagrad, ki nosijo ime velikega poeta. Župančičeve nagrade so letos prvič podelili in so, kot je v govoru ob podelitvi poudaril podpredsednik mestne skupščine Sergej Vošnjak, priznanje in spodbuda za dosežke pri kulturnem iskanju in snovanju.

Ljubljanska mestna skupščina, ki si prizadeva, da bi v okviru svojih možnosti ustvarila kar najboljše pogoje za kulturni razvoj mesta, je nagrade dodelila Lutkovnemu gledališču Dravljje, pisatelju Petru Božiču, dipl. anž. arh. Svetozarju Križaju in dipl. inž. arh. Jožetu Kregarju, akademskemu slikarju Stefanu Planincu ter pianistki Dubravki Tomšič-Srebotnjakovi.

Na slovesnosti v mestni skupščini je Župančičevo pesem predstavila igralka Alenka Svetelova, nagrajenec pa je zapel še Slovenski oktet. Župančičeve nagrade je ustvarjalcem izročil Sergej Vošnjak.

Zanimivosti

Film »Na klancu«

Scenarist in režiser Vojko Duletič, ki ni našel skupnega jezika z novo slovensko producentko hišo ASE-FAS, je za svoj prvi celovečerni film »Na klancu« — adaptacijo istoimenskega dela Ivana Cankarja — našel novega producenta. To je ljubljanska distribucijska hiša »Vesna film«, ki bo po po proizvodnji nekaj kratkometražnih filmov vključila v svoj program tudi celovečerno proizvodnjo. Baje bo začel Vojko Duletič snemati čez mesec dni.

Proti Sartru, Fischerju in ...

Ernest Fischer, Jean-Paul Sartre, Herbert Marcuse, Rudi Dutschke in pred pol stoletja umrli Kropotkin so — po mnenju »Rude prava«, glasila KPČS — navdihnili »zločinsko trokistično skupino, ki je pod imenom »revolucionarna socialistična stranka« delovala v ČSSR v predlanski pomladi in tajno rovarila proti državi, pri tem pa segala tudi po nasilju«.

Najvišji honorar

Najvišji honorar za novinarski prispevek je dobil pokojni ameriški pisatelj Ernest Hemingway od športne revije »Sports Illustrated«. Za reportažo o bikoborbi, obsegajočo dva tisoč besed, je dobil 30.000 dolarjev.

Lepa poteza Neila Armstronga

Američan Neil Armstrong, prvi človek, ki je stopil na Luno, je pred kratkim obiskal Sovjetsko zvezo. Posebno ugoden odmev je imela Armstrongova poteza, ko je izročil soprog prvega človeka, ki je letel v vesolje, Valentina Gagarina in Valentina Komarovi medalji s portretom Gagarina in Komarova (oba vesoljca sta že mrtva), podobni tistim, ki so jih pustili na Luni.

Simpozij o Heglu, Engelsu in Leninu

Odbor za proslavo stoletnice Leninevega rojstva je predlagal, da skličejo v jubilejnih dneh oktobrske revolucije, od 5. do 7. novembra, znanstveni simpozij, ki naj bi obravnaval aktualnost misli Hegla, Engelsa in Lenina v družbenem življenju in znanosti dvajsetega stoletja (Hegel je bil rojen pred 200, Engels pa pred 150 leti). Osrednja predavanja bodo pripravili družboslovci iz Slovenije.

Nič več Boulevard Mao Ce Tunga

Kamboški režim Lon Nola je preimenoval nekatere ulice v Phnom Penhu, kar po državnem udaru pravzaprav ni bilo presenečenje. Tako je Boulevard Mao Ce Tunga postal Boulevard predsednika Nixona. Režimski časopis »Norgor Tom« je komentiral odločitev in poudaril, da je predsednik ZDA Richard Nixon to čast naslužit, ker se je v zelo težkem položaju zavzel za kamboško nevtiralnost. Za Lon Nola je torej »nevtiralnost« izredno raztegljiv pojem.

Zanimanje za »Bratovščino sinjega galeba«

Na minulom televizijskem festivalu na Bledu je bila deležna posebne pozornosti nova slovenska televizijska nadaljevanka »Bratovščina sinjega galeba«, ki so jo posneli po istoimenski povesti Toneta Seliskarja. Številni predstavniki posameznih evropskih televizijskih družb so se že dogovorili s predstavniki ljubljanske televizije o odkupu te nadaljevanke v barvah. Ena izmed epizod je bila na festivalu deležna tako velikega zanimanja, da so jo morali predvajati trikrat!

»Klic smrti«

Beograjski filmski režiser Dejan Košanović je končal enourni film »Klic smrti«, posvečen beguncem zloglasnega banjškega taborišča. Po lastnem scenariju je Košanović izdelal film za televizijo, v katerem nastopa deset bivših taboriščnikov. Za film, ki bo na sporedu 4. julija, je izkoristil originalne posnetke.

Partizanska ljudska pesem

Misel v celici

(POMLADI 1943)

I.
Iz zemlje že prvi cvetovi hitijo,
a tu za cvetove ni kraj plodovit,
nam milostno hrano vsakdanjo delijo,
a v srcu želijo le voljo ubiti.

Živimo življenje v celicah maja,
le mrtve številke v papirjih smo mi,
a v novo življenje nas celica vzgaja,
ker z mislijo eno prežeti smo vsi.
Mi vsi smo otroci svobodnega sonca,
nikdo nam te pravde vzel več ne bo,
vsj čakamo željni pravičnega konca,
ker z nami je zemlja in rdeče nebo.

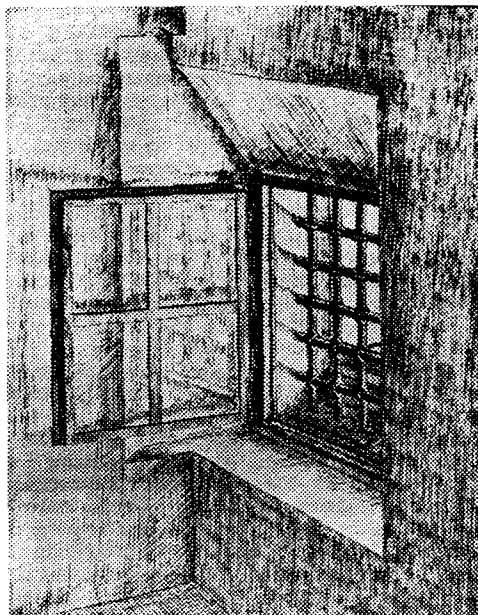
II.

V tej celici mali je kraj čudovit,
je majhna, a vendar velika,
te pridi si notri duha razbistri,
da zveš enkrat, kaj je omika.

Tu zveš, da ni šola vsevedni gospod,
saj stene nauče te veliko,
čeprav so le bele, besede povsod
pa pravijo: pride plačilo!

Vsi vemo, da kmalu napočil bo dan,
ko svet se prerodil bo znova,
tedaj vsi učenci le urno na plan,
saj zmaga je naša gotova!

IVO SKUK

Vojaška veda in tehnika

Francoski jedrski poskusi

Sredi maja je Francija začela izvajati v južnem delu Tihega oceana četrto in doslej najboljše serijo atomskih poskusov. Francoska vlada je na to opozorila ladje in letala, ki bi se takrat utegnili znajti na omejenem območju. Ob tej priložnosti naj bi Francozi preskusili tudi hidro-gensko bombo z močjo dveh megaton.

Znano je, da so se ZDA, ZSSR in Velika Britanija sporazumele o prenehanju atomskih poskusov in podpisale ustrezen sporazum. Toda Francija se doslej podpisnicam sporazuma še ni pridružila in se na določbe sporazuma sploh ne ozira.

Francozi so doslej izvedli že vrsto atomskih poskusov. Prve štiri atomske eksplozije so sprožili v Sahari, nato pa so se preselili na Tihi ocean, kjer so leta 1966 opravili šest, v naslednjih dveh letih pa še tri poskuse. Kasnejše poskuse so zaradi pomanjkanja finančnih sredstev odlagali vse do letos.

Sovjetske podmornice za Indijo

Sovjetska zveza je pristala, da bo Indiji dobavila še štiri podmornice. Tako so vsaj sporočili predstavniki indijskega obrambnega ministrstva. Indiji ne bo treba vsega zneska plačati hkrati, temveč ji je Sovjetska zveza v ta namen odobrila posebno posojilo, ki ga bodo Indijci vračali v svojih rupijah več kot dvajset let.

Nemška letala za Grčijo

Zahodna Nemčija je začela uresničevati pogodbo, ki jo je sklenila z Grčijo že pred tremi leti in ki se nanaša na dobavo štiridesetih vojaških transportnih letal. Predstavniki zahodnonemške vlade je izjavil, da bodo Grki uporabljali ta letala v civilne namene.

V desetih tednih zgrajena ladja

Svedska ladjedelnica Götaverken-Arendalwerft je znana po tem, da gradi velike ladje in da jih dokonča v zelo kratkem času. Omenjena ladjedelnica je že lani dokončala tanker Veni, ki ima 227.000 ton. Ta je prvi iz serije 11 tankerjev, izmed katerih so štirje namenjeni na Norveško, prav toliko v Hong Kong, po en tanker pa v Veliko Britanijo in Libano.

Zanimivo je, da so za gradnjo prvega tankerja te serije potrebovali le 142 dni, druge pa bodo, kot trdijo, dokončali še v krajšem roku. Še hitreje so gradili serijo trinajst 70.000-tonskih in serijo 79.000-tonskih ladij. Za vsako ladjo iz prve serije so potrebovali po 74, za ladje iz druge serije pa po 79 dni.

Ameriške letalske izgube v Vietnamu

Italijanska revija Rivista Marittima poroča, da so Američani od 1. januarja 1961 do 31. decembra 1969 v Vietnamu izgubili 2788 letal in 2878 helikopterjev. Kar zadeva letala, jih je bilo 920 sestreljenih nad Severnim Vietnamom in 374 nad Južnim Vietnamom, medtem ko za druga ni natančno znano, kje so doživela svoj konec. Helikopterjev je bilo sestreljenih nad Severnim Vietnamom le deset, 1241 pa nad Južnim Vietnamom, medtem ko je bilo 1627 helikopterjev uničenih v raznih okoliščinah.

Sovjetska letala za radarsko izvidništvo

Sovjetska zveza morda pospešeno dela na posebnem letalu, ki je namenjeno za radarsko izvidništvo in usmerjanje. Doslej se v te namene uporabljali helikopterje in strateška izvidniška letala bear (po NATO kodu). Posebna letala za radarsko izvidništvo so namenjena za pravočasno obveščanje svojih letalonskih in raketskih ladij o ugotovljenih ciljih. Zato so opremljena z natančnimi elektronskimi napravami, predvsem pa s radarji, velikimi radarskimi antenami, računalniki itd.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Bil je najmlajši komandir na Slovenskem

Te spomine je napisal pokojni Lado Krašovec na otoku Visu konec leta 1944. Septembra 1944 je bil namreč s skupino invalidov evakuiran s partizanskega letališča pri Nadlesku. Najprej je bil prepeljan v Bari, od tam pa je odšel na Vis.

Na večer 12. maja 1942, ki ga Lado navaja kot dan odhoda k partizanom, so iz Podcerkve odšli k partizanom še naslednji fantje: Janez Kotnik (Andrejov), Viktor Krašovec (Blažetov), Jože in Tone Hace (Točkova), Vinko Hace (Točkova teta) in Stanko Truden (Hlepinov). Andrejov Peter (Janezov brat) je odšel že v aprilu in je bil tako prvi partizan iz te vasi. Kmalu po vojni je umrl zaradi prehudih vojnih naporov. Drugi so popadali, živa sta samo še Tone Hace in Stanko Truden.

Lado Krašovec je bil eden redkih Notranjcev, ki so vztrajali v Dolomitih. Tam je bil tudi ranjen skozi stegno. Spomladi 1943 je prešel v Serčerjevo brigado, po kapitulaciji Italije pa se je v sestavi 2. bataljona te brigade priključil 10. brigadi »Ljubljanski«, kjer je postal komandir čete. Bil je najmlajši komandir čete na Slovenskem. V boju je bil hudo ranjen skozi glavo in ramo. Takrat se je z veliko muko izvil, toda poškodba ga je tako prizadela, da ga je to privedlo v prezgodnjo smrt pred petimi leti.

»K partizanom sem odšel, ko sem bil star komaj šestnajst let. Bil sem najmlajši izmed štirinajstih prostovoljcev. To je bilo 12. maja 1942 na večer. V našo vas Podcerkev je prišlo 8 oboroženih partizanov. Prišli so, da odpeljejo tiste fante in moške, ki bi želeli iti z njimi prostovoljno v boj za svobodo vsega slovenskega in jugoslovanskega delovnega ljudstva. Ko sem to slišal, mi je od radosti zaigralo srce.

Deževalo je, ko smo se zvečer zbrali na vasi in radostno opazovali partizane. Okoli polnoči, ko je bilo vse nared, smo počasi krenili prek lepe naše Loške doline na pot, ki nas je vodila samo naprej, nič več nazaj. Šli smo skozi naše lepe vasi in se poslavljali od njih, morda za zmerom. V sru smo čutili, da se gremo borit za svobodo nas vseh in vseh naših bratov in sester, ki trpijo pod fašističnim jarmom. Šli smo proti snežnim gozdom.

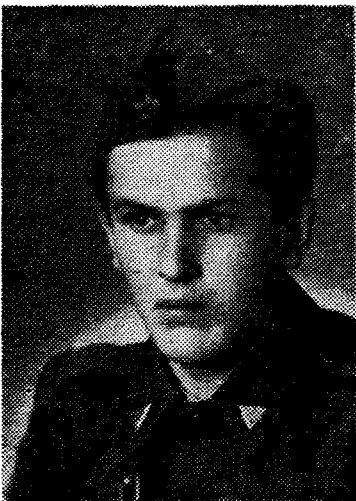
Zjutraj okoli pete ure smo prišli do prve taboriščne straže, ki je stala na nekem lazcu v Otrobcih. »Se kake četrt ure,« pravi vodil, »in pridemo v naše taborišče.« Res, kmalu zagledamo dim. Partizani so kurili ognje in se okrog njih sušili. Ponoči so bili v sasedi nad Prezidom in se vrnili vsi premočeni.

Pridemo na rob in zagledamo pred sabo v dolini šotore, polne partizanov, ki so se živahno pogovarjali. Kar nas je bilo novincev, smo posedli po kamenju in mahu.

Začel sem opazovati to naše novo bivališče. Opazil sem marsikaj novega in zanimivega. Videl sem vsakovrstno orožje, največ pušk in mitraljezov.

Do opoldne smo se komaj malo odpočili in naspali, opoldne pa smo dobili prvo partizansko kosilo. Potem so nas razdelili po četah in bataljonih. Tudi mi, novinci, smo si postavili šotore in tako začeli živeti partizansko življenje. Tukaj smo ostali štiri dni, nato pa smo šli na prvi pohod prek gozdov in pašnikov za Poljane, kjer smo se vselili v lovsko kočjo Karla Kovača iz Starega trga. Od tu smo krenili v Smrekovec nad Knežjo njivo.

V Smrekovcih je bilo kar dobro. Hodil sem stražit in patrolirati. Tu sva se spet sešla z Vinkom Hacetom iz Podcerkve in dobila sva prvo izobrazbo. Ko je prvi vod krenil v zasado, sva šla tudi midva. Šli smo na pro-

go med Rakekom in Lazami. Čakali smo v zasadi, cel popoldan. Okoli šestih se pripodi po progi šest fašistov. Z njimi so bila tudi dekleta. Peli so in se smejali, a ko so prišli blizu, so jih »pozdravile« naše puške in mitraljezi. Obležali so štirje fašisti, dru-

gi pa so zbežali. Kmalu zatem prisopihla vlak iz Ljubljane. Tudi tega smo malo pogostili s strelom in rafali, nato pa smo se umaknili brez izgub in krenili v naše taborišče za Knežjo njivo. Prišli smo kasno ponoči. Vsi šotori so bili zasedeni, zato smo spali kar zunaj. Ravno prav, zakaj komandant je ob dveh ponoči naredil alarm. Bilo je precej zmešnjave in panike. Ko se je izkazalo, da je bila to le vaja, so se preplašeni vračali nazaj in iskali svoje čevlje in nogavice. Zjutraj smo se nasmejali. Rogali smo se tistim, ki so bili najbolj prestrašeni.

V tem taborišču smo bili dober teden, potem pa je šel naš vod na Križno goro, kjer je taborila prva četa našega bataljona. Tam smo si najprej postavili šotore. Jaz in Mirko iz Dan sva si šotor postavila skupaj. Tretji dan prileti iz Bloške police prestrašen terencec in pravi, da je prišlo z Blok več Italijanov. Komandir zapove zbor in pozove prostovoljce. Javilo se nas je kar precej in takoj smo krenili proti Bloški polici. Prišli smo po robu nad vas in se razvrstili v strelce, toda

Italijani so jo medtem na tihem popihali nazaj na Bloke.

Tri dni po našem odhodu k partizanom so Italijani pobegnili tudi iz naše lepe Loške doline. Pustili so mnogo pušk in municije, kar nam je v našem nadaljnjem boju mnogo koristilo. Pustili so tudi ves arhiv, kjer je bilo precej izdajalskih pisem iz Podcerkve in iz Dan. Napisali so jih bili tisti redki izvržki, ki so se prodali tujcem.

Loška dolina je zadihala svobodo, ki je trajala skoraj tri mesece, tja do konca julija, ter do velike ofenzive, ko je pod streli fašistov padlo toliko našega najboljšega ljudstva. Pobili in postrelili so ovet Loške doline.

O kresu 1942, leta je vsa naša četa odšla s Križne gore. Šli smo skozi Zerovnico, Grahovo, prešli Slivnico in vas Begunje nad Cerkljico in se ustavili na Kožljeku. Tu smo našli Šiškov bataljon, ki je taboril na Kožljekskih žagah. Bilo jih je kakih sto. Nato nas je pot vodila v Polhograjske dolomite, da tudi tam okrepimo partizansko gibanje.

Priredil FRANCI STRLE

Gorilne celice v mornarici

Gorilne celice kot nov izvor električnega toka so pritegnile pozornost tudi vojaških uporabnikov. Gorilne celice, kot je znano, spreminjajo kemično energijo v električno. Tudi suhe baterije iz kemikalij proizvajajo električni tok, toda gorilne celice imajo to veliko prednost, da sta gorivo in stimulator zunaj celice in sicer v neomejenih količinah. To pomeni, da se gorilna celica celo med uporabo ne troši.

Poznamo različne tipe baterij, vendar vse delujejo po istem načelu: gre za elektrokemično reakcijo na vsaki elektrodi baterije.

Gorilne celice delujejo potihno in se ne trošijo, kadar niso v uporabi. Brez škode jih je mogoče za krajši čas obremeniti z več kot 100 odstotkov zmogljivosti. Razen tega je z njimi lažje ravnati kot z drugimi baterijami. Poleg vrste prednosti pa imajo gorilne celice tudi nekatere pomanjkljivosti. Ker začne celica delovati ob nizki napetosti, je treba v primeru, ko želimo doseči tok večje napetosti, vgraditi vrsto elementarnih celic. Druga pomanjkljivost je v tem, da celica proizvede le istosmerni tok.

Po letu 1950 so se skoraj vse razvite dežele začele ukvarjati z obsežnimi raziskovalnimi deli na tem področju. Samo Združene države Amerike so imele že leta 1965 kar 175 takih raziskovalnih centrov. Gorilne celice je namreč mogoče vsestransko uporabljati, med drugim tudi v mornarici. Ti novi generatorji so zelo primerni za pogon ladij in podmornic, za glavne in pomožne električne skupine ter za žaromete.

Kar zadeva motorne čolne in jadralnice, zanje potrebujejo lahke motorje z močjo 3–80 KM (2–60 KW), ki naj delujejo 2–5 ur. Specifična teža gorilnih celic je različna, običajno pa od 5–20 kg/KW, medtem ko cena znaša 150 do 450 frankov na kilovat. Gorilne celice so lahko konkurenčne le pri majhnih močeh (približno 10 KM), vendar so tudi v tem primeru težje in dražje od klasičnih generatorjev, kot so bencinski motorji (1,5–3 kg in 20–40 frankov na kilovat) in dizelski motorji (3–9 kg in 50–100 frankov na kilovat). Nedvomno bo treba gorilne celice še nadalje izpopolnjevati, da bi postale konkurenčne drugim vrstam generatorjev.

Kar zadeva pogon prekocean-skih ladij, tu ne gre toliko za rentabilnost kot pa za najustrez-

nejše tehnične rešitve. Nekateri celo menijo, da o gorilnih celicah sploh ni treba razmišljati glede na to, ker sedanje pogonske naprave s turbinami ali dizelskimi motorji povsem ustrezajo, v bodočnosti pa jih bodo bržkone nadomestili jedrski reaktorji.

Za pogonske naprave, ki naj bi zagotavljale štiri do šestdesetonsko nepretrgano plovbo, bi bilo treba graditi 100–120 kg/KW pri napravah z 20.000 KM. To pomeni, da bi bile v tem primeru gorilne celice lažje in bržkone tudi cenejše od dizelskih pogonskih naprav. Bolj kot pri površinskih ladjah je uporaba gorilnih celic že sedaj smotrna pri podmornicah, zlasti pri majhnih in srednjih.

Doslej so mogle po več tednov nepretrgoma pluti pod morsko gladino le podmornice na jedrski pogon. Sedanja tehnologija reaktorjev in motorjev, ki jih uporabljajo jedrske podmornice, pa zahteva veliko tonažo. Če pa bi namesto jedrskih reaktorjev uporabljali gorilne celice, bi lahko ostajale pod vodo več tednov nepretrgoma tudi manjše podmornice. Razen tega bi te podmornice bile mnogo cenejše kot atomske podmornice. Gorilne celice prihajajo v poštev za pogon predvsem dveh vrst podmornic: lovskih podmornic in podmornic, ki so namenjene za reševalna in raziskovalna dela v velikih globinah.

Ogledimo si različne klasične podmornice z gorilnimi celicami.

Podmornice z gorilnimi celicami potrebujemo za plovbo na površini in v morskih globinah en sam motor, klasične pa dva – dizelski in električni. Gorilne celice in gorivo so lažji, zaradi česar podmornica lahko sprejme več koristnega tovora. Razen tega lahko podmornica s pogonom na gorilne celice lahko ostane dlje pod vodo, saj nima potrebe, da tako pogosto prihaja na površje, kot je to primer z dizelskimi podmornicami, ki jim je to potrebno zaradi polnitve akumulatorjev. Omeniti je treba še to, da je manevrska sposobnost (naglo zavijanje) podmornic na pogon z gorilnimi celicami večja kot pri klasičnih podmornicah glede na to, da je mogoče gorilne celice za čas do ene minute preobremeniti za 200–300 odstotkov.

Čeprav Američani, ki imajo že veliko ladjevje atomskih podmornic, ne čutijo izredne potrebe po gorilnih celicah in v zvezi s tem po podmornicah z manjšo tonažo,

raziskujejo in preskušajo tudi to vrsto pogona. Ena od ameriških ladjedelnic že izdeluje majhne turbinne podmornice, ki imajo baterije s hidrazinom in kisikom.

Najdlje so prišli na Švedskem, kje podjetje ASEA pripravlja 900–1.200 tonsko podmornico, ki naj bi dosegla hitrost 45 km na uro in ki bi lahko ostala mesec dni pod morsko gladino. Če bo podmornica prestala preskušnjo, bodo začeli graditi drugo, večjo podmornico. Ta naj bi imela 4.000 ton. Za gorivo nameravajo uporabljati kisik in vodik v tekočem stanju.

Zlasti zanimive so gorilne celice za raziskovalne in reševalne podmornice, ki naj bi se spuščale do 6000 metrov globoko in tam ostajale od 10 do 10.000 ur. Te podmornice bi potrebovale električni tok moči od nekaj stotin vatov do sto kilovatov, težke bi bile od 25 do 320 ton, njihove posadke pa bi imele po 2–4 moške. Taka podmornica, kot si jo zamislja in jo pripravlja ameriško podjetje Lockheed in ki naj bi bila končana že v naslednjem letu, bo težka 32 ton in dolga približno 15 metrov, plula pa bi s hitrostjo do 10 km na uro.

Gorilne celice so zelo uporabne tudi za razne svetilnike, žaromete, zvočne signale in radijske žaromete. Manjši svetilniki potrebujejo nekaj sto vatov, večji pa do 50 kilovatov. Z gorilnimi celicami bo mogoče opremljati manjše svetilnike, medtem ko večji svetilniki prejemalejo električni tok po kablu s kopnega. Toda tudi v tem primeru lahko uporabljajo gorilne celice kot rezervni izvor toka za primer kake okvare.

Bodočnost gorilnih celic je v tehniki zvezi z bodočnostjo vesoljske industrije, zakaj prav na tem področju jih najtežje pogrešajo in nadomeščajo s kakimi drugimi rešitvami (spomnimo se na izvršno delovanje gorilnih celic v komandnem modulu »Apola XII«) in zato tudi nihče ne postavlja vprašanja cene. Čeprav na industrijski ravni še ne moremo pričakovati širše uporabe teh celic, jih bodo kmalu začeli čedalje bolj uvajati v velikih električnih centralah in za pogon avtomobilov, pa tudi za pogon ladij, zlasti podmornic.

Tehnika pa tako hitro napreduje, da bodo čez kakih pet ali deset let uporabljali gorilne celice tudi na tistih področjih, kjer jim sedaj konkurirajo še druge vrste energije.

Obračun največje tragedije človeštva

Enaintrideset let bo od tega, ko se je začela druga svetovna vojna in 25 let, ko se je strahotno svetovno klanje končalo. Kljub temu, da nas od druge svetovne vojne ločijo že desetletja, se strategiji, politiki, ekonomisti, sociologi in celo psihologi še vedno vbadajo z različnimi problemi in s sestavljanjem obračunov najstrašnejše vojne v zgodovini človeštva. Za generacije, ki so vojno doživljale na lastni koži, verjetno ne bomo povedali nič novega, mlajše generacije pa, ki vojne niso doživljale ali so jo doživljale le kot nedorasli otroci, bo seveda kak podatek nov. In prav z nizaanjem teh podatkov bi radi povedali, kako je bila ta vojna strahotna.

Druga svetovna vojna je trajala od 1. septembra 1939 do 9. maja 1945. V celoti je bilo vpletenih v vojno 61 držav s skupno površino 131,5 milijona kvadratnih kilometrov, kar je 96 odst. vse svetovne površine. Seveda se vojna ni vršila na vseh teh področjih, pač pa v glavnem na delu evropske Sovjetske zveze, na skoraj vsej ostali Evropi, razen Španije, Portugalske in Švedske, nato v severni Afriki in na Daljnem vzhodu. V vojsko obeh sil — protifašistične koalicije nacifašističnega železnega pakta in je bilo mobiliziranih 110 milijonov ljudi. V vsej vojni je padlo ali kakorkoli izgubilo življenje po nekaterih računih 50. po drugih pa 55 milijonov ljudi. Tem žrtvam moramo dodati še 35 milijonov ranjencev, od katerih je precejšnje število ostalo invalidov.

Ko smo tako omenili človeške žrtve, torej krvni davek, bomo prešli na materialne žrtve, ki jih je terjala druga svetovna vojna. Nemogoče je napraviti točen obračun vse škode, zato se bomo omejili le na nekaj zelo zgornjih števil. Vse industrijske države, ki so sodelovale v drugi svetovni vojni, so izdelale skupno 710 tisoč vojaških letal, 287 tisoč tankov in milijon 31 tisoč kosov težkega orožja.

Ne bomo gledali na žrtve z mikroskopom in jih tehtali z lekarniško tehtnico, da bi ugotovljali kdo je v tej vojni imel več in kdo manj žrtve. Navedli bomo le konkretne številke.

Številčno največ žrtve je imela Sovjetska zveza, ki je od 171 milijonov prebivalcev izgubila 20 milijonov ljudi ali 11,4 odst. vsega prebivalstva. Procentualno pa je imela največ žrtve Poljska, kajti od 35 milijonov prebivalcev je izgubila kar 17,3 odst. Tu velja dodati, da je bilo na Poljskem nad 3 milijone Judov, ki so skoraj vsi

izginili. Prav tako velike žrtve kot Sovjetska zveza je imela Jugoslavija, ki je od svojih 15 milijonov prebivalcev izgubila 1,720.000 ali 11,2 odst. Sorazmerno veliko žrtve je imela Grčija: izgubila je 7 odstotkov prebivalstva. Po kolikor toliko zanesljivih in bolj ali manj uradnih statistikah je tudi Češkoslovaška izgubila precej ljudi in sicer 3,3 odst. svojega prebivalstva, 2,8 odst. so izgubili Filipini, 2 odst. prebivalstva je izgubila Kitajska. Za Kitajsko je treba povedati, da sta 2 odst. zelo veliko, kajti Kitajska je tedaj štela 450 milijonov prebivalcev. Francija ni izgubila niti en odstotek — točno 0,9 — svojega prebivalstva, Belgija je izgubila malo manj kot poldrugi odstotek, ZDA so izgubile 0,3 odst., konkretno 405 tisoč mož na 130 milijonov prebivalcev, Albanija 0,2, Danska in Norveška po 0,1 odst.

Doslej smo navedli številke žrtve antifašističnega bloka, sledijo človeške izgube v fašističnem bloku:

Nemčija je izgubila 5,8 odst. svojega prebivalstva. Če računamo, da je Nemčija tedaj štela le nekaj manj kot 80 milijonov prebivalcev, pomeni, da je izgubilo 4 milijone 600 tisoč ljudi, kamor moramo prišteti vojaške in tudi civilne izgube o bombardiranju nemškega ozemlja, Japonska, ki je štela tedaj 72 milijonov prebivalcev, je izgubila 2 milijona 227 tisoč ljudi, vstevši sem tudi okoli 250 tisoč žrtve dveh atomskih bomb, ki sta eksplodirali v Nagasakiju in Hirošimi, kar pomeni, da je Japonska izgubila 3,1 odst. svojega prebivalstva. Italija, ki se je do 8. septembra 1943 borila na strani fašističnega bloka, nato pa deloma na strani istega bloka, deloma pa na strani anti-

fašističnega bloka, je izgubila 1 milijon 113 tisoč ljudi, kar je 2,5 odst. njenih tedanjih 44 milijonov prebivalcev.

Romunija je kljub svoji kratki »avanturi« s Hitlerjevo vojsko na vzhodni fronti imela precejšnje izgube. Izgubila je nad pol milijona ljudi od svojih 14 milijonov prebivalcev, dočim se je Madžarska z obilnim poldrugim odstotkom bolj izmazala. Finska je izgubila 82 tisoč ljudi ali 2 odst. svojega prebivalstva, Bolgarija je imela 22 tisoč žrtve po 9. oktobru 1944, ko je namreč z državnim udarom prešla na stran antifašističnega bloka.

V začetku smo rekli, da je nemogoče napraviti obračun škode, ki jo je povzročila druga svetovna vojna. In vendar bomo navedli nekaj podatkov, kot so jih sestavili v krogih ekonomistov, ki se še vedno ukvarjajo z vprašanji, ki jih je pustila za seboj druga svetovna vojna.

Po nekaterih ocenah je druga svetovna vojna pustila za seboj samo v Evropi pustošenje v skupni vrednosti 277 milijard dolarjev po cenah iz 1938. Največja pustošenja je po istih podatkih utrpela Sovjetska zveza, saj so na njenem ozemlju nacifašistični okupatorji izropali mesta in vasi, razstavili in odnesli tovarne in električne centrale, uničili tudi prosvetne, zdravstvene in otroške ustanove, tako da so v celoti uničili 1.710 mest in nad 70 tisoč vasi, brez strehe pa je ostalo 25 milijonov prebivalcev. Po nekaterih ocenah je Sovjetska zveza utrpela škode za 128 milijard dolarjev.

Prav tako je ogromno utrpela Poljska. Računajo, da je Poljska utrpela škode za 64,5 milijarde dolarjev. Na Poljskem je bilo uničenih 106 tisoč stanovanjskih hiš in 65 odst. industrijskih podjetij.

Glede škode je na tretjem mestu Jugoslavija, ki pa je bila najbolj uničena. Njena škoda je manjša od Sovjetske zveze in Poljske je zato, ker je manjša. Skupna škoda, ki jo je utrpela Jugoslavija, se ceni, po cenah iz 1938. leta, na 36,9 milijarde dolarjev. Največ škode je povzročila Nemčija, ki je povzročila v Jugoslaviji 35,8 milijarde dolarjev škode. Uničenih je bilo nad 504 tisoč stanovanjskih hiš in 289 tisoč kmečkih poslopij. Posebno ob umiku pa so nacisti kar sistematično uničevali rudnike, tovarne, železniške proge, mostove in komunikacije. Med škodo, ki se ne bi mogla nikoli popraviti, je tudi požig Narodne biblioteke v Beogradu, ki je pogorela že 6. aprila 1941 z vsem svojim knjižnim skladiščem, ki so ga, po cenah

izpred vojne, cenili na 58 milijard tedanjih dinarjev.

(Mimogrede bomo povedali, da je Jugoslavija za vso to ogromno škodo dobila le nekaj nad 35 milijonov dolarjev odškodnine, kar je približno en promil).

Navedbi bi morali seveda tudi škodo, ki so jo utrpeli druge države, vendar bi nas to naštevavanje številik privedlo predaleč. Za konec pa bomo vendarle navedli nekaj podatkov, ki bi znali koga zanimati. Gre namreč za podatke, koliko je koga stala zmaga oziroma poraz. Navedli bomo le tri glavne »akterje« v drugi svetovni in sicer ZDA, SZ in Nemčijo.

Zmaga nad nacifašističnimi silami je stala ZDA 336 milijard 700 milijonov dolarjev, da je rdečarmejec zasadiš rdečo zastavo 3. maja nad Reichstagom v Berlinu, je poleg že omenjenih 20 milijonov človeških žrtve in ogromne materialne škode stalo Sovjetsko zvezo še 625 milijard 900 milijonov rubljev. Nemčijo pa je hitlerjeva slava po oblasti stala poleg ostalih žrtve še 657 milijard 380 milijonov mark.

Iz vseh teh števil bi se prav zares mogli naučiti vsaj tega, da se bomo izognili slehernemu vsaj svetovnemu klanju, če že nismo sposobni rešiti se raznih umazanij in krvavih vojn, kakršna je v Indokini in na Bližnjem vzhodu.

SESTANEK ZRVS NA VIČU

Kljub uspehu niso povsem zadovoljni

V četrtek, 11. junija, so imeli na Viču v Ljubljani sestanek občinskega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin. Poleg vsakdanjih notranjih organizacijskih zadev so razpravljali tudi o najvažnejši nalogi ZRVS, o urjenju in strokovnem izpopolnjevanju rezervnih starešin. Sestanek je potekal po ustaljenem vrstnem redu, zato je bil kratek, toda uspešen. Najbolj odgovorni ljudje v ZRVS so drug za drugim pripovedovali, kaj jim je všeč in kaj ne.

Po odstotkih udeležbe na predavanjih in drugih oblikah urjenja rezervnih starešin spada vsaka občina med najboljše tako med ljubljanskimi kot tudi med drugimi slovenskimi občinami. Zato bodo morda zapažanja s tega sestanka kaj koristila tudi drugim.

Poročanje je bilo razvrščeno po vrstah in službah. Zatorej začnimo s pehoto, osnovo vsake vojske. Rezervni starešine so bili s predavanji zadovoljni, v praktičnem urjenju so trije imeli en zemljevid, da so delali z njim. Drugi pa so naštevali razne organizacijske pomanjkljivosti, izmed katerih so bile nekatere take, da ljudi prej odbijajo kot privabljaajo. Zlasti to velja za predavanja iz tehnične službe, kjer so vabljeni predvsem zaposleni v izpopolnjevanju

njem obrazcev, čeprav je bilo med njimi največ inženirjev, drugi pa tehniki. Pripadniki protiletalske obrambe so bili z enim delom predavanja zelo zadovoljni, z drugim pa manj.

V zvezi s pomanjkljivostmi je bilo tudi obilo predlogov za izboljšanje dela. Zlasti so člani odbora predlagali, naj bi bile skupine za praktično delo čim manjše. Dobro bi bilo, če bi bilo čim več praktičnega dela z orožjem in opremo. Za velike skupine naj bi bilo ozvočenje obvezno. Rezervne starešine naj bi tudi razdelili na tiste, ki so končali razne vojaške šole pred desetletjem ali prej, ter na tiste, ki so jih končali pred kratkim. Prvič so tisti, ki so hodili v šole pred desetletjem, že marsikaj pozabili, drugi pa takrat razne opreme in orožja niso mogli spoznati, ker ga ni bilo. Tisti pa, ki so razne vojaške šole končali pred kratkim, vse te reči še dobro poznajo in na predavanjih, prilagojenih vsem, ne slišijo ničesar novega.

Kljub raznim pomanjkljivostim pa so vsi ugotavljali, kako se je v zadnjem letu izboljševanje in urjenje rezervnih starešin precej izboljšalo, prav tako pa tudi udeležba. Toda nič ni tako dobrega, da ne bi moglo biti še boljše!

MP

Med zadnjo svetovno vojno je usoda vrgla mnoge primorske in istrske Slovence v daljni čezmorske dežele. Kot zavezniški vojni ujetniki ali prebežniki iz italijanske vojske so se znašli po taboriščih v Etiopiji, Grčiji, Alžiriji, Maroku, Tunisu, Egiptu, Siriji, Kenji, Južni Afriki, Indiji, Avstraliji, Sudanu, Angliji in drugod. Po približnih podatkih je bilo nekaj okoli 6000. Kasneje se jih je večina uspela vključiti v NOV in se vrniti v domovino, drugi pa so kljub hotenju dočakali konec vojne po taboriščih ali v zavezniških delovnih enotah.

Odbor prekomorskih brigad je že do zdaj izdal osem knjig, v katerih opisuje boj primorskih in istrskih Slovencev za pravico bojevati se za svoj obstoj. Zdjaj pripravljajo gradivo za knjigo, ki bo opisovala boj po zavezniških ujetniških taboriščih. Zato prosijo vse, ki so bili tam, naj pošljejo svoje spomine, dnevnike, dokumente in fotografije na naslov: Odbor prekomorskih brigad — sekcija za Afriko, Studijska knjižnica, Trg revolucije 1, Koper.

POMAGAJ SI SAM
IN UNIDOR
TI BO POMAGAL

Mile Pavlin SKRIVNOST SIMNOVE SMRTI / TORZO ROMANA /

Ko se spominjam na tiste čase, se mi zdi, da so bili zame najlepši v življenju. Vreme je bilo lepo, živeli smo v naravi, nismo bili lačni, Italijani pa so že slutili kaj se bo zgodilo, in niso bili preveč vneti za boj. Kadar so jih prisilili, da so zapustili postojanke, so uganjali že dan ali dva tak truš, da je vsakdo vedel, da nekaj pripravljajo. Le skupina fašistov in belogardistov je podivjala in nas nekajkrat presenetila. Partizansko življenje mi je kljub naporom ugajalo, bilo je razburljivo in precej nevarno. Na mojo bolečino sem skoraj pozabil, ker ni bilo časa misliti na nič drugega kot na delo, spanje in kako boš dobil kaj za pod zob.

Večkrat sem premišljeval o dogodkih zadnjih mesecev, se spominjal vseh znancev in celo staršev in brata. Ves čas sva živela z bratom skupaj v internatu, pa nisem imel z njim boljših stikov kot z vsakim izmed fantov. Očeta so mi Italijani že jeseni enaintridesetega konfinirali kot primorskega begunca v južno Italijo. Od tam mi je precej poredkoma pisal. Mati pa je odpotovala k sorodnikom na Primorsko. Tako sva z bratom ostala sama v Ljubljani. Zdelo se mi je, da je tako bolje, saj bi me drugače ovirali pri delu, posebno mati, ki je v meni vedno gledala le neobogljene razvajenčka in miljenčka.

Med drugim sem premišljeval tudi o dekletih v Ljubljani in tukaj, na kmetih. Po vaseh jih je bilo na desetine in stotine, skoraj vse so bile organizirane, samo da je bilo tukaj vse drugače kot v Ljubljani. Navadno je bilo vse njihovo delo, da

so partizanom kuhale, prale in šivale, včasih so z njimi plesale, prebirale naše časopise in se morda udeležile kakega sestanka. Včasih je bilo treba peljati kakega ranjenca ali voditi brigado...

Hudoval sem se nad tako malomarnostjo in po vaških organizacijah postavljaj za zgled ljubljansko mladino.

Kakšna razlika je bila med sestanki v Ljubljani in tukaj! Tam smo bili do minute točni, nikoli ni nihče neopravičeno izostal, tukaj pa si jih dobil na sestanek samo zvečer ali ob nedeljah, pa še tedaj so molčale ali dremale.

Oblečene so bile revno in brez okusa, z njimi nisi mogli razpravljati o resnih zadevah. Poznalo se jim je pač, da znajo komaj brati in pisati, da so končale komaj po štiri razrede osnovne šole. Drugače pa je skoraj vsaka imela svojega fanta v kakšni brigadi. Fantje so seveda imeli po več deklet v raznih vaseh. Tukaj glede medsebojnih odnosov ni bilo tako strogo kot v Ljubljani in marsikdaj sta fant in dekle preživela skupaj vso noč, ne da bi ju zaradi tega kdo karal, razen matere morda.

Sprva sem se še vedno bal, kaj bo, če me je tista črnolasa goska iz Ljubljane vseeno kje zatožila, in da bo prišlo za menoj poročilo o mojem dejanju. Ko pa sem ugotovil, kakšno svobodno življenje je tukaj na partizanskem ozemlju, sem bil čedalje bolj brez skrbi. Navsezadnje imajo kurirji menda tudi dovolj druge, važnejše pošte, kot pa je prenašanje sporočil o tem, kako je nekdo osvojil dekle, ki je v to samo napol privolilo.

Tukaj so si fantje in dekleta tudi mnogo bolj odkrito dvorili kot v mestu. Sklepal sem, da smo se mestni ljudje vse preveč odtujili drug drugemu in sploh naravi.

Le kako bi si še jaz našel katero? Nagovoril sem jih nekaj, pa so me porogljivo gledale. Tudi ta

porog je bil veliko bolj odkrit ko v mestu, zato pa tudi veliko bolj žaljiv. Začel sem zahajati na mitinge, poskušal plesati, pa sem bil sila neroden in vsaka je takoj nehala, če je le dobila priložnost. Večkrat sem slišal tudi šale na svoj račun. Toda morda me je njihovo obnašanje manj bolelo, ker sem vedel, kako so neuke. Spoznal sem, da bom najlaže uspel pri bolj izobraženih, takih pa tukaj ni bilo razen nekaterih aktivistik, ki pa so vse imele svoje fante.

Morda poldrugi mesec zatem ko sem prišel iz Ljubljane, so me poklicali na nekakšen sestanek tik pod Rogom, v sadovnjaku za samotno kmetijo. Ko sem prišel tja, sem zapazil nekaj neznancev, že starejših ljudi. Takoj sem uganil, da so to najbrž visoki voditelji našega gibanja. Na pogovor pa so pozivali vsakega posebej.

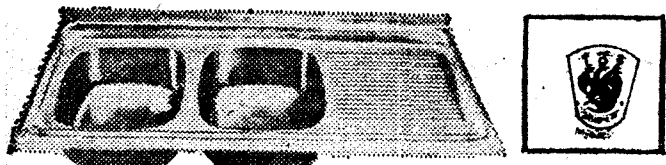
Prišel sem na vrsto, spraševali so me o moji preteklosti in o delu v organizaciji, o sorodnikih in starših. Nazadnje so hoteli vedeti, če se čutim telesno dovolj sposobnega za dolgo in nevarno potovanje čez nemško mejo in Savo na Stajersko. Tam je partizanstvo še v začetnem stanju in zato zahteva hude telesne napore, mnogo večje kot na Dolenjskem.

Pohvalil sem se, kako sem močan, in celo za poskušnjo zlomil precej debel kol. Smejali so se, se spogledali in povedali, da pojdem na Stajersko že čez nekaj ur in da naj tam poiščem pokrajinski komite. Odgovarjal bom za delo z mladino.

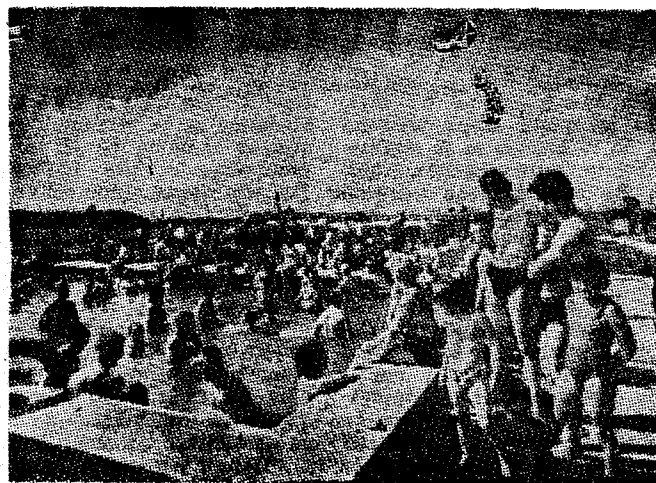
Potožil sem jim, da nimam prav nobenega orožja, na Stajerskem pa je menda precej nevarno. Zato golorok ne pojdem tja. Spet so se spogledali in si nekaj šepetali, nato pa je eden izmed njih odpel svoj pas in mi izročil svojo pištolo. Bila je velika in nerodna, toda v njej je bilo še kar dovolj nabojev.

»Tukaj ne moremo dobiti zanjo streliva,« je

Z VARČEVANJEM PRI

KB
LJUBLJANA
DO
IZPOLNJENIH
ŽELJA
POMIVALNO KORITO IZ UVOŽENEGA
NERJAVEČEGA MATERIALA — KROM-NIKEL

KOVINOPLASTIKA • LOŽ

ZA POMLAD IN POLETJE
NOVI IN EKSKLUZIVNI
MODELI
ŽENSKE KONFEKCIJE
V VELEBLAGOVNICI
nama
LJUBLJANA
ŠKOFJA LOKA
KOČEVJE

Članom
ZVVI
ZB
ZRVS

 nudimo zdravljenje v MORAVSKIH TOPLICAH
 za naslednje bolezni:

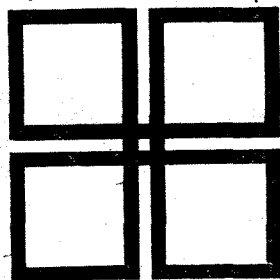
- obolenja lokomotornega aparata, zlasti revmatična obolenja,
- od ginekoloških obolenj pa posebno zdravljenje primarnih in sekundarnih amenorej po poprejšnji izključitvi tuberkuloznega procesa.

Priporočamo Vam tudi obisk ostalih krajev v Prekmurju. Za dodatna okrepčila so Vam na razpolago: hotel z restavracijo »Zvezda« v Murski Soboti in Ekspres bife s slaščičarno. Gostišče »Zvezda« s prodajalno vin in skladiščem piva v Murski Soboti, restavracija ob kopališču v Moravskih Toplicah in motel CARDA z avtomatskim 4-steznim kegljiščem in prenočišči.

Na razpolago so Vam tudi gostišča v Petrovcih, Salovcih in Križevcih.

Za cenjeni obisk se priporoča Gostinsko podjetje »ZVEZDA« Murska Sobota.

industrija platnenih izdelkov Jarše pošta Domžale – Slovenija

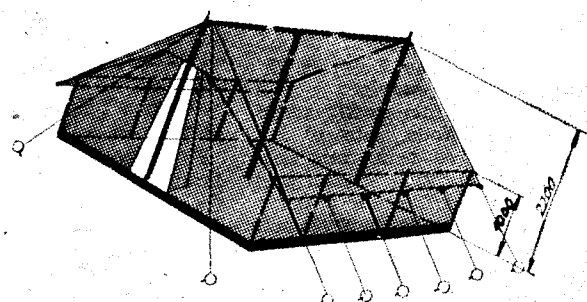

induplati

Šotor DVANAJSTEREC je iz bombažne tkanine, vodonepropustno impregniran in barvan z olivno sivo (SMB) barvo.

Šotor DVANAJSTEREC je brez dna.

Ogrodje šotora je iz močnejših aluminijevih cevi.

Svetujemo Vam, da šotor vedno postavite na tako mesto, kjer voda dobro odteka. Ko šotor podrete in zložite, pazite, da bo suh. V primeru, da ste šotor podrti v deževnem vremenu, skrbite za to, da ga boste najkasneje v 24 urah razgrnili in posušili.

192

rekel, »Tam gori pa ga je dovolj, saj imajo Nemci brzostrelke s takšnimi naboji, ki gredo v prav tole pištolo.«

Oborožen sem se počutil veliko bolj samozavestnega. Nekaj ur sem poslušal nasvete, kako naj delam, svarili so me pred izdajstvom, toda kmalu sem spoznal, da tudi oni ne vedo kaj dosti o položaju na Štajerskem.

O mraku sem odšel s patruljo štajerskih partizanov, ki so bili od tam pred nekaj dnevi prinesli pošto, proti Krki. Potovali smo hitro, tako da sem skoraj molal jezik iz ust kot kak pes, ki teče za gospodarjevim vozom. Čez Krko smo šli po jezu, nato čez stražko železnico, mimo Prečne in čez novomeško progo. Zjutraj smo bili na Trebelnem pri neki brigadi. Pošteno smo se najedli in naspali, pozno popoldne pa smo jo ubrali proti meji. Prekoračili smo jo šele proti jutru, ker smo več ur prisluškovali, če ni kje zasede. Prvič sem se plazil mimo minskega polja in skozi ozek prehod v ograji iz bodeče žice. Bilo je vse kaj drugega kot v Ljubljani, to je bila resnična nevarnost. Celo stari partizani so bili sila previdni, tako kot še nisem videl biti previdne partizane. Po več ur niso spustili orožja iz rok, plazili smo se centimeter za centimetrom in tipali s prsti za minami, poslušali in čakali.

Ko smo bili čez, smo jo ubrali v goščo, tekli do zore in se nekje skrili. Zaspal sem, pa so me kmalu zbudili. Nekdo nam je prinesel velik hlebec kruha in precejšen kos slanine. Potem sem moral stražariti. Zvečer smo šli dalje in kmalu sem zaslišal šumenje Save. Dva dni smo čakali, preden nas je brodnik prepeljal na drugo stran. Stekli smo čez železnico in v hrib.

Od tam naprej je bila pot samo še naporna, hodili smo vse noči, podnevi pa spali. Kmalu je patrulja odšla svojo pot, mene pa so izročili ku-

rirjem. Zdaj sem večkrat čakal po tri ali celo štiri dni na zvezo, ker so tam hodili kurirji bolj po redko s postaje do postaje, včasih celo samo enkrat na teden. Če sem ta dan zamudil, sem moral čakati po več dni. Vmes pa so še rogovilihi po hribih Nemci. Ves čas razen enkrat ali dvakrat nisem videl hiše od blizu.

Končno sem našel komite, nekaj dni sem bil pri njih, spraševali so me, kako je na Dolenjskem in v Ljubljani, svetovali to in ono, potem pa so me pognali na delo.

Rad sem potoval, v nekaj tednih sem prehodil vso Štajersko in zašel tudi na Koroško. S Pohorja sem gledal Maribor in poiskal hišo, kjer smo nekoč stanovali. Kdove kdo se zdaj šopiri v našem stanovanju, sem premišljal. Sklenil sem, da bom poskusil to poizvedeti, saj imamo v mestu svojo organizacijo, ne posebno močno, toda zvesto in delavno.

Kmalu sem opazil, da me domačini ne gledajo preveč prijazno. Večkrat sem jim namreč očital, da so nerodni in ozki, da premalo zahajajo med ljudi in se preveč naslanjajo samo na stare zveze. Počasi sem tudi spoznal, kako temeljito šolo smo imeli v Ljubljani glede političnega dela. Tudi tisti iz komiteja so se mi zdeli nerode, zato sem to pisal na Dolenjsko. Ne vem, če so o tem kdaj zvedeli, toda kmalu so se tudi z njimi začeli odnositi slabšati. Medtem sem obhodil vse partizanske enote in imel sestanke z vsemi skupinami Zveze komunistične mladine po četah.

Kako naj se lotim dela po vaseh in mestih, sem začel ugibati. Na komiteju so mi dali samo zveze in prijateljski nasvet, naj se pač znajdem, kot vem in znam. Marsikje pa niti teh ni bilo. Ali naj po vaseh lovim fante in dekle za suknjiče in kite ter jih tako spravljam v naše gibanje? Toda po mnogih vaseh so bile nemške postojanke, po

193

194

cestah so hodile patrulje, veliko vasi je imelo telefone. Nemci so se spuščali tudi v gozdove in prav nič me ni veselilo, da bi se srečal s katero izmed njihovih patrulj. Jaz s svojo ubogo pištolo, oni pa s puškami in brzostrelkami... Večkrat sem za las ušel zasedi, nekajkrat smo se srečali z njimi tam, kjer smo jih najmanj pričakovali. Torej so nas vzeli na muho izdajalci, morda ravno mene? Velikokrat sem komaj odnesel pete...

Često sem premišljeval o razliki med Nemci ter Italijani. Slednji so šli nad nas z velikim hrupom, več dni prej smo že zvedeli o tem, mnogo so streljali za prazen nič, obstreljevali hoste s topovi, letalskimi bombami in minami, če pa je prišlo do boja, so jo navadno naglo popihali. Nemci pa so tiho ždeli v svojih luknjah, se naglo zbrali, udarili po nas kot kača in spet izginili. Najhujše pa so bile njihove majhne patrulje, ki so se spuščale v hoste in samoto. Tam so se skrili ob stezi in te čakali, te spustili čisto blizu in udarili... Spoznal sem, da bo vojna še dolga in zelo krvava, da se Nemci ne bodo zlepa podali in da bodo branili vsako ped svoje zemlje. Kje daleč na vzhodu so bili tiste čase še Rusi, ki so komaj komaj preprečili Nemcem prodor fronte pri Kursku. Počasi se me je začelo lotevati malodušje in strah, posebno kadar sem slišal, kako hude izgube nam zadajajo Nemci.

Komite pa je bil najbrž prepričan, da bo z mojim prihodom po vsej deželi najmanj v enem mesecu prav taka organizacija, kot je bila v Ljubljani. Najprej sem si moral vse skupaj ogledati, poiskati vodstva in šele nato z njihovo pomočjo stakati po vaseh in mestih mrežo skupin in skupnic, osnovnih celic naše organizacije.

Večkrat so me klicali na zagovor in mi najprej namigovali, da ne delam, nato pa tudi že očitali.

VIKTOR ČEH:

Spomini junaške žene

Po drugem, nič milejšem brez-uspešnem zaslišanju, so me obsodili na štirinajstdni post v samici. Tam se me je že začel lotevati obup. Toda s časom sem postala slabotna in zaspana, kar mi je nekoliko lajšalo trpljenje. Čez štirj dni sem dobila prvi obrok. Ponoči sem dobila v človeški lobanji vroče slane juhe, ki sem jo morala takoj popiti. Tri tem mi je svetil gestapovec s svečo, kar je grozljivost doživljala še stopnjevalo. Nato sem imela nekaj dni mir.

Na tretjem zaslišanju sem se morala popolnoma sleči. Ogledovali so me od vseh strani, uporabljali pa so take izraze, da jih ne morem ponoviti. Rekli so mi tudi, da sem z banditi noseča, da sem navadna banditska svinja in podobno. Nato je spregovorila policajka, češ zato, ker samo lažem. Gestapovec, ki me je peljal nazaj v celico, me je pred stopnicami v hrbet brcnil, tako da sem se prevrnila po kamnitih stopnicah v klet. Pred vrati celice sem padla na kolena in ga prosila, naj me vendar ustrelji. Pokazal mi je pištolo in dejal, da je taka smrt častna in da je treba bandite samo ubijati.

Okupatorji so zaprli tudi dr. Erata in sosedo, preko katere sem mu nameravala poslati pismo. Dr. Erat je bil dolga leta naš hišni zdravnik, zato so hoteli vedeti, kaj misli o meni. Dejal je, da sem od časa do časa slabotna in ne vem, kaj govorim. Podobno je govorila tudi sosedka, ki je bila prej celih 12 let pri meni v službi. Od nje so hoteli izvedeti, če sem se kdaj s politiko ukvarjala. Ona pa je trdila, da je bila pri meni njena najboljša služba, da pa sem si ji zdelala včasih nenormalna.

K meni v celico so dali tudi vo-hunko. Bila je domačinka — ujeta partizanka, zato sem včasih, ko je udrihala po gestapovcih ali me kaj spraševala, kljub previdnosti le kaj pritrčila. Ko pa je začela nositi v celico cele štruce kruha in salame, se mi je posvetilo. Ona pa se je izgovarjala, češ da jo imajo gospodje radi, zato, ker se je tako dobro naučila nemško. Ko so me nato peljali na navzkrižno sliševanje, je sedela med gestapovci tudi moja sojetnica-izdajalka, s prav nasmejanim obrazom. Na tem zaslišanju, kjer so padala vprašanja vsevprek, nasvete pa je dajala izdajalka pa se mi skoraj ne bi bilo treba več delati zmešano. Bila sem že popolnoma zmedena. Tedaj sem dobila le par krepkih klobut in par dni sem imela mir.

Pri naslednjem zaslišanju me je zaradi navideznega zmedenega odgovora mahnil gestapovec s palico po glavi, tako da sem se na mah sesedla. To pa je imelo zame strašne posledice. Kri mi je zleplila las, da se nisem mogla česati. Pod krasto na glavi za začelo kar mrgeti uši. Prej včasih sem jih v samici ubijala, da sem imela kar krvave nohte, sedaj pa so mi povzročale strašno trpljenje, pa si nisem mogla pomagati.

Predzadnje zaslišanje v Dravogradu me je privedlo v popoln obup. V sobi je igral radio s polno močjo, na mizi pa je bil razgrnjen seznam z napisom: »Banditom naklonjeni kmetje«. Smrto-glavec je zahteval, naj si imena dobro preberem in povem, koga izmed navedenih poznam. Dejal je, da jih moram poznati, saj sem bila sekretarka okrožja. Trdila sem,

da nikogar ne poznam, da tudi sekretarka nisem bila, marveč je sekretar nekdo drugi. Po nekaj krepkih boksih me je vprašal, če znam plešati. Na vprašanje nisem odgovorila, zato mi je ves besen obljubil, da me bo poklical ob polnoči in da bova takrat zaplesala smrtni ples. Odvedel me je v celico. Strah in obup, ki sta se po tej groznji sprostila v meni, se ne da opisati. Ker sem doživljala že toliko gorja, si nisem znala razlagati, kaj pomeni ta »smrti ples«. Bila sem prepričana, da se bodo uresničile besede: »Od tu ne pojdeš živa, umrla boš mučeniške smrti!« Strah in obup sta se hipoma spremenila v silno sovraštvo, v katerem sem se zaklela, da ne bom privoščila zločincem te naslade, da bi me umorili. V nezmernej boli se nisem več spomnila na moža in otroke, ampak sem si želela le, da bi bilo čim prej konec trpljenja. Razburjena da mi je kar vrelo po žilah, sem razmišljala, s čim bi se končala. V temi sem tipala po zamreženem oknu, kjer sem otipala košček stekla. Legla sem na gole deske, ki so mi služile kot ležišče ter tipala po roki in iskala žilo. Prerežem, kri začne teči — in nič več! V strahu, da lahko vsak hip zarožljajo ključ, sem hotela svoj žalostni konec pospešiti. Toda kako? Spomnila sem se da bi jo že to zmanjšalo moje muke, če me bodo našli vsaj nezvestno. Tako vsaj ne bodo mogli siliti iz mene priznanj. Vzela sem z ležišča kos deske in se z vso močjo udarila po glavi, tako da sem videla zvezde. Toda zavest nisem izgubila. Začela sem razmišljati, kaj sem storila, da moram tako neskončno trpeti...

V obupu tiste noči so teklo ure neznansko dolgo. Strah pred neznano usodo je glodal v meni in mi veleval: »Izogni se!« Nenadoma sem se spomnila, da sem si tisto jutro, predno so me ujeli, prevezala hlačnice zaradi velikega snega s trakovi. Torej kanček poslednjega upanja — obesim se! Poiskala sem trakove, jih mrzlično zvezala in naredila zanko, katero sem navezala na križ v oknu. Z nepopisnim olajšanjem sem se povzpela, si nataknila zanko — in sunek. Zanka se je utrgala, da sem nemočno telebnila po beton-skih tleh. Toda nisem dolgo oklevala. Zunaj se je že budil dan, bilo je treba pohiteti. Iz čevljev sem izvlekla usnjene vezalke in jih zvezala. Toda podaljšek zanke je bil takrat kratak, da bi bilo nemogoče na križ privezati zanko toliko razširiti, da bi šla glava skozi. Zato sem zanko najprej nataknila na vrat, nakar bi le še konec privezala na križ v oknu. Tedaj pa so po stopnicah zadoneli koraki in kmalu je v vratih zarožljaj ključ. Okamenela sem pod oknom in se vsa drgetajoča zazrla v vrata, skozi katera je pahnul gestapovec novo žrtev v moj prostor. Mlada ženska je osupla zrla vame, ki sem bila vsa okrvavljena in z zanko na vratu. Komaj je spravila iz sebe vprašanje, kaj se vendar godi z menoj? Tedaj sva se spoznali, si padli v objem in se goreče poljubili. Sedaj, ko nisem bila več sama s svojo grozno usodo v tistem prekletem prostoru, sem začela trepetno misliti. Spoznala sem, da moram le še živeti, da bom sama vzgajala svoje otroke v novem duhu.

Zadnje zaslišanje je minilo brez mučenja. Pred mene so postavili žganje, vino in narezek. To je bi-

la za moj izstradani želodec mikavna vaba. Toda ostala sem jednolično trdna. Ponujeno, sem odklonila, saj nisem verjela, da niso stvari morda celo zastrupljene. Tedaj je gestapovec dejal, da nisem tako neumna, kot se delam, da pa sem zelo zakrknjen, hunavski hudič, ki ga bo treba takoj transportirati v Celovec. Teh besed sem se neznansko razveselila, vendar tega nisem pokazala. Upala sem, če bom živa zapustila Dravograd, bom še živela.

Zaporj deželnega sodišča v Celovcu so bili nabito polni. Najhujši celici sta bili takozvani »poljska« in »ruska«. Mene so dali v »poljsko«. Bila je zelo mala, z malo odprtino za svetlobo. V njej je bilo 17 jetnic. Ležale smo na beton-skih tleh, posutih z žagovino. Med spanjem se ni bilo močče obrniti, ker smo bile stlačene, kot sardine v škatli. V kotu je bila kila. Kakšen zrak je bil v tej luknji, je težko povedati.

Paznice so bile Poljakinje v črnih uniformah, z mrtvaško glavo na kapi. Bile so mnogo bolj krvoločne kot gestapovci. Če ni sunila jetnice s škornjem v zadnjo plat, jo je udarila s svežnjem ključev v obraz.

Ob premetitvi iz Dravograda so me navdajali občutki, da sem takorekoč že svobodna. Zdelo se mi je, da sem na čudežen način rešena iz krempljev najokrutnejših zverj v človeški podobi. Toda doživela sem ponoven duševni pretres. Že drugi dan je odprla vrata celice paznica, katere pogledi so švigali grozeče, kakor strele ob nevihti. V prostor je bevsnila: »Kotnik Flora! Ven! Ti boš danes ustreljena!« Noge so se mi zašibile. Prevzele so me duševne bolečine, morda celo hujše kot v Dravogradu, saj sem tu pričakovala rešitev — življenje... Zaradi rane na nogi sem bolj skakala kot hodila. Na mračnem hodniku me je čakala dolga vrsta gestapovcev, ki so se mi hinavsko režali. Odvedli so me na dvorišče, kjer je bilo zabitih nekaj kolov. Morala sem stopiti k bližnjemu kolu. Od njem sem se vzravnila, da bi nasilnikom pokazala prezir, ki ga je bila polna moja duša. Tedaj je prišla druga paznica in vsa zasopla dejala rabljem, naj me ne streljajo, ampak da moram nazaj v celico. Nikoli nisem izvedela ali je bil to le trik za uojljanje živcev, za kar so bili pravi mojstri ali me je res kdo zadnji trenutek rešil.

Kakšne grozote so prestajale naše žene in dekleta, na najbolj gnušen način zasramovane, naj pove naslednji primer: Ker smo bile polne uši, so nas nekega dne naglani skupaj skupino žensk, starih in mladih in nas spodili v kopališče s pretvezo, da se nemo okopale in očistile. Paznice so nam ukazale, da se moramo sleči do gole. Nekatero starejšo kmečko ženo, so hotele iz sramežljivosti obdržati na sebi vsaj hlačke. Paznice pa so jim jih s silo strgale s telesa. Videla sem žensko, ki si je privezala ruto okrog ledij in jo krčevito držala na sebi. Nič ni pomagalo. Ruto ji je paznica raztrgala. Nato so nas paznice nagnale pod prhe in odšle. V tem so planili v prostor štirje francoski ujetniki z volčjih psom. Vrata so se zaklenila. Ujetniki so začeli nesrečnice posiljevati, pes pa je ves besen grizel in trgal. V prostoru je vladalo nepopisno vpitje in skakanje vsevprek, ob oknih pa so se

gestapovci in paznice naslajali nad tem groznim prizorom. Le par minut te krvave igre je terjalo nekaj mrtvih sotrpink. Kar nas je še ostalo, smo se potem, ko so se vrata odprla, komaj privlekli ven...

Čez čas sem bila odrejena, edina iz naše celice, da grem ven na delo. Pod stražo sem hodila delat v vrtnarijo v St. Rupert. Tam sem se vsaj krompirja najedla, včasih pa sem vtihotapila kak krompir tudi za sotrpinke. To pa je bilo zelo tvegano, saj če bi me zalotili, bi sledila samica in post. Pozneje sem morala pospravljati v pisarnah centrale gestapa, včasih pa v SS kasarni Povsod sem imela odprte oči in ušesa, novice pa sem prinašala jetnicam. Tako smo bile že kar precej na tekočem o bližajočem se razsulu okupatorjeve »nepremagljive« trdnjave. Največ vredno pa je bilo to, da sem našla v košarah za odpadke ostanke od ponočnih pojedinj in lumparij, kar sem nosila sotrpinkam, ki so komaj čakale moje vrnitve. Zato so me tudi imenovali »mama«.

Ena mojih najboljših tovarišic je bila starejša sotrpinka Helena Kuhar-Jelka iz Železne Kaple. Ker ni ničesar priznala, je bila pred prihodom v Celovec v Borovljah grozno mučena. Da smo bile v celici res kot sestre, potrjuje to, da so žrtvovali sojetnice za mojo razbito glavo košček margarine, s katero so mi mazale rano, ki se je zacelila brez vsake zdravniške pomoči.

V dneh, ko se je bližala hitrih korakov svoboda, je bilo storjenega že mnogo gorja in je poteklo še mnogo nedolžne krvi. Marsikoga je sovražnik spravil pod ruho na prav zagoneten način. Ne vem ali je bilo tudi meni, kaj takega namenjeno, vem le to, da sem prišla na prostost na prav čuden način. Dne 3. 5. 1945 je vstopila v celico paznica in je velela, naj takoj vzamem stvar in grem z njo. Za slovo od tovarišic ni bilo časa. Le solze v očeh in kratek pomig z roko je bilo naše slovo. Na hodniku mi je paznica kratkoma dejala, da lahko grem domov. Neverna sem jo motrila,

saj se mi je zdelo sporočilo pre-enostavno. Čeprav ji nisem verjela, sem vseeno vprašala, kje bom dobila odpustnico. Dejala mi je, da ničesar ne potrebujem. Ker so mi bili prostori znani, sem odšla v pisarno. Na vprašanje po odpustnici, me je črna ženska z grozovito bliskajočimi očmi nadrla, da ne rabim ničesar. Ko le nisem odnehala, je napackala na kos papirja komaj čitljivo vsebino, da sem kazen odslužila in sem prosta. Svoboda, zlata svoboda, mi je šlo po glavi. Toda ob vsakih vratih je še stala dvojna straža, sami esesovci z brzostrelkami. S poslopja so vihrale črne zastave. Čeprav sem imela občutek, da sem še v objemu smrti, sem se le podala z izhodu »Kam?« je zavpil gestapovec in mi zastavil pot. Pokazala sem mu odpustnico. »Aha! Ti si Flora Kotnik!«, se je zarežal. »Aretirana si! Nazaj!« In spodil me je nazaj na hodnik. Bila sem popolnoma skrušena. K meni na hodnik so spustili še enega zapornika, ki so ga kot partizana ujeli sredi Celovca. Stala sva na hodniku in čakala na milost. Ker se za naju ni nikdo več zmenil, sem le odšla v pisarno vprašati, kaj bo z nama. Zvedela sem, da čakava na policijski avto iz Dravograda, kamor greva na delo. Ob imenu Dravograd, me je po vsem telesu spreletelo. Obšle so me grozne slutnje, ki niso obetale nič dobrega. Po hodniku sta prišla oba šefa gestapa in zavila v pisarno. Čez čas je prišel iz pisarne gestapovski oficir, po narečju sodeč trdi Nemec in mi je velel naj grem z njim. Nesrečni tovariš ob moji strani, me je krčevito zgrabil za plašč in prosil, naj vprašam, če lahko tudi on gre. Revez ni znal nemško. Gestapovec je odsekanorekel, da ne in to je bilo vse. Ko sva prispela v skriten kot, se je gestapovec obrnil k meni, me prodirno gledal v oči in preteče dejal: »Zgini, toda pazi, da te več ne dobimo v roke!« Strmelja sem vanj, saj nisem vedela kaj naj storim. On pa je ponovil, da naj vendar že zginem. Nisem mogla prestaviti nog. Bila sem prepričana, da bom

vse vrste hladilnikov

GORENJE	
135 l,	1.276,00 din
175 l,	1.470,00 din
230 l,	1.823,00 din
280 l,	2.430,00 din
HIMO	
80 l,	656,60 din
130 l,	1.262,40 din

OBODIN	
135 l,	1.418,40 din
ZOPPA	
180 l,	1.806,00 din
130 l,	1.380,00 din
SIEMENS	
160 l,	1.982,75 din
BOSCH	
140 l,	1.888,00 din

Vse vrste električnih in plinskih štedilnikov in kuhalnikov
NOVOST štedilnik — Over al model 36
 novost tovarne ELRA
 stranice imitacija lesa
 zgornja plošča iz nerjavečega jekla

ESUPERMARKET Ljubljana, II. nadstropje odprto od 7.30 do 21 ure, tel.: 310-655, int. 282

Če gradite pazite na stroške!

- PREDEN PRIČNETE GRADITI, OBIŠČITE TRGOVSKO PODJETJE »GRAMEX« LJUBLJANA, KURILNIŠKA 10
- PREPRIČALI SE BOSTE, DA IMAMO NA ZALOGI BOGATO IZBIRO NAJRAZLIČNEJŠEGA GRADBENEGA MATERIALA.
- PRIPOROČAMO VAM NAKUP SANITARNE IN OBLOŽNE KERAMIKE IZ UVOZA PO KONKURENČNIH CENAH.
- OBIŠČITE NAŠA SKLADIŠČA V LJUBLJANI, NA LAVRICI IN VRHNIKI

dobila kroglo v hrbet, čim se bom obrnila, saj je bila tudi to ena njegovih moralnih metod. Toda čudo! Čisto svobodno sem šla mimo straž na prostost.

Zavila sem v prvo samotno ulico in po njej proti železniški postaji. V možganih so mi kljuvale svarilne besede: »Pazi, da te več ne dobimo!«

Vseeno sem se počutila lahkotna, kot ptica.

Na podlagi odpustnice sem dobila vozno karto, nakar sem se spravila v temen kot vagona. K meni sta prisledli dve kmečki ženi in me začudeno ogledovali. Vprašali sta me, če grem iz aresta, da tako strašno izgledam. Ena mi je ponudila velik kos pravega koroškega »šarklja«, kos prekajenega svinjskega mesa in klobaso. Ne morem povedati, kako čudovite vonjave so se širile od ponujenih dobrot, toda vedela sem da bi bila ta za moj sestradani želodec usodna jed, zato sem se premagala in zahvalila. Neznanki sta me motrili in zmajevali z glavo.

Pri železniški postaji Grabšajn smo morali zaradi porušenega mostu izstopiti in nadaljevati peš na drugo stran, kjer nas naj bi čakal drugi vlak. Takrat sem si silno zaželela skodelico toplega mleka. Vstopila sem v samotno kočico ob poti in poprosila za nekaj požirkov mleka. Dobila sem veliko skodelico mleka in kos črnega kruha. S tako slastjo se nisem česa zaužila in tisto skodelico mleka ne bom pozabila. Ko sem se nato z vlakom bližala končni postaji — Guštanju, so mi ponovno vzrojile po glavi gestapovčeve besede. Bila sem v predzadnjem vagonu. V hipu sem se odločila in se pripravila na stopnice, na drugi strani postaje. Ko je zavozil vlak počasi na zatemnjeno postajo, sem skočila v temo za postajo. Hitrih korakov sem jo ubrala proti Plešnikovi hiši. Dva Plešnikova sina sta padla v partizanih, zato sem vedela, da je družina predana. Rahlo sem poklicala ženo, da bi jo vprašala za nasvet toda v hiši se ni nič zganilo. Tedaj so se bližali po cesti koraki. Smuknila

sem od hiše in se stisnila k debli jablane ob poti. V prišleku pa sem spoznala tovariša Plešnika, zato sem rahlo pokhicala. Prvi hip ni mogel verjeti lastnim očem, da sem res jaz. Povabil me je v hišo, kjer pa je tudi žena strmela vame, kot v prikazen. Dejala je, da se mora prepričati, če sem res jaz ali moj duh, saj vendar govorijo, da me je ubil dravograjski gestapo. Nato mi je mož, ki je pravkar prispel z železniške postaje, začel pripovedovati, kakšne nevarnosti sem se izognila. Povedal je, da je bil komandir guštanske orožniške postaje iz Celovca obveščen, da so me pomotoma izpustili in naj me pri vlaku prestreže. Ker se nisem pojavila med prispelimi potniki na postaji, so pripadniki »Volkssturma« pod vodstvom orožniškega komandirja preiskali ves vlak, zaradi česar je toliko časa stal na postaji.

Bliskovito smo razmišljali, kako bi se rešila iz Guštana. Toda nismo našli primerne rešitve, saj sem bila za nemško žico in bunkerji. Znašla se je Plešnikova, ki je predlagala, naj mirno počakam jutro, nakar bom dala na glavo nje-ro ruto, roke pa kanglico za mleko in bom šla »po mlekov«, kot hodi vsako jutro ona.

Naslednje jutro sem brez težav s kanglico v roki pospešila korak proti Čečovju. Med tem pa so zeleni že preiskovali okolico Guštanske postaje. Tudi pri Plešniku so pretaknili vsak kotiček.

Kaj pomeni pregnancu domača hiša, sem najbolje občutila takrat, ko sem se bližala domačiji. Ko sem stopila na domača tla, so mi kolena kar sama klecnila. Pokleknila sem in vsa solzna poljubljala rodno zemljo. Toda nisem se smela dolgo obotavljati okoli doma, da me ne bi kdo opazil. Odpravila sem se v Navrški vrh, kjer sem dobila zvezo. Nato sem ostala nekaj dni pri našem zaupniku, kmetu Kogelniku, da sem se malo opomogla. Tako sem vsa srečna dočakala svobodo...

Ko je tovarišica Lubasova končala pretresljivo pripoved, katere povzetek podajam le v skrajnem

obsegu, saj bi podrobnejši opis verjetno presegel širino ki jo v mejah možnosti še smemo pričakovati od našega glasila, sem ostal brez besed. Z občudovanjem sem zrl v mirne, biage oči, obdane z drobčnimi gubicami, kakor da bi v njih iskal odgovor na vprašanje — ZAKAJ!???

Spretno speljan nedolžni pogovor mi je potrdil tudi tiste moje domneve, ki jih tovarišica Lubasova v svoji skromnosti ves čas najinega »uradnega« intervjua ni omenila. Z velikim zadovoljstvom sem ugotovil, da je njen doprinos in njeno prestopno trpljenje upoštevano in deležno priznanja. Ob dejstvih, da je današnji čas že marsikoga uspaval ali mu zbudil poželenje po komoditeti in drugih pojavih, ki izpodrivajo lepoto borčevsko-aktivističnega duha izpred 25. let pa velja še posebej poudariti izredno aktivnost, ki jo izpričuje tov. Lubasova kot dosledna, neomahljiva borka v ZK, ZB in SZDL.

Vesel, da sem namenil svoj obisk ob dnevu žena prav tej ženi in prevzet od njene pripovedi, sem jo prosil, če smem narediti tudi posnetek za naše bralce. Čeprav ji je hotelo biti nerodno in je trdila, da ni prav nič posrečena za slikanje, je nazadnje tej moji prošnji prijazno ugodila.

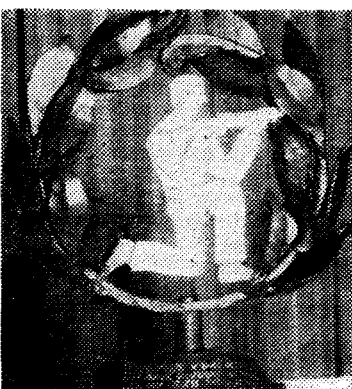
S tresočo roko sem ji pripel na zaslužene prsi njena odlikovanja in bila sva nared za zadnje dejanje najinega tokratnega srečanja. Ker pa se tov. Lubasova ne slika pogosto, je ta posnetek gotovo eden prvih ob njeni sedemdesetletnici, ki jo je praznovala 19. aprila letos. Joj! Zagovoril sem se! Iz njenih osebnih podatkov sem to res ugotovil, ne vem pa, če bi smel to tudi zapisati? — Pa vseeno upam, da mi bo jubilejanka v svoji dobrodušnosti oprostila to samovoljo. Jaz pa se ji srčno zahvaljujem in se pridružujem številnim gratulantom ob njenem lepem jubileju, z iskreno željo za srečno in zdravo ter dolgo jesen življenja v svobodni domovini.

Tekmovali so športniki invalidi

Zveza združenj borcev — invalidska komisija občine Ljubljana-Moste-Polje organizira že od leta 1960 dalje vsako leto športno tekmovanje, ki je povezano s športniki, ki so zaposleni v gospodarskih organizacijah na področju moščanske občine. Letošnje športno tekmovanje je bilo zelo aktivno in živahno, saj je bilo izvedeno pod geslom 25. letnice osvoboditve, združeno s počastitvijo občinskega praznika in dneva borca, ter 10. obletnice tradicionalnega tekmovanja.

Tekmovanje je trajalo deset dni. Ugotovljeno je, da se vsako leto vključujejo v to množično športno tekmovanje novi športniki iz podjetij. Tekmovali so v kegljanju, balinanju in streljanju z zračno puško. Sodelovalo je 33 ekip s 163 tekmovalci iz šestnajstih gospodarskih in drugih organizacij. Kegljanje je bilo na 6-steznem avtomatskem keglišču »Maksa Perca«, trajalo je tri dni. Prijavilo se je 14 ekip po šest igralcev s po 100 lučajev mešano. Z lepo tehnično igrjo je ekipa Saturnusa dosegla zavidljiv rezultat 2.405 podrtih keglov, sledi Slovenija-cesta z 2.371, Emona 2354. Najboljši posameznik v kegljanju je bil Franc Mlakar, skladiščni delavec Javnih skladišč, saj je presegel rekordno število 470 podrtih keglov, drugo mesto si deli Franc Sobočan, delavec tovarne Emona s 456 in Ivan Matko, delavec »Slovenija-cesta« s 449 podrtimi kegli.

Balinanje je bilo organizirano na dvosteznem balinišču kluba »Invalid«. V tej priljubljeni športni panogi je sodelovalo šest ekip po štirje balinarji, čeprav je ta šport na splošno masovno razvit, se je to pot prijavilo razmeroma malo tek-

Pokal je dobila ekipa veteranov »Invalid«

movalcev. Zmagala je mlada ekipa »Saturnus«, drugo mesto si deli ekipa »Invalid« in »Kemična tovarna«. V streljanju se je prijavilo 11 ekip po štirje strelci z zračno puško. Ekipa starih veteranov »Invalida« je zmagala z visokim rezultatom. Od tisoč možnih zadetkov v tarčo so dosegli 802 kroga, drugo mesto »Gradis« s 784 in Železniška postaja Moste 766. Najboljši je bil Stane Vršaj iz ekipe »Invalid«, dosegel je 178 krogov. Drugo mesto je zasedel Ludvik Snajder 175 krogov od »Gradisa« in tretje mesto Jože Zadnikar, Železniška postaja Moste s 169 krogi.

Poudariti moramo, da je edina občina Moste-Polje v Sloveniji, ki tako množično goji že deseto leto zapored med tovarnami in gospodarskimi podjetji športne prireditve. Letošnje tekmovanje moščanskih invalidov, ki gotovo ne bo zadnje, je prijetno osvežilo športne loge invalidov. Moščanski invalidi športniki že vrsto let marljivo vadijo, tekmujejo in obenem čutijo, da jim je šport rekreacija in življenjska potreba in so za vzgled ostalim invalidom v Sloveniji. Združenje VVI Moste-Polje gospodarska podjetja povezuje in goji čvrste medsebojne športne in tovariške odnose. Najboljše ekipe so prejele simbolična, posamezniki pa praktična darila. Na slovesnem zaključku, ki je bil prirejen v ta namen, so sodelovali tudi predstavniki množičnih organizacij in nekateri predstavniki podjetij. Mnogo priznanja za nesebično delo na področju invalidskega športa zasluzi predsedstvo ZVVI Moste-Polje, predvsem pa dolgoletni predsednik Peter Šterk in tajnik Alojz Kastelic. V. BOVCON

SPREMEMBE V VISINI INVALIDSKEGA DOHODKA IN CENZUSA

Skupščina SR Slovenije je 4. junija sprejela spremembe in dopolnitve republiškega zakona o vojaških vojnih invalidih.

Po tem zakonu se invalidski dodatek, ki je doslej znašal 369 din (350 din in 5,4% zvišanje za leto 1969), zviša na 410 din. Dosedanji cenzus za kmetijske dohodke, ki je znašal 160 din z zvišja na 180 din, a cenzus za nekmetijske dohodke od sedanjih 200 din na 250 din.

Dobro je če veste...

BLEOMICIN je antibiotik (bilolška snov, ki uničuje razne bolezenske klice), ki uspešno zdravi neke vrste raka. Odkrili so ga 1965 l. na Japonskem, sprejeli pa so ga tudi priznani francoski medicinski strokovnjaki. V dveh mesecih bo mogoče to zdravilo kupiti v francoskih lekarnah. Gre za prvo antikancerogeno (protirakavo) sredstvo, ki vpliva na trde tumorje (bule), pri čemer pa ne vpliva na kostni sržen (mozeg) ter ne slabi odporne moči organizma zoper nalezljive in druge bolezni. Bleomicin je odkril profesor Humezava. Klinične preiskave in poskusi na Japonskem, v Franciji in Belgiji so pri velikem številu bolnikov pokazali, da deluje bleomicin uspešneje kot zdravilo, ki so ga doslej uporabljali za zdravljenje raznih rakavih obolenj kože, zločestih novotvorb na plodilnih organih itd. Poskuse so opravljali na bolnikih, ki jim doslej uporabljena protikancerозна sredstva niso mogla pomagati.

POLZ IZ VRSTE HALICIDAE, npr. veliki vinogradni polz, vrtni polz itd., se uporablja za prehrano. Starorimski državnik in pisatelj Plinij starejši navaja, da so bili polži cenjeni kot poslastica že v starem Rimu. Danes se polži te vrste zbirajo ali tudi nalašč gojijo v vrtovih in hranijo s solato in zeljem ali pa v kletih, kjer jih hranijo s pšeničnimi otrobi in listjem. Polže prodajajo žive z nepoškodovanimi hišicami. V Franciji, Italiji, srednji in južni Nemčiji in v Bolgariji so polži zelo priljubljena, ponekod luksuzna hrana. Polže meso, ki prav lepo diši, vsebuje 16,3 odstotka beljakovin in 1,3 odstotka rudniških snovi. Iz polžev se pripravljajo juhe, nadevi z raznimi dodatki, s katerimi se napolnijo očistene polžje hišice. Polže meso se tudi lahko ocvre, ponekod ga pripravljajo v raznih omakah (tudi kot golaž ipd.).

FIZOL, ki prihaja na tržišče v različnih sortah, spada, enako kakor grah, bob, leča, med stročnice in se odlikuje s precejšnjo vsebino beljakovin, ogljikovih vodikov, rudniških snovi, v prvi vrsti kalija in železa, ter vitaminov iz skupine B. Fizol ima veliko kalorično vrednost: 340 do 350 kalorij na 100 g teže.

ANANAS je doma v vlažnih in vročih krajih reke Amazonke in se že oddavnaj uporablja kot živilo, zdravilo in kot surovina za proizvodnjo žganja in vina. Danes ga gojijo v vseh tropskih in subtropskih krajih, največ na Havajskih otokih. Tam ga gojijo na površini, ki obsega 25 odstotkov celotne površine. Letni svetovni pridelek znaša približno 3.000.000 ton; od te količine ga pridelajo samo na Havajih eno tretjino. Ananas je drag, ker ga štejejo za luksuzno živilo, kljub temu pa je popravevanje po njem čedalje večje. Ananas se hitro in lahko razmnožuje.

RDEČA PESA JE BLIŽNJA SORODNICA SLADKORNE PESE, pri kateri doseže vsebina navadnega sladkorja (saharoz) 18 do 20 odstotkov. Tudi rdeča pesa vsebuje, drugače kot druga povrtnina, skoraj izključno le saharozo in sicer 6,8 do 9,4 odstotka. V rdeči pesi so tudi sledi važnih prvin in sicer prvine bakra i. kobalta, ki so poleg železa neogibno potrebne za nastajanje rdečega krvnega barvila — hemoglobina. Značilna temno rdeča barva te pese prihaja od antocianidinske snovi. Rdeča pesa je, ker je tako okusna kakor zdravje, v naši kuhinji vsestransko uporabna.

BUHAC je v prah zmleti osušeni cvet naše divje in gojene primorske rastline Pyrethrum iz družine kosaric, podobnih kamilicam. Nekdaj je bil dalmatinski buhač zelo cenjen in znan, med obema svetovnima vojnama pa je prevzela vodilno vlogo v pridelovanju buhača Japonska. Danes krije dve tretjini svetovne potrebe po tem rastlinskem insekticidu (uničevalcu mrčesa) vzhodnoafriška dežela Kenja. Buhač gojijo tudi v nekaterih drugih deželah, v vzhodnoafriških deželah, v ZSSR, ZDA, Avstraliji, Franciji itd. Buhač in iz njega pripravljene tekočine so koristno sredstvo za uničevanje muh, komarjev, bolh, stenic in drugega mrčesa. Poraba buhača neprerehoma narašča, ker buhač ne škoduje človeku in ker je hkrati uspešnejši kot moderni kemični insekticidi, kakršni so npr. DDT, lindan itd.

LJUBLJANSKE OPEKARNE LJUBLJANA

obveščajo

vse cenjene odjemalce, da na svojih obrabih izdelujejo vse vrste opečnih izdelkov

Vse informacije daje prodajni oddetek Cesta na Vrhovce 2, telefon 61-965 in 61-805.

Ljubljana
Turizem in gostinstvo
Titova 38, tel. 314-922, 321-553

PRIPOROČAMO VAM NASLEDNJE KRAJE ZA LETOVANJE V PLANINAH IN NA JADRANU:

Volparija, Fiesa, Crikvenica, Kaštelanska riviera, Novi Vinodol, Stari grad na Hvaru, Jelsa, Podgora, Vela Luka, Korčula, Bol in Pivlja na Braču, Dubrovnik in Ulcinj, Kranjska gora in Črna na Koroškem

Letovanja so 7- in 14-dnevna s popolno oskrbo in pre-skrbljenimi prevozi.

Otroci in šolske skupine imajo poseben popust. Poleg tega vam priporočamo naslednje večje izlete:

9-dnevno potovanje na Island
8-dnevno potovanje v Grčijo
6-dnevni izlet v Pariz
vsako soboto 5-dnevni izlet v Rim
6-dnevni izlet v Holandijo

Prijave in informacije v poslovalnici
SAP-LJUBLJANA, Titova 38 — tel. 314-922, 315-342
ter ostale poslovalnice.

HIGIENSKA PAPIRNA KONFEKCIJA

Taloma

Sladkogorska
SLADKI VRH

Zlata poroka v partizanski Rečici

Petdeseto obletnico skupnega življenja, zlato poroko bosta praznovala zakonca Jože Jakopič, ki se je rodil v Rečici pred 73 leti, in njegova zakonska družica Frančiška, tudi Rečičanka, rojena pred 71 leti.

V srečnem zakonu se jima je rodilo osem otrok, od katerih je šest še živih. Svojo številno družino je oče Jože preživel kot rudar in mali posestnik. Njegova mala kmetija leži v samotnem predelu Zgornje Rečice. Dom je bil že leta 1941 zatočišče prvih partizanov in aktivistov. V tej hiši, ki je obkrožena od gozdov in je bila na prehodni točki iz Brezna v Rečico in Savinjsko dolino, so našli borci in aktivisti pri Jakopičevi mami vso pomoč. Oče Jože se je v letu 1942 vključil v aktivno organizirano delo za NOV. Starejši sin Maks-Jur je vstopil v NOV in bil do konca okrožni politični funkcionar. Vse to ni ostalo okupatorju neznano. V mesecu juniju 1943 so prihrumeli gestapovci in odpeljali vso družino v izgnanstvo v Nemčijo. Jakopičeva mama je rodila hčerko Miro v hudih lagerskih razmerah.

V mesecu juliju 1945 se je družina vrnila, našla pa je požgan in izropan dom, ki še danes ni dokončno urejen. Bolehnemu in izčrpanemu možu ni uspelo, da bi dom dokončno uredil.

Vse otroke imata preskrbljene. Imata skromno pokojnino in živita v slogi in razumevanju.

Za svoje delo med NOV ima množ Jože priznano aktivno organizirano od leta 1942.

Jubilantoma želimo še vrsto zdravih in srečnih let med njunimi najdražjimi.

ZVEZA BORCEV REČICA

Imeli smo ljudi

Anica Gradič

Pokopali smo jo že februarja letos na Zalah v Ljubljani. Umrla je stara 60 let. Med zadnjo vojno je bila v najlepših letih. Kot zavedna Slovenka je vedela, kaj mora delati. Povezala se je z OF ter sodelovala v mnogih akcijah po Ljubljani. Zlasti se je izkazala v organizaciji pomoči zapornikom. Tudi sama jim je nosila pakete s hrano, obleko in pisma. Leta 1944 so jo okupatorjevi hlapci razkrinkali in jo aretirali. V zaporu so jo mučili, pa ni klonila in povedala politistom tistega kar je vedela. Zato so jo poslali v taborišče Wurzen, kjer je dočakala svobodo.

Po vrnitvi v Ljubljano se je z vsem žarom vrgla na aktivistično delo po raznih organizacijah. Šele bolezen jo je odvrgla od te njene dejavnosti.

Soominjali se je bomo kot ene izmed tistih žensk, ki so vrsto let nesebično delale za skupnost.

Jože Šavc — Mirko

Mladinske brigade so se z vseh strani Pohorja zgrnile v Lovrenc, da bi tam proslavile konec akcije »Svobodno Pohorje«. Z eno izmed njih je bil Jože Šavc-Mirko, nekdanji bорец Zidanske brigade, partizan od leta 1943. Prav ko

Je raportiral komandantu akcije narodnemu heroju Andreju Cetinskemu-Levu, mu je prišlo slabo, odpeljali so ga v bolnišnico in tam je umrl.

Bil je tih in skromen človek, živel je predvsem za svoje delo, zvest partizanstvu in njegovim tradicijam prav do smrti. Več let je bil predsednik slovenigradske ZZZ. Kot tak je veliko sodeloval, da je ZZZ popravila velik del tega kar je bilo zamujenega v prejšnjih letih zaradi neurejene zakonodaje in slabih denarnih možnosti. Veliko si je tudi prizadeval za družabno življenje borcev. Bil je predsednik upravnega odbora Partizanskega doma na Veliki Kopri na Pohorju.

Zapustil je ženo in otroke. Na zadnjo pot ga je pospremila velika množica ljudi, kar je dokaz njegove priljubljenosti.

Frančiška Lipovec

Tišina vlada na pokopališču v Babnem polju na Notranjskem. Obstal sem pred gomilo, posuto z venci, šopki rož. Skoraj poldrugi meter snega je bilo sedmega marca letos, ko je kraška zemlja sprejela vase posmrtno ostanke 75-letne Frančiške Lipovec iz vasi pod Vražjim vrhom.

Veliko pretresljivih in mračnih dni ji

je namenila usoda. Ko sem stal pred njenim tihim domom, sem v duhu videl, kako se sklanja nad invalidskim vozičkom in skrbno neguje brata Mirka, ne-gibnega invalida, ki mu je drevo v snežniškem pogorju zlomilo hrbtenico. Dolga leta je skrbel za njega, preden je dočrpel. V duhu vidim tisti vroči avgustovski dan 1942. Tam pri Jermendolu, nedaleč od vasi je bil med drugimi ustreljenimi tudi njen dobi mož — aktivist OF Peter Lipovec. Kdo bi mogel opisati njeno bolečino in bolečino treh hčera Tončke, Mieke in Lojzke, ko so v preprosti leseni zaboji položili na pol razpadlo telo pokojnega moža in očeta. Topel dom je imel ob poti proti Leskovi dolini ralni gozdni delavec Peter, ko se je utrugen vračal domov. In s kakim hrepenenjem in silnim do-motožiem je delal v Franciji, da je priskrbel denar za življenjski obstanek družine! Ni več očeta in moža, a tam kjer je stala hišica, je samo še žalostno pogorišče — delo italijanskih fašistov.

Vojna pa se je vlekla v nedogled. Kljub strahotnemu udarcu pokojna Frančiška Lipovec ni klonila. Njeno mesto je bilo vse do zmagovitega konca v vrstah Osvobodilne fronte. A njene tri hčerke so delovale v mladinski organizaciji in opravljale naloge, ki jih je zahteval tedanji nemirni čas. Veliko ljudi je spremljalo Frančiško na njen zadnji poti.

IVAN REBULA

V sredo 3. junija smo se v Mariboru na pobreskem pokopališču za vedno poslovili od tovariša Ivana Rebule-Borisa, ki je bil več let tajnik ZB »Ivan Cankar«.

Rodil se je na Preseku pri Trstu 25. novembra 1901 v delavski družini. Preživel je I. svetovno vojno in se znašel v tujih, sovražnih državah z nestrpnim režimom. Že po vojni se je vključil v slovensko omladinsko društvo. Ko so ga fašistične oblasti zatrle, se je začel ukvarjati z glasbo. Novembra 1941 je začel sodelovati z OF postal je zvezni član med Trstom in osrednjim vodstvom OF. Junija 1942 je bil sprejet v KPS. Septembra 1943 pa je postal bорец NOV. Najprej je bil četni komisar, nato pa bataljonski. V začetku 1944 je deloval v kulturni skupini 19. brigade, sredi leta pa je postal načelnik oddelka za kulturno in prostorno delo 20. divizije. Oktobra istega leta je ustanovil nihalni orkester 9. brigade. Za svoje usluge v vojni je dobil šest odlikovanj.

Po vojni je ostal v vojski kot aktivni oficir. Bil je vrsto let kapelnik vojaških godb, najdlje v letalski šoli. Kot kapetan I. razreda je bil 1961 upokojen. Nastanil se je v Mariboru, kjer je bil še vedno delaven v glasbenem življenju. Več let je bil kapelnik pihalnega orkestra v društvu »Angel Besednjak«. Zapisal je tudi vrsto skladb za pevske zborove in orkestre.

Spoštovani naročniki!

Novi način naslavljanja direktnim odtisom naslova naročnika na časnik ima nedvomno precej prednosti pred dosedanjim tiskanjem in lep. jnjenjem naslovnih listkov na časopis. Predvsem je ta način hitrejši in zmanjšuje stroške odpreme za okrog 15 procentov.

Toda čeprav je sistem od lanskega občutno izboljšán, nismo še z njim povsem zadovoljni; najmanj pa so z njim zadovoljni tisti naročniki, ki kakšne številke ne prejmejo. Naprošamo vas, da nam vsako pomanjkljivost sporočite, da bomo lahko z odpremnim oddelkom naše tiskarne popravili vse sproti.

Ker »TV 15« v večini primerov ne pride do naročnika v sredo, kot pred nedavnim, marveč celo dan ali dva kasneje, obveščamo vse naročnike, da nam je pošta sporočila, da imajo prednost pri raznašanju časopisov le dnevniki. Zato se bo še dogajalo, ga boste »TV 15« prejeli z enodnevno ali dvodnevno zamudo. Prosimo vas za razumevanje, kajti v tem primeru ne moremo ničesar ukreniti.

Uprava »TV 15«

Oglašujte v TV-15

Hilda Rakovec

V petek, 29. maja se je na ljubljanskem pokopališču veliko število nekdanjih aktivistov in povojnih družbenih in političnih delavcev Kranja in še zlasti iz Besnice, dostojno poslovilo od znane partizanske mamiče Hilde Rakovec.

Hilda je bila s svojim možem že pred vojno v naprednih vrstah. Zato je bila že 1941. leta med prvimi organizatorji odpora v Besnici. Njihov dom je postal dom partizanov. Ko je med borce padel njen mož se je še bolj oprijela terenskih organizacij, zbiranja pomoči za partizane, čeprav je imela dva majhna otroka. Zlasti je uspešno organizirala doma vse žene — po številu 96 v vasi in jih tako vključila v splošni odpor. Kljub vsem svojim težavam z majhnimi otroci se tudi po vojni ni odrekala družbenemu delu. Bila je med vodilnimi v vseh organizacijah v Besnici in celo v takratnih okrajnih borcevskih, skrbstvenih, socialnih in drugih organizacijah. Vsa Gorenska jo je spoznala kot človeka, ki je skozi vso revolucijo in novo družbeno ureditev znala razumeti in skušala pomagati slehernemu občanu. Zadnja leta je bila poleg drugega tudi tajnica Društva upokojencev in še na zadnji »kmuščini« ZB občine Kranj je bila izvoljena v vodstvo tega organa. Neizprosna bolezen pa jo je iznenadila in jo v njenih 62 letih prislila na večni počitek.

Franc Vidmar

V prvih pomladanskih dneh smo se celjski borci poslovili od našega dragega tovariša Francja, ki ga je zahrbtna bolezen pred več kot štiri-mi leti položila v posteljo. »Moral je umreti na pragu svojega 43. rojstnega dne in zapustiti svojo drago družino, svoje tovariše borce in prijatelje, ki smo ga visoko cenili in ga imeli srčno radi.

Težko je bilo življenje tega zlahtnega fanta iz sončne Vinske doline. Okusil je vso grenkobo fašističnega zatiranja primorskega ljudstva. Komaj 16 let mu je bilo, ko je pred zlomom fašistične Italije stopil v brigado Simona Gregorčiča, kjer je kot bорец zvesto, odločno in hrabro opravil svojo domovinsko dolžnost. Kasneje postane obveščevalni oficir 30. diviziji in kot tak dočaka zmagov nad okupatorjem. Po osvoboditvi je kot prekaljen bорец delal v resoru notranjih zadev, kjer se je izkazal kot izreden starešina, ki je vedno in v vsakem času zanesljivo vodil svoje sodelavce v raznih nelahkih akcijah proti skritim sovražnikom novo nastale Jugoslavije. Bil je tople in prijeten sodelavec, stroje, toda pravičen starešina, ki je vedno imel slohok čut za pravičnost. Rad je imel svoje sodelavce in z velikim razumevanjem je pomagal tam, kjer je bila potrebna predvsem globoka zvestost.

Poln optimizma in vere v intrinzični la-dan je delal in snoval, dokler ga ni napadla zahrbtna težka bolezen. Tih in hrobo se je boril do zadnjega diha svojega življenja. V veliko omoto mu je bila dobra in vedna ženska Zora, otroka Jasna in Vojki, ki jim je poklanjal vso svojo ljubezen.

Umrl je tovariš in človek, rojen za boji in trpljenje, ki ga je iz volne čase še tako mlad hrabro ispal do dna.

Politični razgledi

Po tistem, ko je Nixon na lastno pest poslal vojsko v Kambodžo, je naglo obljubil (komu?), da se bodo Američani umaknili do konca junija. Drugačnega mnenja so saigonski voditelji: zdaj je v Kambodži »samo« 16.000 elitnih vojakov, pozneje naj bi jih bilo več, predvsem pa se ne bi umaknili tako kot Američani.

Navidezni uspehi intervencijske vojske so veliki. Južnovietnamske vladne enote napadajo brezhibno in imenitno, toda tolčejo v prazno: tankovska vojna v stilu Hitlerjevih generalov je brez haska, če je na nasprotni stran vietnamski ali kamboški partizan. Niti ceste, ki so jih Američani in Saigonsci že zasedli, niso varne. Res je, da so zavojevalci oziroma »rešitelji kamboške nevtralnosti« našli velika skladišča hrane in orožja, toda ameriški oficirji trdijo, da so lahko pregledali le eno stotino skrivališč.

Vse kaže, da je dal Nixon prekretek rok za »dokončno in popolno zmago« v Kambodži. Ko se bodo ameriške čete umaknile — če se res bodo — bodo v Kambodži ostali saigonski vojaki, ki bodo prestopili zadnje »rezervirano« območje (30 km od meje in 5 km pred prestolnico Phnom Penh, kar naj bi bilo jamstvo za »samostojnost« Lon Nolvega režima). »Nič več ne potrebujemo ameriške pomoči,« je pred kratkim izjavil saigonski podpredsednik Ky, ko je bil na inšpekcijskem obisku v Kambodži. »Gradimo enajst letališč za oskrbovanje naših enot, ko tega ne bodo zmogli zavezniški helikopteri. Američani naj kar gredo, mi pa ostanemo. Leta 1965 smo dobili velikansko pomoč. Zdaj ponujamo svojo pomoč Kambodžanom. Tako bodo imeli dovolj časa in sredstev, da sestavijo svojo vojsko.«

Režim v Phnom Penhu je zaradi takšne saigonske naklonjenosti v zadregi, saj je še pred dobrim mesecem grmel proti Vietnamcem ter njihovem »stoletnemu imperializmu«. Morebiti se Phnom Penh boji represalij zaradi pokolov Vietnamcev v Kambodži v najbolj nemirnih dneh po padcu Norodoma Sihanuka. Zdaj Phnom Penh trdi, da je šlo za »napake v razlagi,« vendar pa so odpustili vse vietnamske uradnike, prisilili vietnamske trgovce, da so poceni prodali svoje zaloge, nekaj tisoč Vietnamcev pa stlačili v taborišča (40.000 v Phnom Penhu, 60.000 ob bregovih Mekonga).

Nekateri saigonski oficirji že odkrito govorijo o tem, da bi uporabili Kambodžo za napad na južni Laos, kjer sile Patet Laa in DR Vietnam, ki morajo skrbeti za tako imenovano »Ho Si Minhovo pot«, širijo svojo dejavnost in krepijo nadzorstvo nad velikimi predeli. Saigonski predsednik Thieu je pred kratkim predlagal ustanovitev antikomunistične fronte, ki naj bi združila Vietnam in Tailand.

Vojna v Kambodži

Pri tem je Saigon popolnoma pozabil na položaj doma: na 200.000 »nenajdljivih« južnovietnamskih partizanov, na nevarno zatišje, ki ne obeta nič dobrega. In vse kaže, da so drobnjakarski uspehi uspavali tudi predsednika Nixona, saj je v nedavnem govoru ameriškega ljudstvu povedal, da je intervencija v Kambodži »najbolj plodovita v tej dolgi in težki vojni«. Povedal je tudi, koliko riža in koliko tisoč kosov orožja so dobili v podzemeljskih »skrivališčih«. Seveda pa ni trdil, da so uničili »vietnamsko vrhovno poveljstvo«, da so razbili v Kambodži zbrane bataljone južnovietnamske FNO in da FNO ne pripravlja velikega napada, ki naj bi se začel čez osem mesecev.

Pariski L'Express« je iz drugih virov zbral podatke, ki kažejo, da je položaj intervencionistov v Kambodži popolnoma drugačen in da ameriška in saigonska vojska sploh ni dosegla bistvenega cilja, marveč samo »šušmarje«.

Tako se FNO Južnega Vietnama pripravlja na veliko ofenzivo v deževnem obdobju, ki naj bi bila močnejša od slovite ofenzive leta 1968. Zaveda se, da je ofenziva v letu 1968 imela velikanski politični uspeh, da pa je zahtevala preveč človeških življenj. Zato je bilo treba spremeniti strategijo in taktiko. Tako velikih mest ne bodo napadali od zunaj, marveč bo vsa teža napadov veljala središčem, večina vojske pa bo zunaj v rezervi.

Američani in Saigonsci niso uničili »vrhovnega poveljstva« FNO, ker ga sploh ni, ker FNO nima »Pentagona«, ker je vojaško vodstvo FNO decentralizirano in zelo gibčno.

Predvsem je za neuspeh intervencije pomembno, da so bili vodilni ljudje FNO opozorjeni na bližnji napad: to so zvedeli od svojih agentov, ki so jih bili vtihotapili v južnovietnamski vrhovni štab. Tako so umaknili svoje enote še pred 1. majem. Zvedeli so tudi, da bodo sovražniki pretrgali običajne oskrbovalne poti. Zato so že aprila sprožili diverzijske operacije, ki naj bi kazale, da nameravajo napasti Phnom Penh, v resnici pa so si zagotovili nadzorstvo nad visoko planoto Mekonga. Od ondod zdaj tudi dobivajo največ živeža, orožja in streliva.

Intervencija ni oslabila FNO, marveč jo je okrepila. Komunistično osvobodilno gibanje v Kambodži je nastalo že precej pred padcem Sihanuka. Nastale so močne partizanske enote, katerim so se pozneje pridružile množice preganjanih kamboških kmetov.

Zraven tega pa so intervencionisti naredili velikansko uslugo Kitajcem. Princ Sihanuk jim je tako rekoč priletel v naročje. Zdaj ima v Pekingu veliko palačo, dobil je finančni kredit, ki ga bo »vrnil po zmagi, Mao Ce Tung pa mu je obljubil »orožje, ki vam ga bomo dali, ne pa prodali, zakaj mi nismo trgovci«.

Konferenca najvišjih predstavnikov indokitaških ljudstev — DR Vietnama, južnovietnamske FNO, laoskega Patet Laa in Sihanukovega osvobodilnega gibanja — je bila daleč v kitajskem ozemlju, na njej pa je govoril tudi Ču En Lai. Takole je rekel: »Ko so Američani napadli Kambodžo, smo takoj pretrgali ogažanja z njimi v Varšavi, medtem ko so se Rusi na Dunaju še navrej pogovarjali z njimi. Zdaj pa primerjajte!«

Omenjena konferenca je tudi znamenje, da se je nadzorstvo nad revolucionarnim procesom v Indokini izmuznilo Moskvi in prišlo v roke Pekingu. Moskva še zmerom ni priznala Sihanukove vlade. S Hanojem in južnovietnamsko FNO se še dobro razume. mani na s Patet Laom. Prav tako so Pekingu naklonjena oborožena gibanja v Tailandu in Maleziji, ki naj bi razširila revolucijo na vso Indokino. Tako bi se izoblikovala skupna indokitaška fronta, kar Peking že nekaj časa napoveduje.

Taktika ameriških vojakov v Saigonu je potopiti vietnamsko vojno v aziško vojno v imenu antikomunistične solidarnosti. Takšna je tudi taktika Pekinga, in sicer v imenu revolucionarne solidarnosti. Pekin in Washington hočeta poaziti vietnamsko vojno oziroma vietnamizirati vojno v jugovzhodni Aziji. Tega na se Moskva najbolj boji.

KOMENTAR

„TV 15“ ZA MLADINO

TE DNI

DNE 9. JUNIJA 1943 JE BIL NA SUTJESKI RANJEN TOVARIS TITO. NA MILINKLADAH JE BIL SONCE ZE POKUKALO SKOZI GOSTE VEJE, KO SO DO SMRTI UTRUJENI IN ONEMOGLI PARTIZANI LEGLI K POCITU POD KOSATE KROSNJE DREVES. NENADOMA SO PRIHRUMELA SOVRAZNA LETALA TAKO NIZKO, DA JE BIL VIDETI OBRAZE LETALCEV. KROZILI SO, MITRALJIRALI IN SPUSCALI BOMBE, MALI IZVIDNIK JE PREVOHLJAL SLEHERNI KOTICEK IN DAJAL ZNAMENJA Z BELO RAKETO. NASTAL JE PEKLENSKI PLES. ZAHRESCALO JE TUDI TAM, KJER JE BIL TOVARIS TITO... BOMBA JE PADLA NA BUKOVO DEBLO, ZA KATERIM JE LEZAL, ZVESTI PES LUKS MU JE S SVOJIM TELESOM ZASCITIL GLAVO IN DROBEC BOMBE, KI BI SICER ZADEL TOVARISA TITA, GA JE UBIL.

PO PRIPOVEDOVANJU SOSEDA

„Kam pa kam, fante?“

»Franci!« Tih glas me je prebudil iz spanja. Ko sem odprl oči, sem zagledal na lestvi mamu. Ozrl sem se za bratoma. Spala sta zavita v seno kot kladi. Bilo je namreč poletje in otroci smo spali kar na kozolcu. »Ponoči je kurir prinesel partizanski časopis; bi ga odnesel k stricu?« me je vprašala. »Lojze in Jože ga ne moreta, saj veš...«, je proseče dodala. »Ga bom raje zvečer!« sem odvrnil. »No, pa še malo zadržaj, saj je še zgodaj,« je prijazno odgovorila in odšla. Drugič me je

Jezno sem ga pogledal in stekel po kolovozu na glavno cesto.

Ze sem se bližal svojemu cilju, ko sem naletel na četo sovražnikov. Mraz me je spreletel in cekar sem močno stisnil k sebi. »Kam pa kam, fante?« me je vprašal eden izmed njih po slovensko. »K sorodnikom!« sem odvrnil. »Kako to, da se tega nisi spomnil že prej, ko je bil dan?« ga je zanimalo. Hotel je videti tudi moj cekar. »Saj je notri samo solata,« sem dejal in odgrnil prtič. Pa je kar naprej silil vame. »Zelo se

prebudil sončni žarek, ki je sijal skozi lino. Vstal sem in si otepel slamo z obleke. Brata ste še vlekla dreto. Vzel sem bilko in začel starejšega žgečkati pod nosom. Nekaj časa je smešno pačil obraz, potem pa se je prebudil. »Le počakaj, ti bom že vrnil!« je še kričal za mano, ko sem drsel po lestvi navzdol.

Dan se je neznansko počasi vlekel. Kdor čaka, dočaka! Mama mi je dala v roko cekar s časopisom, ki ga je pokrila s solato. Nato sta mi z očetom dala nekaj napotkov in odšli sem. Pri vratih mi je starejši brat smrtno resno dejal: »Le glej, da se ne boš zmotil in se ognil kakšni patrulji!«

mi mudil in doma bom kregan, če bom prišel pozno!« sem razlagal. Ne da bi počakal na odgovor, sem stekel naprej po cesti. Nekaj je še kričal za mano in, da bi ga potolažil, sem mu pomahal in odvrnil: »Na svidenje!« Ko pa sem tekla naprej, sem kar naprej ponavljal: »Ne na svidenje! Ne na svidenje!... Pri srcu me je stisnilo, če sem pomislil, kaj bi se mi bilo lahko pripetilo.

Ko sem se vračal domov, si nisem upal hoditi po cesti. Plazil sem se po grmovju in vsak šum me je pošteno vznemiril... Doma o srečanju in strahu nisem nič povedal, ker sem se bal bratovih zbadljivk.

IVANKA PILTAVER

OBISKAL NAS JE PISATELJ LOJZE ZUPANC

„Pišite samo resnico!“

Člane literarnega krožka osnovne šole Smartno pri Litiji je pred dnevi obiskal mladinski pisatelj Lojze Zupanc. Pozdravili smo ga s šopkom tulipanov in ga precej poprosili, naj nam prebere odlomke iz kakšnega svojega dela. Rad je ustregel naši prošnji, mi pa smo s pozornostjo in spoštovanjem prisluhnili njegovim besedam.

Zgodnico »Prvi maj« je posvetil svojem očetu, »ki je na praznik dela vedno oblekel belo srajco in si zavezal rdečo kravato«. V njej je spregovoril o belokranjskih otrocih, ki so za prvi maj na visokem gričku zakurili ogenj, okoli njega pa so postavili z listjem napolnjene vreče. Nemci so mislili, da so partizani, in so streljali vanje.

Nemalo so bili razočarani, ko so spoznali, da so uprizorili pravo ofenzivo na vreče listja in da ni bil ubit noben partizan. Prav tako zanimiv je bil dogodek iz knjige »Sonce je umrlo«, kjer avtor pripoveduje o trpljenju Belokranjcev med narodnoosvobodilnim bojem.

Nazadnje smo se s pisateljem še pogovarjali. Dejal je, da moramo pisati le takrat, kadar smo razpoloženi, in da moramo vedno pisati samo resnico... Urca prijetnega kramljanja je kar prehitro minila. Dozdevalo se nam je, da nas pisatelj Lojze Zupanc zapuša s težkim srcem, »saj se kot nekdanji vzgojitelj rad vrača med solarije«, kot nam je dejal ob slovesu.

MINKA MAH

Nagrajeni prispevek

Z ZBORA AKTIVISTOV OSVOBODILNE FRONTE SLOVENSKEGA NARODA

Govorila sem s tovarišem Kardeljem

Bilo je v Dolenjskih Toplicah, 7. junija 1970.

Slavnostno okrašena tribuna, zastave, zvočniki, velika tabla s simbolom Osvobodilne fronte in več televizijskih kamer — to je bilo prvo, kar sem zagledala na prostrani jasi, prizorišču množičnega srečanja nekdanjih aktivistov Osvobodilne fronte. Brez števil avtobusov in avtomobilov se je ta dan ustavilo v našem kraju. Tudi jaz sem se z beleznico in svinčnikom v roki pridružila množici ljudi z željo, da bi čas do slavnosti kar najbolje izkoristila.

Ustavila sem se pred nekim starejšim tovarišem in ga poprosila za kratko izjavo, a me je kratko in nič kaj vpludno zavrnil. Omahujoče sem obstala pred drugim, ki pa je bil pripravljen ustreči moji prošnji. »Jože Kuplenik iz Kostanjevice,« se mi je predstavil. »Prav je, da prirejamo takšno srečanja, saj se podoba vojnih dni vse prehitro in vztrajno odmiha od nas, ne bi bilo pa prav, če bi jo pozabili...«, je še dodal. Zahvalila sem se mu za prijazne besede in se napotila k sovaščanu Vinku Povšetju. »Dobro se še spominjam tistih dni, ko smo kot aktivisti sodelovali v boju proti okupatorju. Vsi smo imeli pred očmi isti cilj — svobodo! To je bilo težavno in življenju nevarno delo. Pa mi ni žal truda, saj — tako kaže — naše trpljenje in naš delež v narodnoosvobodilnem gibanju ni pozabljeni.« Nisem utegnila, da bi še koga ogovorila, saj

se je imela slavnost vsak hip začeti. Komaj sem prišla do tribune, je že nastopil pevski zbor pionirjev iz vse Slovenije s pesmijo Naša zemlja, v zraku pa je lebdele letalo z napisom:

»Dobrodošli!«

Po uvodnih besedah predsednika republiške konference SZDL Janeza Vipotnika je spregovoril član sveta federacije Edvard Kardelj in med drugim dejal: »Kadar se v boju za svobodo združijo ljudje z enakimi mislimi in enakim ciljem ter popolnoma predani svoji stvari, tedaj vojska lahko izgubi bitke ne more izgubiti pa vojne!« To so bile hkrati besede, ki so mi ostale najbolj v spominu... Za konec svečanosti je pevski zbor zapel še nekaj pesmi, potem pa so se ljudje začeli počasi razhajati.

Moja naoba pa še ni bila opravljena. Z očmi sem iskala tovariša Kardelja. Opazila sem ga sredi skupine borcev. Počkala sem na primeren trenutek, zbrala pogum in z malce tresočim se glasom poprosila tovariša Kardelja, da mi kaj pove za mladinsko stran »TV 15«. Nasmehnil se je in s toplim glasom povedal:

»NAJVAŽNEJŠE JE, DA NE ISČETE VZOROV NA TUJEM, AMPAK V NAŠIH BORCIH ZA PRAVICO IN SVOBODO!«

Vrnila sem mu nasmeh, se mu zahvalila in stisnila roko.

MARJANCA SARLOHAR

Stricu v spomin

Moja mamica je doma iz Loga pri Vrhniki. Ko se je začela vojna, je bila stara devet let. Ker je odšel njen starejši brat v partizane, so jih imeli zapisane kot partizansko družino in so jih preganjali. Iz vojnih dni mi je povedala že mnogo dogodkov. Veste, rada poslušam zgodbe iz vojnih dni najbolj žalostna pa je tista o mojem stricu, ki vam jo bom danes povedala:

Zgodilo se je pomladi leta 1943 na Babni gori nad Polhovim Gradcem. Tiste dni je bilo tam okoli veliko partizanov in med njimi nemalo ranjenih. Tako je nekega večera pri njih doma nekdo potrkal na duri. Stara mama je v strahu odprla. Pred vrati je zagle-

dala sina. Pred letom dni je odšel v partizane in od takrat ga ni videla. Vsi so se razveselili. Še bolj pa so bili veseli, ko so zvedeli, da bo sedaj ostal v Dolenjskih Toplicah in da jih bo lahko večkrat obiskal. Nikoli več ga niso videli! Prihodnje jutro so partizane na Babni gori obkolili Italijani. Mamin brat je bil mitraljezec. Boril se je toliko časa, da so se lahko tovariši z ranjenci umaknili. Ko se je hotel umakniti še on, ga je zadela sovražna krogla in je bil na mestu mrtve.

Ta zgodba ni osamljena — je ena izmed mnogih, ki jih je življenje pisalo med narodno osvobodilnim bojem.

DARJA KRANJC

Vojne ne bi rada doživela

Na otoku Rabu je bilo med zadnjo vojno taborišče, kjer so italijanski fašisti mučili in ubijali naše ljudi.

Za prvomajske praznike sem šla z mamico in očkom na Rab. »Veš, to ni bilo vedno tako lepo, in prav bi bilo, če bi obiskali rabsko pokopališče,« sem poprosila mamico. Z veseljem je ustregla moji prošnji. Tam sem videla na stotine grobov in vsi so bili lepo urejeni. Videla sem tudi mozaik, ki je napravil name še poseben vtis. Predstavljala dva ujete. Prvi gleda v svobodo, drugi umira; vojno pa ponazarjajo volkulje — simboli italijanskega fašizma.

»Vojne ne bi rada doživela!« sem dejala mamici, ko sva se poslovili od tega kraja žalostnega spomina.

KARIN KANC

KRAMLIJA NJE

Dragi mladi prijatelji!

Ste že kdaj pomislili na to, koliko partizanskih mamic je še med nami in da marsikatera izmed njih preživlja jesen življenja v osamljenosti?... Bil pa so časi, ko so matere lačnim borcem dajale poslednji krompirček, ko so za svobodo darovale tudi svoje najdražje. Če se jim že ne morete drugače oddolžiti, jih obiščite s šopkom ovetlic v roki in pokramlajte z njimi. Rade vam bodo povedale zgodbo svojega življenja. Zapišite jo in verjemite mi, da jim bo lažje. Vedele bodo, da niso same in da jih imamo radi. Ne pozabite pa nam povedati imena partizanske mamice, o kateri boste spregovorili, in kraja, v katerem živite, da ji bomo lahko tudi mi rekli: »Hvala!«

Vas lepo pozdravljam!

MARIJA MIKLAVČIČ,
Vojkova 9,
p. Idrija

Draga Marija!

Zapisane besede so, ko da bi jih vzela iz mojih misli, Marija. Vem, da ne bodo naletele na gluha ušesa in prazna srca. Predobro jih poznam, svoje mlade prijatelje! Če pa se bo le zgodilo, da bodo ostale brez odgovora, jim bova pisemce še enkrat poslali in povedali, da ne delajo prav.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica Milena!

Hvala, da ste objavili pesmico o Titu. Bila sem vesela. Malce ste me razočarali, ker do danes ni še nič z mojim presenečenjem. Vem pa, da dobivate veliko sestavkov, zanimivejših in boljših. Zelela bi se tudi opravičiti, ker vam že nekaj časa nisem poslala nobenega prispevka. Veste, mamice nimam in moram očku pomagati pri kuhi in podobnih opravilih. Tudi šola zahteva svoje! Danes napako popravilam in vam pošiljam sestavek z množičnega zborovanja aktivistov Osvobodilne fronte Slovenije v Dolenjskih Toplicah z naslovom: »Govorila sem s tovarišem Kardeljem«. Stalo me je precej truda in poguma, da sem ga napisala. Pa tudi precej napak je v njem, ker me je pri ganjal čas Hotela sem, da bi pravočasno prišel do vas. Morda ga bo objavila že v štiriindvajseti številki »TV-15«, sem pomislila. Kmalu vam bom poslala pripoved topliškega aktivista.

Prejmite lepe pozdrave!

MARJANCA SARLOHAR,
Dolenjske Toplice 5,
p. Dol. Toplice

Draga Marjanca!

Po pravici povedano, lepše napisanih prispevkov od tvojih ni ravno veliko. Na prste bi jih lahko preštela. Res pa je tudi, da morajo priti na vrsto vsi in da se vsakega došlega pisemca enako razveselim. Tisto o pogumu ti pa kaj rada verjamem!

Lepo pozdravljena!

MILENA

NE POZABITE, DA JE
RUBRIKA
»KRAMLIJA NJE«
VAŠA TRIBUNA. ZATO
PISITE!

Okrogle in oglate

SVETA ZASEBNA LASTNINA. Pariško sodišče je sklenilo »pripreti« sliki znanega francoskega slikarja Bernarda Buffeta, ki je doslej visela v neki pariški galeriji. Stvar se zdi skoraj neverjetna, še neverjetnejša pa, če človek pogleda sliko Gre namreč za prav lepo pokrajinsko sliko z dvorcem Moulin u Lassy Slikar je obtožen, ker je slikal dvorec, stopil na področje, ki ni njegovo posestvo ter tako »pogazil družbene temelje«, t. j. načela zasebne lastnine. Slikar meni, da v resnici ne gre za to, da je vsa zadeva neprimerno preprostejša, t. j., da lastnik Moulina u Lassy takole modruje: »Moj dvorec je slaven po svoji preteklosti, slikar po svojih umetninah, pa naj postane po čem znan še jaz — tožil bom slikarja zaradi motnje zasebne lastnine.« In tako »sedi« zdaj slika v »priporu« in čaka na končno razsodbo....

»DUSE« ALI ZEPI... Psihoanaliza (metoda proučevanja in zdravljenja duševnih motenj) je danes na zahodu velika moda. Neki bralci je v neki angleški reviji takole pomodroval: »Psihoanalitiki vrtajo po naših dušah, kakor da so te naši žepi...« Bržkone prav zaradi — žepov...

PREPOGOSTE OPERACIJE... Nekdanji zahodnonemški kancler Ludwig Erhardt je dejal na nekem sestanku gospodarstvenikov v Frankfurtu: »Gospodarstvo ni bolnik, ki bi ga bilo treba nepretrgoma operirati...« Erhardt se vse tako kaže. Žal, moti...

NI PRAVILA BREZ IZJEME... Turški veleposlanik v Londonu je govoril na nekem banketu o politiki svoje dežele: »Turška državna ladja se neomahljivo drži zahodne smeri. Te smeri ne bomo spremenili, pa čeprav utegnemo semtertja zapluti tudi v kakšno vzhodno pristanišče...«

JIM SLADKO VINCE ZLEZLO JE V LASE... V Skupnem evropskem tržšču (SET) so zločno razpravljali o uvozu oziroma izvozu vina iz kakšne dežele SET v druge dežele te skupnosti. Zahodnonemški minister Joseph Ertel je po konferenci v Bruslju rekel novinarjem: »Noben problem nam ni tako zmešal glave kakor problem vina...«

ZANIKANJE, KI NI ZANIKANJE. Nemški članar Lämke je izjavil ob demantiju (zanikanju) neke diplomatske vesti: »Demanti samo potrjuje vest ki so jo šteli dotlej zgolj za govorico...«

NA MOČ OBETAVNO... Na otoku Cipru stoji na zelo visoki skali samostan, ki ga turisti obiščejo samo tako, da se dajo v košari — s škripcem — potegniti na vrh skale. Ta naprava je bila narejena že v XIV. stoletju. Ko je pred kratkim nek radoveden turist vprašal, kdaj zamenjajo vrvi, s katero vlečejo košaro na vrh skale, mu je menih jedrnat odgovoril: »Ko je dotrajana ter se pretrga...«

CE RECE DOLGOLASEC: »TAKO KAKOR ZADNJIČ...« Sedemnajstletni Bitter Jakob iz Kielerja v Zahodni Nemčiji je prišel h krajevemu frizerju in ga zaprosil, naj mu obstriže dolge lase. Na vprašanje frizerja, kako naj ga obstriže, mu je dolgolasec odgovoril: »Tako kakor zadnjič...« Frizer mu je nato dejal: »Oprostite, toda jaz delam v tem frizerskem salonu šele tri leta...«

DA BI SE TURISTI POCUTILI DOBRO... Nedavno je neki britanski časnikar vprašal nekega Španca, ki je prodajal pomaranče, zakaj je to sadje v Španiji prav tako drago kakor v drugih evropskih deželah, kjer ne rastejo pomaranče. Španec se je ljubivo nasmešnil in mu vladno pojasnil: »To je nujno potrebno, da se lahko naši gostje, ki prihajajo iz tujine, počutijo tudi pri nas, kakor da so doma...«

SOPEK DUHTEČIH CVETLIC... Na zborovanju delovnih ljudi, na katerem naj bi bili predložili in določili kandidate za člane delavskega sveta Komunalnega podjetja v Požarevcu, so na predlog generalnega direktorja določili te kandidate: direktorjevega prijatelja in prijatelja tega direktorjevega prijatelja — sina ter brata tega direktorjevega prijatelja... Poleg tega je bila predložena za blagajničarko v podjetju prijateljica vseh teh številnih prijateljev... Naj živi prijateljstvo!

Dvajsetega septembra t. l. bo minilo sto let, odkar je liberalistična Italija zasedla zadnji ostanek papeške države. Rimska kurija se je zaprla za vatikansko zidovje in čakala na primeren trenutek, ko bi spet lahko vplivala na tostransko življenje. Ta čas je nastopil takrat, ko je Mussolini iskal možnosti za utrditev svojega režima. Cerkev ni čakala zaman. Dne 11. februarja 1929 sta Mussolini in kardinal Gasparri podpisala lateranski sporazum. Ze naslednje leto je fašistična vlada prepovedala praznovanje 20. septembra, Praznik je nadomestila z diametralno nasprotnim 11. februarjem, ki naj bi opozarjal politične nasprotnike na moč režima, ki je uveljavil svoj vpliv celo v neuklonljivem Vatikanu. Po drugi strani pa je Cerkev začela podpirati Mussolinija kot »človeka, ki ga je poslala božja previdnost«. Pozabila je (in kaj rada), da je ta mož začel svojo kariero kot prepričan ateist. Toda v politiki je vselej veljal rek nekega francoskega protestantskega kralja, da je Pariz vreden celotne maše.

Pred nedavnim so v arhivu ameriške obveščevalne službe odkrili nad tristo mikrofilmov z dragocenimi podatki iz Mussolinijeve vladavine. Iz njih je povsem jasno razvidno, da so odnosi med fašistično Italijo in Vatikanom postali naravnost pristrčni. Brez dvoma je to bila velika kupčija. Mussolini je dobil za katoliško ljudstvo potrebne »žegne«. Za italijansko državo se je končalo mučno rimsko vprašanje. Največ pa je pridobil Vatikan Navidežno se je odpovedal posvetni oblasti (kateri je bilo juridično res konec), toda spretno jo je nadomestil z moderno urejeno državno oblastjo. Poglejmo samo vprašanje sklenitve zakona, ki zdaj bolj kot kdajkoli vznemirja Italijo. Določ-

be o veljavnosti cerkvene poroke že načelno kršijo suverenost neke države. Mussolini je namreč priznal duhovnikom status matičarjev in veljavnost cerkvenih načel o »večni veljavi pred Bogom sklenjenega zakona«.

Lateranski sporazum pa ni bil samo trenutno veljavna kupčija, marveč izraz nekega splošnega razpoloženja med italijansko buržoazijo in zaključek tistega družbenega procesa, ki je privedel na oblast fašiste. Na velikonočni ponedeljek leta 1921 se je Mussolini udeležil pogreba fašistov, ki so izgubili življenje v gledališču Diana. Trupla je blagoslovil nadškof Achille Ratti, poznejši papež Pij XI. Ko so Rattija izvolili za papeža (6. februarja 1922), se ga je spomnil tudi Mussolini, rekoč, da je za proslavo dneva bojnikov (4. novembra) dovolil fašistom, da so svojimi banderji prisostvovali maši v milanski stolnici. Zapisal je tudi naslednje: »Menim, da se bodo odnosi med Italijo in Vatikanom zboljšali z nastopom Pija XI.« To se je zgodilo še pred lateranskim sporazumom. Papež je dejal 20. decembra 1926 v navzočnosti kardinalskega zbora, da protestira zaradi nasilnih dejanj, ki so jih fašisti zakrivali nad raznimi verskimi ustanovami, takoj zatem pa je izjavil, da je temu že konec zaradi intervencije iz Rima. Pristavil je, da kljub temu obsoja ljudi, ki strežejo po življenju Mussoliniju, »človeku, kateremu je zaupana usoda vse dežele.« Rekel je še več: »Kdor streže po življenju temu človeku, spravlja v nevarnost obstoj države.« To se je zgodilo po atentatu na Mussolinija v Bologni.

Dne 24. januarja 1927 je papež v pismu kardinalu Gaspariju, svojemu državnemu sekretarju, tožil, kako ga skrbi vladni odlok o mladinski organizaciji, katere osnovna zamisel se ne ujema z nauki cerkve. Odlok je razen tega omejeval dejavnost katoliške akcije in skavtske organizacije. Kmalu po sklenitvi konkordata pa je papež pozabil na takšne skrbi. V nekem govoru svojim pridigarjem je poveljeval velepomembni dogodek. Izjavil je, da je avtor konkordata mož, ki ga je poslala božja previdnost. Njegova velika zasluga je že v tem, da ne vztraja pri ustanovitvi svobodnjaške šole.

Papež je 5. decembra sprejel kralja in kraljico, čez dva dni pa še prestolonaslednika Umberta. Kljub zunanji potrditvi pristrčnih odnosov med cerkvijo in državo je že dobra dva tedna pozneje v božični poslanici protestiral zaradi ukrepov proti katoliški ak-

ciji, zaradi prepovedi izhajanja nekaterih klerikalnih časopisov in zaradi sklepa, da bodo postavili spomenik Aniti Garibaldi. V encikliki z dne 31. decembra je odločno zahteval, da se prizna cerkvi prvenstvena vloga pri vzgoji mladine. Odnosi med podpisnikoma sporazuma so se poslabšali. Polemika je povzročila napade na sedeže krajevnih organizacij katoliške akcije. Leta 1931 je vlada razpustila katoliško-univerzitetno in mladinsko organizacijo. Nekateri kardinali so svetovali izobčenje članov fašistične stranke, vendar se je papež postavil na stran kardinala Gasparija, ki je svetoval, naj bi se raje pogajali. K Mussoliniju je poslal jezuita Tacchija Venturija, ki ga je le-ta zelo čislal. To se je zgodilo 1. junija, ali že naslednjega dne je Pij XI. izrazil protest zaradi razpustitve

nija izdal encikliko »Ni nam potrebno«. V njej je hudo napadel fašistično Italijo. Zanikal je kakršnokoli politično dejavnost katoliške akcije. Fašistično stranko je obtožil, da v svojih vrstah skriva socialiste in framaczone. Fašistična stranka je reagirala takoj. Dne 9. julija je prepovedala svojim članom sodelovanje v katoliški akciji, 14. pa je strankino vodstvo uradno napadlo vsebinsko encikliko. Kralj se ni obotavljal in se je takoj postavil na stran vlade. Ministru Balbinu Giulianu je rekel, naj svetuje Mussoliniju previdnost. Po njegovem mišljenju ne bi smeli reagirati s hujšimi ukrepi, kajti akcijo »farjev« je najbolje ignorirati. Vendar se Mussolini ni zmenil dosti za kraljevo željo. Začel se je pogajati z Vatikanom. Pogovori s paterom Tacchi-Venturijem so se za-

Predsednik italijanske vlade, Benito Mussolini, na obisku pri papežu Piju XI. Na desni ob Mussoliniju (z naočniki) vidimo kardinala Eugenia Pacellija, poznejšega Pija XII. Na Mussolinijevi levi stoji udeleženec pohoda na Rim Cesare De Vecchi.

katoliških mladinskih organizacij. Igra se je stopnjevala s precejšnjo naglico. Strankni direktorij je v posebni izjavi potrdil da fašizem sicer spoštuje cerkev in njene vodje, nikakor pa ne bo dopuščal, da bi se pod njenim okriljem zbirali ostanki antifašizma. Fašistični tisk je pred tem že nekaj časa pisal, da se v katoliški akciji skrivajo voditelji nekdanje ljudske stranke. Direktorij je na isti seji sklenil, da fašistični mladinci ne morejo biti včlanjeni v katoliške organizacije.

Ne da bi se posvetoval z novim državnim sekretarjem, Eugением Pacellijem, je papež 29. ju-

čeli 24. julija in trajali so do 2. septembra. Sporazumeli so se, da se bo katoliška akcija ukvarjala izključno le z verskimi zadevami. V njenem vodstvu ne sme biti nobenih vidnih aktivistov nekdanje ljudske stranke. Njena edina zastava sme biti italijanska trobojnica. Ukvarjati se ne sme niti s sindikalno dejavnostjo niti s športom. Vatikan je v tem primeru moral kapitulirati, toda dosel je, da so člani fašistične stranke smeli delovati v katoliški akciji. To je bilo zanj izredno pomembno, saj je znano, da niso v nobeno javno službo sprejeli ljudi, ki niso bili okrašeni s »stencilom«, t. j. z znakom fašistične stranke. To pomeni, da so morali biti fašisti vsi zaposleni državljani.

Lateranski pakt je bil rešen in dne 9. januarja 1929 je Pij XI. odlikoval Mussolinija z visokim odlikovanjem, redom zlate ostruge, s katerim se je »duce« ponašal na obisku v Vatikanu. Rimska kurija se je uklonila nekdanjemu brezvercu, zavezniku framaczonov in sovražniku božjemu v interesu domovine in borbe proti brezbožnemu boljševizmu. Katoliška cerkev je s tem postala dokončno italijanska in ne le rimska. Kaj to pomeni, so občutili na svoji koži pošteni slovenski duhovniki na Primorskem.

POLDE VRBOVSEK

Prispevki za šolo — spomenik NOB

Podjetje za ekonomsko propagando in publicistiko v Ljubljani 5.000.— din; Splošno gradbeno podjetje »Slovenija ceste«, Ljubljana 1.000.— din; Trgo avto — Koper 2.500.— din; Agraria, Koper 1.000.— din; Istra — BENZ, Koper 2.500.— din; Umetni kamen, Ljubljana 1.250.— din; Poslovno združenje tekstilne industrije Ljubljana 2.500.— din; Industrijsko montažno podjetje, Ljubljana 1.250.— din; Geološki zavod, Ljubljana 2.500.— din; Inženirski biro, elektroprojekt, Ljubljana 1.000.— din; Zito, Ljubljana 2.000.— din; Krajevna skupnost »Planina pod Golico 200.— din; Sabadin Vilko, Ljubljana, Runkova 16 50.— din; Sindikalna podružnica Tehnične šole za strojno stroko Ljubljana 344.— din; Služba družbenega knjigovodstva centrala v Ljubljani 2.500.— din; Občinski odbor ZZZ NOV Idrija 123.— din; Sindikalna podružnica osnovne šole »Jožeta Mihevc« Idrija 378.— din; Sindikalna podružnica delavcev družbenih služb Idrija 630.— din; Krajevna organizacija ZB NOV Čepovan 100.— din; Sindikalni pododbor zavoda SRS za cene, Ljubljana 100.— din; Osebe bolnice »Franja« Cerklje 200.— din; Dr. Franja Bojc — Bidovec, Ljubljana, Pržanj 76 300.— din; Komac Franc, Bovec 46 250.— din; Delovna skupnost Dijskega doma v Idriji 470.— din; Delovna skupnost Zavoda za šolstvo SRS Ljubljana 523.— din; Sindikalna podružnica »Čipka« Idrija (3 odst od OD za maj) 859.— din; Primožič Denis, Idrija, Pre-

šernova ul. 100.— din; Sindikat bančnih uslužbencev Idrija 110,30 din; Krajevna organizacija ZZZ NOV Planina — Cirče Kranj 400.— din; Brišar Pavel, Skofja Loka (ne Brion kakor je bilo pomotoma objavljeno) 50.— din.

Stanje 10. 6. 1970. je bilo — 184.676,70 din.

Odbor za izgradnjo osnovne šole — spomenika NOB v Cerklju se najtopleje zahvaljuje za do sedaj sprejete prispevke in prosi darovalce, da svoje prispevke nakazujejo na tekoči račun: 5202-602-66 SDR Idrija — sklad za izgradnjo šole v Cerklju.

Na sliki vidimo enega izmed zadnjih »preživelih« londonskih »busov«, ki so med prvo svetovno vojno prevažali vojaške enote na fronto. »Veterana« so nedavno pripeljali v imperialni vojni muzej. Ob tej priložnosti ga je šofiral George Gwynn, star 80 let, ki je bil v mladih letih šofer britanske vojske. »Bus« je lahko peljal 25 mož z vso opremo.

25

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga zavod Borec Ljubljana, Beethovnova 14 kot glasilo ZZZB NOV Slovenije in ZRVS Slovenije — Glavni urednik: OGP »Delo« Ljubljana, Fomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 22 dinarjev — Posamezna številka stane 50 par — Za izposojitev stane 30 dinarjev — Naročnino pošiljate na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 14 ali na tekoči račun št. 501-8-29 pri SDR Ljubljana — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo